

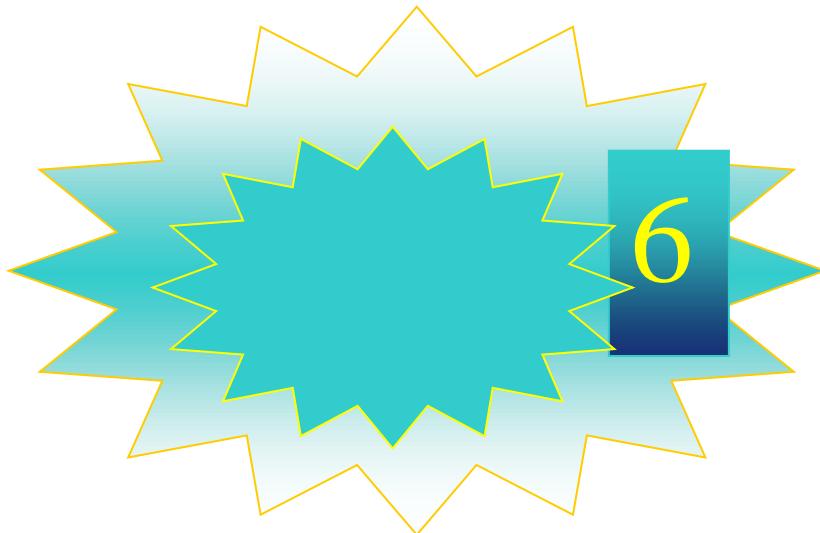
BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
BOSANSKO-PODRINSKI KANTON GORAŽDE
MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU,
KULTURU I SPORT

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
BOSNIAN-PODRINJE CANTON GORAZDE
MINISTRY OF EDUCATION, SCIENCE,
CULTURE AND SPORT

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
БОСАНСКО-ПОДРИЊСКИ КАНТОН ГОРАЖДЕ
МИНИСТАРСТВО ЗА ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКУ,
КУЛТУРУ И СПОРТ

NASTAVNI PLAN I PROGRAM za ŠESTI razred devetogodišnje osnovne škole

BOSNA I HERCEGOVINA
FEDERACIJA BOSNE I HERCEGOVINE
BOSANSKO-PODRINJSKI KANTON GORAŽDE
MINISTARSTVO ZA OBRAZOVANJE, NAUKU,
KULTURU I SPORT

BOSNIA AND HERZEGOVINA
FEDERATION OF BOSNIA AND HERZEGOVINA
BOSNIAN-PODRINJE CANTON GORAZDE
MINISTRY OF EDUCATION, SCIENCE,
CULTURE AND SPORT

БОСНА И ХЕРЦЕГОВИНА
ФЕДЕРАЦИЈА БОСНЕ И ХЕРЦЕГОВИНЕ
БОСАНСКО-ПОДРИЊСКИ КАНТОН ГОРАЖДЕ
МИНИСТАРСТВО ЗА ОБРАЗОВАЊЕ, НАУКУ,
КУЛТУРУ И СПОРТ

Na osnovu člana 11.Zakona o kantonalnim ministarstvima i drugim tijelima kantonalne uprave („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ broj: 05/03, 6/09), te na osnovu člana 27. Zakona o osnovnom odgoju i obrazovanju („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ broj: 05/04,6/09), Ministrica za obrazovanje ,nauku, kulturu i sport Bosansko-podrinjskog kantona Goražde d o n o s i :

Nastavni plan za šesti razred devetogodišnje osnovne škole

I

Od školske 2012/13 godine u svim osnovnim školama na području Bosansko-podrinjskog kantona Goražde u šestim razredima devetogodišnje osnovne škole primjenjivat će se Nastavni plan za šesti razred devetogodišnje osnovne škole kako slijedi:

NASTAVNI PLAN ZA ŠESTI RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

REDNI BROJ	OBAVEZNI NASTAVNI PREDMETI	SEDMIČNI BROJ NASTAVNIH SATI	GODIŠNJI BROJ NASTAVNIH SATI
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	4	140
2.	Engleski jezik	2	70
3.	Drugi strani jezik	1	35
4.	Matematika	4	140
5.	Biologija	2	70
6.	Geografija/Zemljopis	2	70
7.	Historija/Povijest	2	70
8.	Tehnička kultura	1	35
9.	Informatika	1	35
10.	Likovna kultura	1	35
11.	Muzička/Glazbena kultura	1	35
12.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	2	70
13.	Kultura življenja	1	35
UKUPNO REDOVNE NASTAVE		24	840
Izborno-obavezujući predmeti: - Vjeroučstvo - Drugi predmet		1	35
Odjeljenska zajednica		1	35
UKUPNO OPTEREĆENJE UČENIKA		26	910

Sastavni dio ovog nastavnog plana je program iz svih gore navedenih nastavnih predmeta u kojima su integrirana zajednička jezgra.

II

Nastavni plan za šesti razred devetogodišnje osnovne škole bit će objavljen u „Službenim novinama Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“.

III

Stupanjem na snagu ovog Nastavnog plana prestaje da važi Nastavni plan za VI razred devetogodišnje osnovne škole i Nastavni plan o izmjenama i dopunama Nastavnog plana za VI razred devetogodišnje osnovne škole („Službene novine Bosansko-podrinjskog kantona Goražde“ broj:6/09 i 10/11).

**Broj: 10-38- /12
2012.godine
Goražde**

**M I N I S T R I C A
Alma Delizaimović,mr.sci.**

PROGRAMI

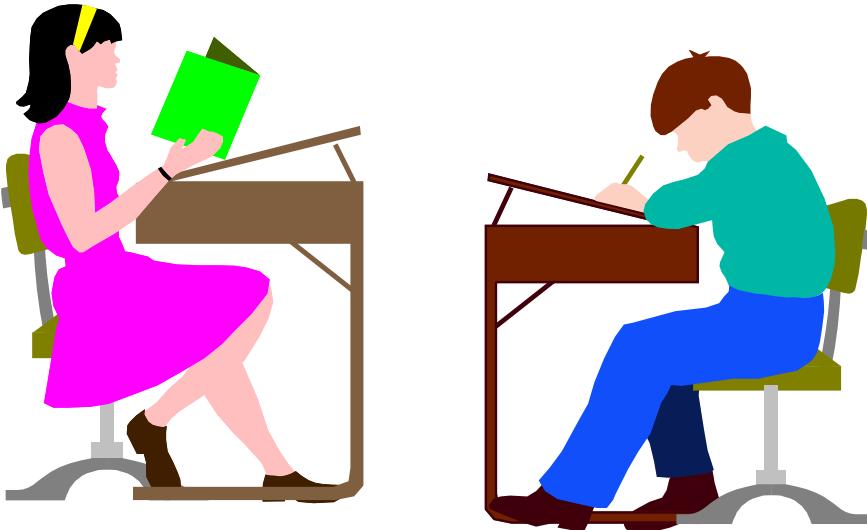
NASTAVNIH PREDMETA

ZASTUPLJENIH U ŠESTOM RAZREDU

DEVETOGODIŠNJE OSNOVNE ŠKOLE

SADRŽAJ

	Nastavni plan	
1.	Bosanski, hrvatski, srpski jezik i književnost	6-19
2.	Engleski jezik	20-26
3.	Drugi strani jezik	27-30
4.	Matematika	31-35
5.	Biologija	36-45
6.	Geografija/Zemljopis	46-49
7.	Historija/Povijest	50-55
8.	Tehnička kultura	56-61
9.	Informatika	62-71
10.	Likovna kultura	72-80
11.	Muzička/Glazbena kultura	81-93
12.	Tjelesni i zdravstveni odgoj	94-102
13.	Kultura življenja	103-110
14.	Vjeronauka	111-115
15.	Odjeljenska zajednica	116-126
16.	Profil	127

BOSANSKI, HRVATSKI, SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

BOSANSKI/HRVATSKI/ SRPSKI JEZIK I KNJIŽEVNOST

VI RAZRED

4 sata sedmično

140 sati godišnje

Književni tekstovi	Književno – teorijski pojmovi	Odgojno – obrazovni ciljevi i zadaci	ISHODI UČENJA	
			Minimalni	Optimalni
1. Narodna lirska pjesma iz BiH (po izboru)	Usmena književnost Stalni epiteti	Uočiti obilježja epske i lirske narodne pjesme Uočiti stalni epitet i deseterac kao obilježja usmenog stvaralaštva	Uočavanje lirskih slika, motiva i stalnih izražajnih sredstava u narodnoj književnosti	Zapažanje tematike, likova, osnovnih stilskih obilježja i osobitosti stiha u našoj narodnoj

<p>2. Narodna epska pjesma iz BiH (po izboru)</p> <p>3. Usmena narodna proza: bajka, basna, kratka priča</p> <p>4. S. S.Kranjčević: «Lijep si, bijeli svijete»</p> <p>5. J. Dučić: «Selo»</p> <p>6. A. B. Šimić: «Ah, evo opet»</p> <p>7. M. Bećirbašić: Izbor</p> <p>8. D. Trifunović: «Čist zrak»</p> <p>9. I. Kajan: «Žuta ptica»</p> <p>10. Z. Hasić: «Praviš se važan»</p> <p>11. Š. Pandžo: “List na putu”</p> <p>12. S. Kulenović:</p>	<p>Epski deseterac</p> <p>Epska i lirska pjesma u usmenoj književnosti</p> <p>Fantastični elementi u bajci; likovi i motivi u bajci</p> <p>Basna – likovi u basni, preneseni smisao basne, pouka basne</p> <p>UMJETNIČKA KNJIŽEVNOST</p> <p>Lirsko pjesništvo: čulni elementi pjesničke slike, motiv kao najmanja tematska jedinica lirske pjesme, stih strofa, poenta lirske pjesme, vrsta stiha, rima ili srok, ritam, usvajanje osnovnih pojmoveva na razini stilskih figura (izražajnih sredstava): epitet, personifikacija, poređenje, onomatopeja,</p>	<p>Razlikovati epsko od lirske pjesme na temelju opreke događaja ili doživljaja</p> <p>Upoznavati se s usmenom književnom i historijskom baštinom</p> <p>Razvijati svijest o opstojnosti naroda i nacionalnih i kulturnih vrednota (domoljubje, junaštvo, hrabrost, vjernost, običaji, tradicija) koje utjelovljuju junaci opjevani u usmenim epskim i lirskim pjesmama</p>	<p>Razlikovanje usmene lirske i prozne vrste</p> <p>Uočavanje likova i motiva u bajci</p> <p>Samostalnost u analizi basne, njenog prenesenog smisla i pouke</p>	<p>epici</p> <p>Mogućnost uočavanja povijesne podloge fabule narodne epike</p> <p>Uočavanje vrijednosti poruka; pobjeda pravde kao osnovna misao</p> <p>Određuje lirske slike,motive,poentu pjesme,izražajno čita i recitira pjesmu,po mogućnosti savladava tehniku pisanja vlastitoga lirskog teksta.</p>
---	---	---	---	--

<p>«Gromovo đule»</p> <p>13. B. Prosenjak: "Otac"</p> <p>14. I. Sekulić: «Bura» (odломак)</p> <p>15. P. Kočić: "Jablan"</p> <p>16. I. V. Rorić: «Pjesma»</p> <p>17. Š. Ešić: «Cvjetko»</p> <p>18. I. Samokovlija: «Dječak Aron»</p> <p>19. H.K. Andersen: «Slavuj»</p> <p>20. J. Swift: «Guliverova putovanja» (odломak)</p> <p>21. H. Sjenkjević: «Kroz pustinju i prašumu» (odломак)</p> <p>22. R. Pavlović: "Jarac u pozorištu"</p> <p>23. Grigor Vitez: «Plava boja snijega» (igrokaz)</p> <p>24. V. Vidrić: «Pejzaž »</p> <p>25. I. Cankar: «Grijeh»</p> <p>26. A. Isaković: «Niko i ništa»</p> <p>27. N. Kapidžić Hadžić, I. Kobaš, F. Duraković : izbor tekstova</p> <p>28. A. Hozić: Dramski prikazi po izboru</p>	<p>inverzija; vrste lirskog pjesništva: ljubavna, deskriptivna, domovinska (patriotska, zavičajno – rodoljubiva).</p> <p>UMJETNIČKA PROZA</p> <p>Novela, crtica, pripovijetka (književno-teorijski pojmovi: fabula, kompozicija, tematsko – idejna osnova, likovi (glavni, sporedni), karakterizacija – etička, sociološka, govorna, portretiranjem, načini pripovjedanja;</p> <p>Roman (vrste: avanturistički; humoristički, naučno-fantastični; romaneskni pripovjedač; kompozicija romana, likovi, tematsko – idejna osnova, jezik i stil</p> <p>Dramski igrokaz (kompozicija, prizor, slika, čin, afiš).</p>	<p>Prepoznati dijelove fabule i njihovu logičnu povezanost, pokretače, sredstva zaustavljanja;</p> <p>Prepoznati i okarakterizirati moralne vrijednosti likova (hrabar, plemenit, kukavica, kradljivac);</p> <p>Uočiti osnovnu razliku između priče i romana;</p> <p>Prepoznati kompozicijske dijelove igrokaza</p>	<p>Razlikuje prema najizražajnijim obilježjima vrste priču, roman i igrokaz</p> <p>Ukratko prepričava fabulu na nivou - najvažniji događaj i lik, najvažnija obilježja lika</p>	<p>Određuje temu, poruku na osnovi razumijevanja teksta, osuđuje negativne postupke likova, povezuje sadržaj s konkretnim pojavama iz svoga života, pravilno iznosi slijed događaja pridržavajući se uzročno-posljedičnoga odnosa;</p> <p>Poznaje i primjenjuje stilska sredstva u vlastitome tekstu;</p> <p>Na osnovi glavnih značajki knjiž. vrste objašnjava razliku priče, romana, igrokaza;</p>
--	--	---	---	--

KULTURA USMENOGA I PISMENOG IZRAŽAVANJA

Oblici izražavanja	Programski sadržaji	Odgorno-obrazovni ciljevi/ zadaci	Očekivana postignuća u usmenom i pismenom izražavanju	
			Minimalna	Optimalna
Prepričavanje	Stvaralačko prepričavanje, prepričavanje sažimanjem fabule	Prepričati tekst poštujući hronološki slijed, jasno i logično povezivanje rečenica izdvajajući važnije dijelove, izraziti vlastiti komentar	Prepoznaje i prepričava najvažniji dio teksta	Prepričava cijeli tekst prema hronologiji događaja, komentariše postupke i ponašanje likova, smisleno povezuje rečenice, sažima fabulu navodeći najvažnije njezine dijelove
Razgovor	Privatni i službeni razgovor	Poznavati osnovna pravila službenoga razgovora, uočavati razliku između službene i privatne komunikacije; poznavati način oslovljavanja, izraze učitosti	Zna osnovna obilježja službenoga razgovora, što ne smije biti dijelom službene komunikacije	Navodi primjere službenoga razgovora u različitim situacijama, poznaće različite učitve izraze i primjenjuje ih u razgovoru
Recitacija		Prepoznati i izražajno čitati istaknute dijelove teksta	Tečno i jasno govorenje stihova	Oživljeno i s razumijevanjem izražajno govori stihove rabeći različite gorone vrednote
Čitanje i slušanje	Izražajno čitanje književnoumjetničkog teksta; gorone vrednote izražajnog čitanja, jačina, boja glasa, diktacija, pauze, logička, gramatička i stilistička interpunkcija u kontekstu izražajnog čitanja; Ostale vrsta čitanja u nastavi: naglas, u sebi, usmjereni, s bilješkama, čitalačke tehnike i	Čitati tekst s razumijevanjem; slušati druge učenike i učitelja i zapažati obilježja dobrog čitanja	Pravilno i umjereno brzo čita tekst, razumje pročitano i slušano	Izražajno čita tekst, razumije ga, naglašava važne dijelove i govorno obilježava pojedine sadržaje (intonacija, tempo, rečenični naglasak)

	stilovi (vježbe čitanja na konkretnim tekstovima – književnoumjetničkim, naučnim, administrativnim, publicističkim i dr.).			
Pričanje kao pripovjedačka (narativna) vrsta izražavanja u nastavi ili doživljaju			Pravilna primjena naracije u vježbama usmenoga i pismenog izražavanja;	Pisanje vlastitih tekstova i pravilna primjena narativnih tehnika
Pričanje stvarnog događaja (hronološko i retrospektivno) Pričanje izmišljenog događaja ili doživljaja (hronološko i retrospektivno) Pričanje prema zadanoj slici ili muzici				
Opisivanje prema predmetu, biću ili pojavi kao osnovici opisa: opis osobe (portret); opis kraja (pejzaž); opis zatvorenog portret (interijer); opis otvorenog prostora (eksterijer); opis bića ili grupe bića unutar prostora ili pojave.			Pravilna primjena deskripcije u vježbama usmenoga i pismenog izražavanja	Pisanje vlastitih deskriptivnih tekstova i primjena pravilnih opisivačkih postupaka.
Pisanje diktata (s			Savladavanje osnovnih	Pravilno pisanje diktiranih

<p>obzirom na pravopisne pojave obrađene u 5. i 6. razredu, kontrolni diktat, diktat sa predusretanjem grešaka,proučeni dikatat, slobodni diktat);</p> <p>Pisanje pisama, telegrama, mobitelske poruke, jezik bloga, messenger servisi, uputnice, priznanice.</p> <p>Pisanje školskih pismenih zadaća (dvije u toku školske godine)</p>			<p>pravopisnih pravila</p> <p>Stvaranje vještina i navika u pravilnom pisanju informativnih oblika usmenoga i pismenog izražavanja.</p>	<p>tekstova i uočavanje odgovarajućih pravila ili poteškoća u pisanju</p> <p>Pravilno pisanje pisma,mobitelske poruke,uputnice,priznanice.</p>
---	--	--	---	--

MEDIJSKA KULTURA

Pojmovi	Odgojno-obrazovni ciljevi i zadaci	Očekivana postignuća Minimalna Maksimalna
<p>Osnovne vrste medija: štampani elektronički;</p> <p>Novine, časopisi, strip, radio, televizija, internet (postanak i razvoj)</p> <p>Film (postanak, historijat, filmski rodovi i vrste)</p> <p>Teatar (pozorište kao književno – scenska umjetnost: scena, kulisa, pozorišno</p>	<p>Razlikovati vrste medija, upoznati najvažnije osobitosti filmskih vrsta, navedenih televizijskih i radijskih emisija;</p> <p>Upoznati se s mjesnim dnevnim i sedmičnim časopisima</p>	<p>Poznaje najvažnija obilježja pojedinih vrsta medija na razlikovnim nivou; Navodi različite vrste časopisa, filmova, pozorišnih izvedbi, radijskih i televizijskih emisija</p> <p>Poznaje osnovne karakteristike filmskih vrsta na primjerima, komentariše filmska izražajna sredstva, zna osnovne povijesne podatke o počecima filmske umjetnosti, određuje vrste poznatih televizijskih emisija;</p>

prostor; Osnovne vrste radijskih i televizijskih emisija, zabavne, sportske)	Poznavati karakteristike stripa		Razlikuje strip kao dio medijske kulture i kao jednostavni prozni tekst, samostalno piše strip; samostalno vrši dramatizaciju tekstova.
---	---------------------------------	--	---

RIJEČNIK, GRAMATIKA

Programski zahtjevi	Odgojno – obrazovni ciljevi	ISHODI UČENJA	
		Minimalni	Optimalni
<u>Rječnik</u> <ul style="list-style-type: none"> - Glasovi: samoglasnici, suglasnici; - Slog – dužina sloga; - Uočavanje naglašenih i nenaglašenih riječi; - Naglašen slog u riječi; - Naglasnice i nenaglasnice; - Riječ (značenje riječi, oblik riječi, funkcija riječi); - Pisana i usmena riječ; - Samostalne riječi (rijeci koje imaju samostalno, vlastito značenje; nesamostalne riječi 	<p>Razlikovanje osnovnog i prenesenog značenja poznatih riječi;</p> <p>Primjeriti nekoliko višeznačnih riječi.</p>	<p>Mogućnost prikladne primjene višeznačne riječi u jezičnim djelatnostima (slušanju, čitanju, govoru, razgovoru i pisanju).</p>	<p>Razvijen interes za otkrivanje snage, dubine i ljepote riječi.</p>

<p>(riječi koje nemaju samostalno značenje);</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jednoznačnost i više značenja (riječi u prvobitnom i prenesenom značenju) - Onomatopejske riječi. <p>Vrste riječi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Promjenjive i nepromjenjive riječi (osnova riječi, nastavak); - Nepromjenjive riječi: <ul style="list-style-type: none"> - pojam priloga (prilozi mesta, vremena, način) - pojam prijedloga - veznici - usklici - čestice <p>Glagoli:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Pomoći glagoli biti i htjeti. <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Deklinacija imenica; - Naziv padeža: nominativ, genitiv, dativ, akuzativ, vokativ, instrumental, lokativ 			

	Ovladati – upotreba padeža uz pojedine prijedloge u skladu s normom;	njihovim temeljnim značenjskim ulogama.	promjenama);
- Glasovne promjene u deklinaciji imenica; nepostojano a, palatalizacija, sibilarizacija i imenice koje ne provode sibilarizaciju, jotaciju.	Razvijanje jezične sposobnosti i komunikacijske vještine koje će učenicima omogućiti da postanu jezično osposobljene osobe.	Prepoznavanje oblika s provedenim glasovnim promjenama.	Prepoznavanje jednakih oblika riječi u različitim padežima;
Pridjevi: - Određeni i neodređeni oblik pridjeva u nominative;	Prepoznavanje određenog oblika pridjeva u nominative;	Pravilno upotrebljava neodređeni oblik pridjeva;	Uočavanje duge i kratke množine u nominative;
- Deklinacija pridjeva.	Prepoznavanje padeža pridjevnih oblika pomoći proširenog padežnog pitanja i imenice s kojom se pridjev slaže.	Upotreba neodređenih i određenih pridjeva s padežnim nastavcima.	Uočavanje imenica koje imaju samo množinu/jedninu;
Zamjenice: - Upitne, odnosne, neodredene, povratna, povratno – posvojna;	Razlikovanje posvojne zamjenice i povratno –	Prepoznavanje svih vrsta zamjenica;	Samostalno pronalazi primjere određenih i neodređenih oblika pridjeva u rečenici;

<p>- Deklinacija ličnih zamjenica.</p> <p>Brojevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Glavni i redni brojevi; - Deklinacija brojeva. <p>Rečenica:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Predikat – imenski i glagolski; - Subjekt – više subjekata, neizrečeni subject; - Priložne oznake u rečenici (mjesto, vrijeme, način); - Rečenica s izrečenim i neizrečenim subjektom; 	<p>posvojne zamjenice u govoru i pismu;</p> <p>Uočavanje naglašenih i nenaglašenih oblika osobnih zamjenica;</p> <p>Pisanje zamjenice sebe, se.</p> <p>Uočavanje različitih oblika glavnih i rednih brojeva u rečenici.</p> <p>Prepoznavanje glavnih i rednih brojeva u rečenici.</p> <p>Prepoznavanje glagolskog predikata kao temeljnog dijela rečenice;</p> <p>Prepoznavanje imenskog predikata i njegovih sastavnica;</p> <p>Uočavanje priložnih oznaka u rečenici;</p> <p>Prepoznavanje rečenica s više subjekata kao proširene rečenice s više istovrsnih dijelova;</p>	<p>Uočavanje naglašenih i nenaglašenih oblika povratne zamjenice;</p> <p>Dekliniranje osobnih zamjenica.</p> <p>Prepoznavanje glavnih i rednih brojeva u rečenici.</p> <p>Određivanje glagolskog predikata, izrečenog subjekta i priložnih oznaka.</p>	<p>zamjenice u svim oblicima;</p> <p>Dekliniranje povratno – posvojne i pokaznih zamjenica.</p> <p>Pisanje brojeva u skladu s pravopisom;</p> <p>Pravilna deklinacija brojeva.</p> <p>Određivanje imenskog predikata;</p> <p>Uočavanje lica, vršitelja radnje, u rečenicama s neizrečenim subjektom;</p> <p>Razlikovanje besubjektne i neoglagoljene rečenice.</p>
---	---	--	--

<p>rečenica s više subjekata; rečenica bez subjekta; krnja rečenica.</p> <p>Pravogovor i pravopis</p> <ul style="list-style-type: none"> - Veliko slovo u jednočlanim i višečlanim u nazivima planeta, kontinenata, okeana država, naroda i naseljenih mjesta; - Pisanje i izgovor superlativa pridjeva; - Veliko i malo slovo u pridjevima izvedenim od vlastitih imena; - Izgovor i pisanje riječi u kojima su provedene glasovne promjene; - Izgovor i pisanje riječi s glasovima ije, je (umanjenice i komparativ); - Izgovor i pisanje č i č u deklinaciji imenica i stepenovanju pridjeva; - Rečenični i pravopisni znakovi: trotačka crtica, zagrada. 	<p>Prepoznavanje rečenice s neizrečenim subjektom.</p> <p>Osvijestiti upotrebu usvajanja pravopisne norme radi upotreba u svakodnevnom pisanju i čitanju;</p> <p>Primjenjivati pravopisnu normu u drugim nastavnim predmetima.</p>	<p>Primjena naučenih pravila.</p>	<p>Služenje pravopisom (snalaženje u pravopisnom rječniku) u skladu s dobi učenika.</p>
		<p>Razumijevanje primjene rečeničnih i pravopisnih znakova.</p>	<p>Prepoznaje trotačku i zagradu u tekstu kao rečenične znakove, a crticu kao pravopisni znak.</p>

RAZVOJ STANDARDNOG (KNJIŽEVNOG) JEZIKA

- Bosanski, hrvatski, srpski jezik u porodici srodnih jezika;
- Historija Južnih Slavena i jezici južnoslavenskih naroda;
- Počeci slavenske pismenosti i staroslavenski jezik
- Pisma u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku: historijski presjek: glagoljica, cirilica (bosančica), arebica, latinica;
- Spomenici pismenosti u bosanskom, hrvatskom, srpskom jeziku (Humačka ploča, Povelja Kulina bana, natpisi na stećcima, prvi rječnici i gramatike);prve štamparije,prva štampana djela;narodni govori(narječja).

(Ishodi učenja u gramatici, pravogovoru, pravopisu i razvoju standardnoga jezika:voditi računa o spiralnom razvoju nastavnoga programa,od 6. do 9. razreda osnovne škole; navedene programske jedinice uskladiti sa predispozicijama učenika te ih uvoditi u osnovne gramatičke pojmove i kategorije).

SPISAK KNJIŽEVNIH DJELA ZA DOMAĆU LEKTIRU:

1. S. Pilić: "Mrvice iz dnevnog boravka"
2. Branko Ćopić: «Orlovi rano lete»
3. Zvonimir Balog: "Nevidljiva Iva"
4. Miroslav Antić: «Plavi čuperak»
5. A. Isaković: «Lijeve priče»
6. Željko Ivanković: «Zvjezdangrad»
7. Džemaludin Latić: «Srebrena česma»
8. V. Milošević: «Djeca su vojska najjača» (izbor)
9. K. Neslinger: "Konrad,dijete iz limenke"
10. D. Defo: "Robinzon Kruso"
11. Mark Tven: "Doživljaj Halkberi Fina"
12. A. Mikić: "Sunčana obala"

13. A. Hozić: „Čudo od djeteta”
14. Š. Pandžo: „Samo još kosovi zvižduću”
15. A. H. dubočanin: „Lađarski put”
16. Ž. Ivanković: „Dva oblačka”
17. B. Alikadić: „Voz do neba”

(Napomena: u toku jedne školske godine obraditi 8/9 lektirskih djela, po izboru samih nastavnika od punuđenih djela, s time da se za svaku novu školsku godinu izbor djela može mijenjati).

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Nastavni program za predmet Bosanski,hrvatski,srpski jezik i književnost u VI razredu devetogodišnje osnovne škole strukturiran je od slijedećih nastavnih područja:

1. Jezik (gramatika, pravopis, pravogovor, rječnik, razvoj standardnog jezika);
2. Književnost (interpretacija književnih tekstova, čitanačkih i lektirskih);
3. Kultura izražavanja (oblici izražavanja u nastavi i vježbe usmenog i pismenog izražavanja, te dvije školske pismene zadaće);
4. Film (povijest i osnove filmske umjetnosti);
5. Scenske umjetnosti (dramski igrokazi, poetske recitacije i dramatizacije tekstova);
6. Medijska kultura (strip, periodika, radio, televizija, internet, biblioteka).

Prijedlog Nastavnog programa uključuje jezičke, umjetničke,stvaralačke i medijske sadržaje zasnovane na međusobnom prožimanju (korelativnost i integrativnost) nastavnih područja i nastavnih disciplina i predmeta (interdisciplinarnost i povezanost sa drugim nastavnim predmetima: historijom, likovnom kulturom, muzičkom kulturom i dr.)

Također,prijedlog Nastavnog programa temelji se na:

- a) izboru umjetničkih i znanstvenih sadržaja na principima primjerenosti, reprezentativnosti, egzemplarnosti, odgojnosti, tekstualne adekvatnosti itd.;
- b) rasporedu, odnosno organizaciji nastavnih sadržaja po principima kontinuiteta i vertikalno-spiralnog slijeda,kao i principima integracije i korelacije.

Osnovni ciljevi, zadaci, složenost i svrha nastave po pojedinim nastavnim područjima trebaju biti zasnovani na usvajanju osnovnih pojmoveva iz gramatike, teorije i interpretacije književnosti, vježbi usmenog i pismenog izražavanja, stvaranja vlastitih tekstova (pismenih sastavaka), te ovladavanju osnovnim elementima i tehnikama iz filmske i scenskih umjetnosti,te medijske kulture.

Prilikom izrade Nastavnoga programa iz književnosti vodilo se računa o estetskim,etičkim i nacionalnim kriterijima u izboru književnih djela i pisaca,što je uzrokovalo relativno veći broj obaveznih tekstova za čitanku. Zato je važno naglasiti da sami nastavnici prilikom izrade globalnih i operativnih nastavnih planova i programa mogu vršiti određenu selekciju obaveznih književnih tekstova, ali svi tekstovi moraju biti zastupljeni u čitankama.

Vrlo je važno naglasiti da ovan Nastavni program treba biti popraćen adekvatnom udžbeničkom i priručničkom literaturom (Čitanka, Naš jezik, Kultura izražavanja, priručnici za nastavnike, priručnici za učenike(radne sveske), Vodič kroz lektiru, Videočitanka, Medijska čitanka. Knjige lektire moraju biti opremljene standardiziranom kritičko-metodičkom aparaturom (predgovor,biografija i bibliografija,metodička studija) koju trebaju uraditi stručno kvalificirana lica (kritičari, pisci, metodičari).

STRANI JEZIK

ENGLESKI

NJEMAČKI

TURSKI

ENGLESKI JEZIK –četvrta godina učenja

VI RAZRED

2 sata sedmično

70 sati godišnje

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
6. razred Osnovna škola	<ul style="list-style-type: none"> • Porodica • Svakodnevni život • Slobodno vrijeme • Zabava • Priroda 	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - postavljati i odgovarati na poznata pitanja - tražiti i davati osnovne informacije - identificirati i locirati ljude i predmete - pratiti jednostavne upute - koristiti Brojeve 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGIRANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagirati:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. neverbalno, npr. spajanjem slika i tekstova, označavanjem tačnih i netačnih izraza, prezentiranjem određenih dijelova odslušanog teksta mimikom itd. 2. verbalno, npr. odgovaranjem na pitanja, prepoznavanjem netačnih/tačnih tvrdnji, dopunjavanjem nedovršenih rečenica itd. <p>b) ČITANJE I REAGIRANJE:</p> <p>Učenici će čitati kratke tekstove u sebi ili naglas i reagirati:</p> <ol style="list-style-type: none"> 1. neverbalno, npr. traženjem 	<p>Učenici će učiti ili ponavljati:</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - brojive i nebrojive - pravilnu/nepravilnu množinu <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - lične (padež subjekta i objekta) - pokazne (<i>this, that, these, those</i>) - upitne (<i>who, which, what, whose</i>) - neodređene (<i>somebody, anybody, nobody</i>) <i>something, anything, nothing</i> <p>Pridjeve</p> <p>Determinatore:</p> <ul style="list-style-type: none"> - članove: <i>a/an, the, zero</i> - prisvojne pridjeve - pokazne pridjeve, <i>this (girl), that (boy), these (girls), those (boys)</i> 	<p>Učenici će učiti ili ponavljati rječnik vezan za zadane teme, npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Porodica, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>family members and their occupations</i> - Svakodnevni život, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>daily routine, means of transport</i> (npr. <i>bicycle, bus, car</i>) - Slobodno vrijeme, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>pupils'</i>
4. godina učenja engleskog jezika					

Razvijanje osnovnog znanja jezika	<ul style="list-style-type: none"> • Škola 	<ul style="list-style-type: none"> - opisivati ljudе (njihov izgled i raspoloženja) i predmete - izražavati na jednostavan način: slaganje i neslaganje znanje i neznanje obaveze i potrebe, sposobnosti, dopuštenja, količine, cijene, vrijeme različite osjećaje kao što su: zadovoljstvo, nezadovoljstvo, iznenađenje, razočarenje i sl. - govoriti o svojim svakodnevnim aktivnostima kao i onima svojih vršnjaka <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - praviti kratke, jednostavne dijaloge koji se temelje na temama o kojima se raspravljalo - prepričavati kratke priče i šale - sudjelovati u razgovoru o zadanim 	<p>određenih informacija, spajanjem slika i tekstova, traženjem pogrešaka i njihovim ispravljanjem u tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji, prezentiranjem određenih dijelova teksta mimikom itd.</p> <p>2. verbalno, npr. postavljanjem pitanja i odgovaranjem na pitanja, prepričavanjem dijelova ili cijelih kratkih tekstova jednostavnim rečenicama, upotrebom novog vokabulara u konkretnim primjerima/rečenicama, prepoznavanjem netačnih tvrdnji, dopunjavanjem nedovršenih rečenica itd.</p> <p>Brojeve: 1-1000</p> <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> Present Simple (potvrđni, odrični, upitni) Present Continuous (potvrđni, odrični, upitni) Past Simple pravilnih glagola (potvrđni, odrični, upitni) Future Simple: <i>shall/will</i> (potvrđni, odrični, upitni) Present Continuous za izražavanje budućnosti <i>Going to-</i> oblik Glagole <i>be, have/have got</i> (potvrđni, niječni, upitni) Zapovjedni način, sva lica jednine i množine <p>Priloge, nešto prošireniji obim priloga vezanih za zadane teme, npr.</p> <ul style="list-style-type: none"> - za mjesto - pravac/smjer, npr. <i>left, right, east, west</i> - vrijeme, npr. <i>last week, last year</i> 	<p><i>hobbies, favourite sports and games, unusual hobbies</i> itd.</p> <p>- Zabava, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>going out to the cinema, theatre, going to the party, pyjama party, surprise party, going to an amusement park</i> itd.</p> <p>- Priroda, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>wildlife, animals, plants, mountain, river, picnic</i></p> <p>- Škola, nešto prošireniji vokabular, npr. <i>school subjects, timetable, teachers</i></p> <p>Osim stalne nadogradnje svog vokabulara, učenici će naučiti koristiti:</p> <p>Afikse, vezane za zadane teme i gramatiku, npr. <i>expensive, dirty</i></p> <p>Antonime, vezane za</p>
-----------------------------------	---	---	---	--

	itd.	<p>temama</p> <ul style="list-style-type: none"> - pjevati dječije pjesmice - igrati igrice: po ulogama jezične igre itd. - recitirati, dramatizirati itd. <p>b) PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pisati diktate - prepričavati/prepisivati kratke tekstove - pisati kratke sastave na poznate teme itd. - dopunjavati: nedovršene rečenice tabele i križaljke - redati ispremetane riječi u smislene rečenice 	<ul style="list-style-type: none"> - način, npr. <i>quickly, fast</i> <p>Prijedloge, nešto proširenija upotreba prijedloga za mjesto i vrijeme vezanih za zadane teme</p> <p>Rečenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Red riječi (nešto specifičniji red riječi uz upotrebu priloga učestalosti npr. <i>always, never, sometimes</i>) - <i>There is a/ There are some... Is there a...? Are there any....?</i> 	<p>zadane teme, npr. <i>dirty-clean, ask-answer, cry-laugh</i></p> <p>Složenice, vezane za zadane teme, npr. <i>school choir, guitar lessons, orange juice</i></p> <p>Kolokacije, vezane za zadane teme, npr. <i>discuss a subject, walk a dog, care about us</i> itd.</p> <p>Ekvivalente prevoda čestih i ključnih riječi, uz selektivno poređenje sa maternjim jezikom učenika i nekim drugim stranim jezicima</p>
--	------	--	--	---

INTERDISCIPLINARNI SADRŽAJ:

Učenici će učiti engleski jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr :

- **Maternji jezik** (svijet bajki i imaginacije, elementi dramatizacije)
- **Likovno obrazovanje, ples** (crtanje, slikanje, ples, oblikovanje itd.) 3
- **Fizičko obrazovanje** (sportske aktivnosti i igre)
- **Muzičko obrazovanje** (slušanje i pjevanje omiljene vrste muzike, muzički instrumenti, upoznavanje sa najpoznatijim izvođačima na engleskom jeziku)
- **Biologija** (Dijelovi ljudskog tijela, značaj ishrane za zdravlje...)

INTERKULTURALNE VJEŠTINE:

Učenici će se:

- upoznavati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštuju i cijene
- upoznavati sa nekim osnovnim razlikama između svoje kulture i kulture naroda sa engleskog govornog područja
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirođen za kulturu zemlje čiji jezik uče

UČENJE KAKO TREBA UČITI:

Učenici će učiti da:

- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve
- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika
- budu odgovorni i aktivni u situacijama kada se uči jezik
- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama

Ciljni nivo znanja evropskog okvira za strane jezike:

6. razred – 4. godina učenja	Slušanje i razumijevanje	Govor	Čitanje i razumijevanje	Pisanje
Nivoi	A2.1	A1.3	A2.1	A1.3

Jezičke vještine	Očekivani rezultati učenja
Slušanje i razumijevanje	Učenici razumiju: razgovor na poznate teme i uključuju se u isti; jednostavna pitanja, upustva, opomene, saopštenja nastavnika i učenika, snimljenog materijala i reaguju na njih, kraće tekstove sastavljene od poznatih informacija, suštinu teksta koji sadrži neke nepoznate informacije

Čitanje i razumijevanje	Učenici čitaju: upustva, kratke poruke i natpise, kraće tekstove, pjesme i priče koje ne prelaze ili neznatno prelaze njihov leksički fond
Govor	Učenici: učestvuju u razgovoru s nastavnikom i drugim učenicima, postavljaju i odgovaraju na jednostavna pitanja, koriste izraze i rečenice u vezi sa svakodnevnim aktivnostima, recituju i pjevaju poznate pjesme
Pisanje	Učenici pišu: Jednostavne tekstove poštujući pravopis, Lične poruke i kraće dijaloge, Tekst na poznatu temu, uz pomoć nastavnika, Dopunjaju obrasce i rečenice i izrađuju jednostavne projekte
Znanje o jeziku	Učenici ne samo da prepoznaju i upotrebljavaju, nego počinju i da stiču znanja o jeziku

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju stranog jezika. Učenici ovog uzrasta ne uče jezik samo imitiranjem i stvaranjem jezičkih navika nego svjesnim uvidom u njegove zakonitosti. Oni počinju dakle stjecati i znanje o jeziku koristeći se već naučenim jezičkim kategorijama iz maternjeg jezika. Pritom će ih nastavnik induktivnim putem voditi ka otkrivanju osnovnih jezičkih zakonitosti koje će težiti primjenjivati samostalno i funkcionalno. I na ovom uzrastu izuzetno je bitna vizualizacija koja mora pratiti kako rad na leksici tako i gramatici.

U radu na tekstu podjednaka će se pažnja posvetiti razvijanju receptivnih jezičkih vještina (slušanje i razumijevanje te čitanje i razumijevanje) uz razvijanje različitih strategija slušanja i čitanja ali i produktivnih vještina, govora i pisanja. Učenici će rado inscenirati naučene dijaloge ali i voditi slične na osnovu datih modela ili skica dijaloga. Postepeno će se ospozobljavati i za jednostavnu reprodukciju teksta odgovaranjem na postavljena pitanja ili najjednostavnijim

prepričavanjem uz pomoć slika. U vježbama pismenog izražavanja učenici će dopunjavati izostavljene dijelove teksta, na osnovu predočenog modela jednostavnog teksta pisati sličan ili samostalno pisati jednostavan kratki tekst (čestitku, razglednicu, SMS).

Posebno je važno istaći neophodnost kontinuiranog uvježbavanja i ponavljanja. Sistematisiranje naučenog i vođenje neke vrste jezičkog portfolija razvit će kod učenika svijest o ličnom napredovanju u procesu učenja stranog jezika.

Nastavnik je dužan da podstiče motivaciju za učenje stranog jezika. Dinamičnosti časa doprinijet će smjena više aktivnosti, oblika nastavnog rada ali i igara i pjesmica koje će na svojevrstan način unijeti potrebnu vedrinu i opuštenost u nastavu.

Nastava stranog jezika, osim kognitivnog ima i duboko humanistički aspekt. Ona omogućava i favorizuje autonomnost učenika, podstiče na samostalnost i kreativnost u procesu učenja, ukazuje na neophodnost permanentnog razvijanja jezičkih kompetencija, značaj međusobnog razumijevanja, saradnje, uvažavanja, tolerancije, poštovanja različitosti, kulture dijaloga, interkulturnog prožimanja i uvažavanja, kao i svestrano i široko usvajanje sposobnosti primjenjivih i u drugim disciplinama. Ona doprinosi razvijanju smisla za opservaciju, postavljanje pretpostavki, kritičkog mišljenja i tako značajno utječe na formiranje ličnosti u cjelini.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cijelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih desetminutnih testova kao i izrada dvije školske pismene zadaće (po jedna u svakom polugodištu).

Konačnu ocjenu ne treba izvoditi na osnovu proste aritmetičke sredine ocjena. Svaka konačna ocjena treba da istovremeno odražava stvarni i mjerljivi napredak koji su učenici postigli tokom školovanja i utisak predmetnog nastavnika o napredovanju.

Rad sa djecom s posebnim potrebama

Ukoliko se ukaže potreba za rad sa ovom djecom, on se treba odvijati prema prilagođenom postojećem programu devetogodišnje osnovne škole.

NJEMAČKI JEZIK- PRVA GODINA UČENJA, VI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(1 sat sedmično– 35 sati godišnje)

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRAZOVNOG RADA

Cilj nastave njemačkog jezika u šestom razredu osnovne škole podrazumijeva stjecanje elementarne jezičke kompetencije koja se funkcionalno postepeno razvija. Učenik je na ovom stepenu u stanju da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

Nastava njemačkog jezika treba da doprinese daljem jačanju motivacije za učenje stranih jezika i da učenika sposobi da na njemačkom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja i da razumije pojedinačne informacije u jednostavnom tekstu. U nastavi njemačkog jezika u šestom razredu osnovne škole, kao prvoj godini učenja njemačkog jezika, treba težiti dostizanju nivoa **A1.2** Evropskog okvira za strane jezike.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati učenja
Slušanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • učenik može razumjeti ograničen broj riječi, običnih fraza i rečenica, pitanja i uputstva lične prirode ili vezana za neposrednu situaciju i na njih jezički ili nejezički reagovati • potrebna mu je znatna pomoć da bi razumio: usporavanje brzine govora, ponavljanje, pokazivanje ili prijevod
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • čita naglas poznate riječi i rečenice • zna pronaći određenu informaciju u jednostavnom tekstu ako je dozvoljeno ponovljeno čitanje
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulira glasove, naglašava riječi, poštuje ritam i intonaciju rečenice • reprodukuje napamet naučene stihove i pjesmice • zna postavljati pitanja i davati odgovore u toku dijaloga o osnovnim temama • učestvuje u razgovoru po modelu • daje jednostavne informacije o sebi, porodici i prijateljima • opisuje u nekoliko rečenica poznatu situaciju • pravi pauze, okljeva, pravi greške i kod najjednostavnije usmene produkcije
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisuje, dopunjava i samostalno piše riječi i kraće rečenice • zapisuje pojedine (poznate) riječi ili kraće rečenice po modelu • zna napisati nekoliko rečenica o sebi i o veoma poznatim temama (odgovori na direktno postavljena pitanja, pisanje kratkog pisma, kratkog opisa neke osobe)

PROGRAMSKI SADRŽAJI

Tematske cjeline:

1. pozdravljanje, predstavljanje, utvrđivanje nečijeg identiteta
2. školsko okruženje
3. članovi porodice
4. život učenika za vrijeme nastave i odmora
5. dani u sedmici, mjeseci, godišnja doba
6. vremenske prilike
7. brojevi do 100
8. kazivanje vremena (puni sat, pola sata)
9. proslava rođendana
10. seosko imanje, životinje
11. odlazak na raspust

Funkcije i sposobnosti	Vještine	Gramatika	Vokabular
Učenici će znati: - pozdravljati se na formalan i neformalan način, - predstaviti sebe i druge, - reći koliko imaju godina i odakle dolaze, - imenovati članove svoje uže porodice - imenovati predmete u školskoj torbi i učionici, - nabrojati dane u sedmici, mjesecu i godišnja doba,	SLUŠANJE I RAZUMIJEVANJE: Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati 1) neverbalno , npr.: - razvrstavanjem slika, - povezivanjem slike i slušanog teksta, - označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji 2) verbalno , npr.: - davanjem kratkih odgovora na nastavnikova pitanja ili pitanja koja su čuli sa kasetofona , - popunjavanjem tabela i sl.	Učenici će učiti o tome i koristiti : Imenice sa članom u jednini i množini u nominativu i akuzativu: <i>das Buch, die Tafel, die Bücher....</i> Zamjenice: - Lične zamjenice u jednini i množini u nominativu - Zamjenica Sie za učtivo oslovljavanje - Prisvojne zamjenice za prvo i drugo lice	Učenici će usvajati vokabular koji se odnosi na date teme, npr. : Pozdravljanje: <i>Hallo!, Guten Tag, Guten Morgen, Auf Wiedersehen!</i> Predstavljanje: <i>Ich bin ... Ich heiße.... Ich komme aus Deutschland.</i> <i>Wie heißt du?</i> <i>Wie alt bist du? Ich bin .... Jahre alt.</i>

<ul style="list-style-type: none"> - pitati za vrijeme na satu i reći koliko je sati, - reći kakvo je atmosfersko vrijeme, - brojati do 100, - govoriti o trenutnoj aktivnosti - čestitati rođendan, - nabrojati domaće životinje, - nabrojati osnovna prijevozna sredstva, - iskazati želju (šta želi jesti i piti, kuda putovati) - kupiti voznu kartu 	<p>ČITANJE I RAZUMIJEVANJE :</p> <p>Učenici će</p> <ul style="list-style-type: none"> - čitati rečenice i kraće tekstove, - tražiti osnovne informacije u tekstu i reagovati: <ol style="list-style-type: none"> 1) neverbalno, npr: razvrstavanjem slika, pridruživanjem slike tekstu, označavanjem tačnih i netačnih tvrdnji 2) verbalno, npr: - davanjem kraćih odgovora, - dopunjavanjem teksta - rješavanjem jednostavnijih zadataka sa višestrukim izborom <p>GOVOR:</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - recitovati, pjevati, - postavljati jednostavna pitanja, - odgovarati na pitanja, - igrati uloge, - pripremati i sprovoditi jednostavne dijaloge, - voditi dijaloge prema datoј skici. <p>PISANJE</p> <p>Učenici će:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prepisivati pojedinačne riječi , rečenice i kraće tekstove, - rekonstruirati riječi, - dopunjavati izostavljene riječi, - od ponuđenih riječi rekonstruirati kraće rečenice, -pisati kratki jednostavan tekst prema datom tekstualnom modelu - samostalno napisati kratki tekst (čestitku, pozivnicu za rodendansku proslavu) 	<p>jednine u nominativu</p> <p>Pridjeve u predikativnoj upotrebi</p> <p>Glagole:</p> <ul style="list-style-type: none"> - prezent pomoćnih glagola sein i haben, - prezent pravilnih glagola, - prezent glagola können, - izražavanje želje pomoću oblika möchte - imperativ (2. lice jednine i 2. lice množine) - negativan i upitni oblik glagola, <p>Negacija nicht i kein (nominativ i akuzativ)</p> <p>Brojeve:</p> <ul style="list-style-type: none"> - do 100 <p>Učenici će koristiti ali ne i učiti o sljedećem:</p> <p>Priloge za mjesto i vrijeme</p> <p>Prijedloge u njihovoj funkcionalnoj upotrebi</p>	<p><i>Wer ist das? Das ist...</i></p> <p>Porodica: <i>Vater, Mutter, Bruder, Schwester, Eltern, Oma, Opa</i></p> <p>Škola: <i>das Klassenzimmer, die Schultasche, das Buch, das Heft, der Bleistift, die Tafel, die Kreide, die Bank...</i></p> <p>Rodendan: <i>Mein Geburtstag ist am Samstag um 18 Uhr.</i> <i>eine Geburtstagsparty machen, Freunde einladen,</i> <i>die Torte, die Kerzen, Geschenke bekommen</i></p> <p>Seosko imanje: <i>der Bauernhof, Tiere, die Kuh, das Pferd, das Schaf, das Schwein</i></p> <p>Atmosfersko vrijeme: <i>Es ist kalt (warm).</i> <i>Die Sonne scheint. Es schneit.</i></p> <p>Odlazak na raspust: <i>ins Gebirge, ans Meer, mit dem Zug, mit dem Bus, mit dem Flugzeug reisen</i></p>
---	---	--	---

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme započinjanja učenja drugog stranog jezika. S obzirom da učenici imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istim je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu učenici dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena će se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Učenici su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresovani, za isti. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će učenici rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Praćenje i vrednovanje

U šestom razredu osnovne škole iskazuju se brojčane ocjene za postignute rezultate u nastavi. Ocjena iz stranog jezika odraz je cijelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata koje će nastavnik kontinuirano pratiti i ocijeniti. U tu svrhu preporučuju se češće i kraće provjere u formi kratkih petominutnih i desetminutnih testova kao i izrada dvije školske pismene zadaće (po jedna u svakom polugodištu).

Interdisciplinarni sadržaj

Programski sadržaj je međusobno povezan sa drugim predmetima. Učenici će tako učiti jezik oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta ali i kombinirajući učenje stranog jezika sa aktivnostima «preuzetim» iz nekih drugih predmeta, kao npr. Maternji jezik, Likovna kultura, Muzička kultura, Moja okolina, Matematika, Geografija.

Interkulturnalne vještine

Učenici će:

- upoznavati različite kulture i tradicije,
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je primjeren kulturi zemlje čiji jezik uče.

Rad sa djecom sa posebnim potrebama:

Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

**NASTAVNI PLAN I PROGRAM
za ŠESTI razred
devetogodišnje osnovne škole
- Turski jezik -**

TURSKI JEZIK- PRVA GODINA UČENJA, VI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE
(1 sat sedmično– 35 sati godišnje)

Cilj nastave turskog jezika u šestom razredu osnovne škole, kao drugog stranog jezika, je razvijanje svijesti o postojanju drugih jezika i mogućnosti komuniciranja na nekom drugom jeziku koji nije naš maternji. Učenje stranog jezika učeniku treba da olakša razumijevanje drugih i različitih kultura i tradicija i jača motivaciju za učenje stranih jezika. Učenik treba da se osposobi da na turskom jeziku komunicira na osnovnom nivou o temama iz svog neposrednog okruženja. Učenje stranog jezika treba da podstakne njegovu maštu, radoznalost i kreativnost.

U nastavi turskog jezika u šestom razredu osnovne škole treba težiti dostizanju nivoa.

A 1.2 Evropskog okvira za strane jezike u slušanju i razumijevanju i čitanju i razumijevanju, odnosno **A1.1** u govoru i pisanju.

Jezičke vještine	Očekivani rezultati / ishodi učenja
Slušanje i razumijevanje	<p>Učenik će:</p> <ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati glasove, naglasak, ritam i intonaciju u jeziku koji uči • razumjeti ograničen broj riječi i izraza, kratke dijaloge o poznatim temama, pjesmice • razumjeti i reagovati na odgovarajući način na kratke usmene poruke
Čitanje i razumijevanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepoznavati slova i napisane riječi, te kratke rečenice • prepoznavati poznate riječi i kratke rečenice i znati ih povezati sa ilustracijama • čitati kraće tekstove
Govor	<ul style="list-style-type: none"> • pravilno artikulisati glasove, naglašavati riječi, poštovati ritam i intonaciju rečenice • davati osnovne informacije o sebi i svom okruženju • opisivati u nekoliko rečenica poznatu situaciju služeći se pritom ograničenim brojem osnovnih riječi i zapamćenih rečeničnih shema • razmjenjivati sa sagovornicima nekoliko osnovnih iskaza u vezi sa konkretnom situacijom
Pisanje	<ul style="list-style-type: none"> • prepisivati, dopunjavati i samostalno pisati riječi i kraće rečenice
Znanje o jeziku	<ul style="list-style-type: none"> • Učenik će na ovom nivou učenja jezika svjesno stjecati znanje o jeziku, prepoznavati i pravilno upotrebljavati osnovne jezičke elemente

Turski jezik VI razred –B jezik

1 čas sedmično

Nivo	Teme	Funkcije i sposobnosti	Aktivnosti	Gramatika	Vokabular
6. razred Osnovna škola Prva godina učenja turskog Prvi stepen početnog znanja	<ul style="list-style-type: none"> Pozdravljanje i predstavljanje Porodica Kuća, dom Moja bliža okolina Škola Svakodnevni život Dani u sedmici, mjeseci i godišnja doba Kazivanje vremena 	<p>Učenici će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> - pozdravljati - predstaviti sebe ili druge - identificirati ljude i predmete - opisati ljude i predmete - boje predmeta - ograničen broj raspoloženja - brojati predmete - locirati ljude i predmete - reći koliko je sati – puni sati - izraziti - dopadanje - sposobnost da nešto urade (Yapabilmek...) -ideju posjedovanja (Ayşe'nin kitabı, <i>benim evim</i>) 	<p>RECEPCIJA</p> <p>a) SLUŠANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će slušati izgovoreni tekst i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: imitiranjem nastavnika ili neke popularne ličnosti (npr. iz crtića), gestikuliranjem, glumljenjem, izvršavanjem uputstava, pokazivanjem određenih ilustracija koje se odnose na riječi koje im se usmeno upućuju, crtanjem, bojenjem navedenih predmeta/osoba navedenim bojama, podvlačenjem ili bojenjem riječi koje im se usmeno upućuju, lijepljenjem slika, redanjem slika itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: ponavljanjem riječi koje je izgovorio nastavnik ili koje su čuli sa kasetofona, davanjem kratkih odgovora na pitanja nastavnika ili pitanja koja su čuli sa kasetofona, popunjavanjem praznina riječima odabranim sa zidnih karata na kojima se te riječi nalaze itd.</p> <p>b) ČITANJE I REAGOVANJE:</p> <p>Učenici će prepoznati jednu ili više napisanih riječi ili uputa i reagovati:</p> <p>1) neverbalno, npr.: gestikuliranjem, glumljenjem (npr. <i>tužan, sretan</i>), pokazivanjem, biranjem ili povezivanjem pisanih riječi i odgovarajućih ilustracija, crtanjem, pravljenjem/oblikovanjem stvari, bojenjem ili podvlačenjem samo određenih riječi (npr. onih koje označavaju neku aktivnost, raspoloženje, brojeve itd.), raspoređivanjem ilustracija po određenom redu prema pisanim uputstvima itd.</p> <p>2) verbalno, npr.: davanjem kratkih pismenih ili usmenih odgovora na pitanja, zamjenjivanjem ilustracija u tekstu ponuđenim riječima, povezivanjem riječi u stupcu A sa odgovarajućim ilustracijama u stupcu B, zamjenjivanjem inicijala punim riječima ili popunjavanjem praznina odgovarajućim riječima itd.</p> <p>PRODUKCIJA</p> <p>a) GOVOR:</p> <p>Učenici će:</p> <p>ponavljati riječi nastavnika ili riječi izgovorene sa kasetofona, učestvovati u razgovoru (pitanja/odgovori) sa drugim učenikom/učenicima ili</p>	<p>Učenici će učiti o tome i koristiti :</p> <p>VRSTE RIJECI;</p> <p>Imenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Opce ili zajedничke - konkretnе, gradivne, zbirne <p>Zamjenice:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Lične - Upitne, <i>Pokazne, neodredene i posvojno povratna Keni.</i> <p>Pridjevi:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Jednostavni ili osnovni, - izvedeni i slozeni - Opisne pridjeve koji su najčešće u upotrebi, najosnovnije, npr. (<i>üzgün, sansız, güzel, küçük, büyük,...</i>) <p>Brojevi</p> <p>Glagole</p> <p>Jednostavna ili osnovna glagolska</p>	<p>Učenici će učiti samo osnovni vokabular koji se odnosi na date teme, npr.:</p> <p>Pozdravljanje: <i>iyi günler, Merhaba,, görüşmek üzere, itd.</i></p> <p>Predstavljanje: <i>Benim adım ...Adım... Bu ..., itd. Bu nedir? Bu kim? Kaç yaşındasın?</i></p> <p>Članovi uže porodice: <i>anne, baba, kardeş, kız, kardeş büyüğün nne, dede</i></p> <p>Prostorije u kući i namještaj: <i>mutfak, masa, oda, dolap, sandalye, yatak, itd.</i></p>

		<p>nastavnikom, igrati uloge, recitovati, pjevati i igrati jezične igre, davati uputstva i naredbe</p> <p>b) PISANJE:</p> <p>Učenici će: prepisivati izolovane riječi, učiti pisati pomoću igara na CD-u, pomoću društvene igre u kojoj se sastavljaju riječi od slova, društvene igre u kojoj se slažu pločice sa slovima jedna na drugu, zamjenjivati inicijale punim rijećima, ubacivati, podvlačiti, redati riječi po određenom redoslijedu, od ponuđenih riječi sastavljati kraće rečenice, pisati kratki, jednostavan tekst prema tekstu modelu, samostalno napisati kratki tekst (čestitku, razglednicu</p>	<p>vremena/ Potvrđni, odricni i upitni oblik.</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prezent – (i) yor - Prezent na – r - Futur - Perfekt na - di pomoćni glagoli; olmak, etmek - Imperativ <p>Priloge za mjesto, burada, orada, önünde,dışarda</p>	<p>Bliža okolina: <i>cadde,bahçe, ağaç, park,</i></p> <p>Škola: <i>öğretmen, öğrenci,, kitap,defter, itd</i></p> <p>Svakodnevni život, <i>rutinske aktivnosti npr uyumak,kalkmak, yıkmak, ötöbüse binmek, gezmek,yemek yemek.</i></p> <p>Moje lice, <i>moje tijelo,</i> samo osnovne riječi</p> <p>Opisivanje: <i>O büyük /küçük. Onun saçları Esmer, sarışın. Hangi renk ...? kırmızı, beyaz,sarı,itd.</i></p> <p>Raspoloženja: <i>mutlu, üzgün...</i></p>
--	--	---	--	---

DIDAKTIČKO – METODIČKE NAPOMENE

Šesti razred je početak nove etape u učenju prvog stranog jezika ali i vrijeme započinjanja učenja drugog stranog jezika. S obzirom da učenici imaju iskustvo u učenju prvog stranog jezika, njega svakako treba iskoristiti i u usvajanju novog – drugog stranog jezika.

U savladavanju novog stranog jezika obradit će se veliki broj istih onih tema koje su predviđene u prvim godinama učenja prvog stranog jezika, no pristup istim je različit zbog različitih uzrasta u kojima se počinje sa učenjem prvog odnosno drugog stranog jezika. Na ovom uzrastu učenici dobivaju svjestan uvid u zakonitosti jezika koji uče. Uz razvijanje

sve četiri jezičke vještine, mnogo vremena će se morati utrošiti na usvajanje leksike, pravopisa, te gramatike predviđene za ovaj razred. Na svim nivoima učenja stranog jezika neophodna je vizualizacija, u početnoj fazi učenja pogotovo. Dobro osmišljenom vizualizacijom olakšava se proces razumijevanja i zapamćivanja i doprinosi redukciji upotrebe maternjeg jezika na času stranog jezika. Kontinuirano uvježbavanje i sistematiziranje usvojenih znanja također će olakšati njihovo usvajanje. Zbog toga veliki broj časova treba posvetiti upravo uvježbavanju gradiva.

Učenici su na početku učenja novog stranog jezika po pravilu zainteresovani za isti. Nastavnik mora znati iskoristiti tu dobru motivaciju i u njima probuditi želju za daljim učenjem novog jezika. Tome će sigurno doprinijeti i jezičke igre te učenje pjesmica koje će učenici rado zapjevati kako na početku časa tako i pred kraj časa.

Interdisciplinarni sadržaji

Učenici će također učiti jezik i proširivati svoj vokabular oslanjajući se na znanje koje su stekli učenjem nekih drugih školskih predmeta, npr:

- kroz crtanje, slikanje, ples, oblikovanje itd (*Likovno obrazovanje, ples*)
- kroz sportove i igre (*Fizičko obrazovanje*)
- slušanjem i pjevanjem omiljene vrste muzike (*Muzičko obrazovanje*)
- matematika, moja okolina, geografija

Interkulturne vještine

Učenici će se:

- upoznavati sa kulturom svoje zemlje i učiti da je bolje poštuju i cijene,
- upoznavati se sa nekim osnovnim razlikama između njihove kulture i kulture naroda sa francuskog govornog područja (npr. Razlike u upotrebi nekih pozdrava u francuskom jeziku i u maternjem jeziku učenika, npr. *Dobro jutro i dobar dan /Günaydın, iyi günler*),
- učiti da komuniciraju i da se ponašaju u svakodnevnim situacijama na način koji je prirođen za kulturu zemlje čiji jezik uče. Ovo može podrazumijevati npr. uzvike (lijepo!) güzel! *dikkat et!* (pazi!) *bak!* (gle!) *yaşa!* (zivio!) *hej!* (hey!) itd.

Učenje kako učiti

Učenici će da:

- razvijaju pozitivan stav prema učenju jezika,
- budu odgovorni i aktivni u situacijama kada se uči jezik,
- koriste ključne metode iz prakse pri radu u parovima ili malim grupama,
- ocjenjuju svoje aktivnosti i aktivnosti svojih drugova iz razreda, kao i nivo svog i njihovog znanja u odnosu na postavljene ciljeve

Praćenje i vrijednovanje

U šestom razredu osnovne škole ocjene se iskazuju brojčano, a ocjena treba da bude odraz cjelokupnog učenikovog odnosa prema školskim obavezama, njegovog aktivnog učešća u nastavnom procesu i pokazanih rezultata. Ocjenjuju se usmeni i pismani odgovori. Pored dvije školske pismene zadaće preporučuju se i kraće provjere znanja (petominutni i desetominutni tekstovi). **Rad sa djecom sa posebnim potrebama** Ukoliko se ukaže takva potreba, rad sa ovom djecom treba da se odvija prema prilagođenom programu.

MATEMATIKA

MATEMATIKA VI RAZRED		4 sata sedmično	140 sati godišnje
PODRUČJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI	
Znanje	<p>Sticanje znanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> -poznavanje i upotrebu matematičkih simbola -usvajanje pojma skupa, unije, presjeka, razlike i direktnog produkta skupova, -usvajanje pojma relacije i funkcije, -poznavanje koordinatne prave i koordinatne ravnine, -usvajanje različitih uglova, jedinica za mjerjenje uglova, mjerjenje uglomjerom, -računanja s mjernim brojevima za kutove (+, -, •, :), -grafičkog prenošenja, uspoređivanja, sabiranje i oduzimanja uglova, -usvajanje procedura četiri osnovne računske operacije u skupu $\mathbb{N}_0$ i skupu $\mathbb{Q}^+$, -usvajanje znanja o višecifrenim brojevima, razlomcima (decimalnim brojevima) i njihovoj strukturi, -o jednačinama i nejednačinama s nepoznatom «na jednom mjestu», -o rješavanju aritmetičkih (brojevnih) izraza, -upotreba brojeva u različitim kontekstima, u drugim predmetima i svakodnevnom životu, -usvajanje postupaka za četiri računske operacije s razlomcima i decimalnim brojevima, -računanja postotka, -računanje aritmetičke sredine dva ili više brojeva, -računanje pomoću džepnog računala, 	<p>Učenik će znati:</p> <ul style="list-style-type: none"> -matematičkim simbolima zapisati odnos dva ili više zadanih skupova, -prepoznati relaciju, odnosno funkciju , -nacrtati zadani ugao, kao i već nacrtani izmjeriti uglomjerom, -znat će računski sabirati, oduzimati, množiti i dijeliti uglove, -grafički sabirati, oduzimati i množiti uglove, -prepoznati, razumjeti i pravilno koristiti matematičke simbole -prepoznati brojeve prve milijarde i brojeve skupa $\mathbb{N}_0$, njihov položaj na brojnom polupravcu i njihovu strukturu, -sa sigurnošću obavljati računanja u skupu $\mathbb{N}_0$ rješavati matematičke izraze, -modelirati matematičke izraze prema zadanim (tekstualnim) uslovima, -prepoznati i rješavati zadatke date riječima (i problemske zadatke), - procjeniti i provjeriti tačnost rezultata, -obavljati sve četiri računske operacije u skupu $\mathbb{Q}^+$, -rješavat će jednostavnije jednadžbe i nejednadžbe u $\mathbb{Q}^+$, -naučit će izračunavati postotak od zadanog broja, kao i aritmetičku sredinu za dva ili više brojeva, -računati pomoću džepnog računala, 	
Sposobnosti i vještine	<p>Razvijanje sposobnosti i vještina:</p> <ul style="list-style-type: none"> -poređenja -nizanja, -slijedenja niza uputa, -prostornog organiziranja i orientiranja, 	<p>Učenik će moći:</p> <ul style="list-style-type: none"> -promatrajući otkrivati nova svojstva u okruženju i logički ih povezivati, -nakon obavljenog zapažanja izvoditi zaključke, -raditi po određenom planu, 	

	<ul style="list-style-type: none"> -vizualizacije i vizuelnog grupiranja, -procjenjivanja, -prepoznavanja obrasca, -induktivnog mišljenja, -induktivnog i analognog zaključivanja, -različitih načina matematičkog izražavanja i komuniciranja, -matematičkog jezika, -priključivanja, selektiranja i korištenja informacija 	<ul style="list-style-type: none"> -pripremati se za određeno napredovanje, -koristiti pomagala za crtanje uglova, paralelnih i okomitih pravaca, ... -matematičkim jezikom moći izražavati opće ideje,
Vrijednosti i stavovi	<p>Razvijanje spoznaja o društvenim vrijednostima:</p> <ul style="list-style-type: none"> -razvijanje argumentacije u branjenju ličnih stavova i stavova drugih, -o važnosti donošenja sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija, -rada, posebno kolektivnog (timskog) rada, -pozitivnim crtama osobnosti, -važnosti radovanja osobnom uspjehu, kao i uspjehu drugih, -ocjenjivanje i samoocjenjivanje na osnovu objektivnog i konstruktivnog vrednovanja, -samopuzdanja i samoaktualizacije, -uloge kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka 	<p>Učenik će:</p> <ul style="list-style-type: none"> -pokazivati više zanimanja za timski rad i socijalizaciju, -naučiti da sluša argumentaciju i kritički preispituje osobne stavove i stavove drugih, -učenik će naučiti prepoznavati unutrašnje vlastito razmišljanje i vlastito prosudjivanje. -poboljšati ličnu «listu» motiva, emocija i doživljaja -pokazati više altruizma (čovjekoljubivosti, spremnosti da se pomogne drugim), pokazati više senzibiliteta prema matematici i kritičkom mišljenju uopće, -prepoznati važnost matematičkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnost matematike u univerzumu

Programski sadržaj:

- 1. TEMA - Skupovi, relacije i preslikavanja**
- 2. TEMA – Kružnica, krug, ugao (kut)**
- 3. TEMA - Prirodni brojevi**
- 4. TEMA - Djeljivost brojeva**
- 5. TEMA – Razlomci**

1.TEMA- Skupovi, relacije i preslikavanja

Tematske jedinice

Skupovi.

Presjek, unija i razlika skupova.

Direktni produkt skupova.

Relacije. Funkcije (preslikavanja).

Koordinatni polupravac i koordinatni sistem u ravni.

2.TEMA- Kružnica, krug, ugao (kut)

Tematske jedinice

Izlomljena linija, mnogougao (mnogokut), kružnica i krug.

Prava i kružnica. Dvije kružnice.

Ugao (elementi, obilježavanje).

Konveksni i nekonveksni uglovi.

Središnji ugao, kružni luk i tetiva.

Prenošenje uglova. Uspoređivanje uglova.

Grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.

Vrste uglova: puni, opruženi, tupi, pravi, oštri, nula- ugao. Susjedni i usporedni.

Mjerenje uglova (jedinice: stepen, minuta, sekunda); uglomjer.

Računske operacije s mjernim brojevima za uglove.

Komplementni i suplementni uglovi.

3.TEMA- Prirodni brojevi

Tematske jedinice

Skup N i N₀.

Sabiranje, oduzimanje, množenje i dijeljenje (s ostatkom) u skupu N₀.

Svojstva računskih operacija: komutativnost, asocijativnost, distributivnost.

Izrazi s promjenljivim.

Pridruživanje brojeva po datom pravilu (brojna vrijednost izraza).

4.TEMA- Djeljivost u N0

Tematske jedinice

Dijeljenje u skupu N0 (Jednakost $a = b c + r$).

Djeljivost u skupu N0, faktori i sadržaoci prirodnog broja.

Djeljivost zbira, razlike i proizvoda prirodnih brojeva.

Djeljivost dekadnim jedinicama i brojevima: 2,3,4,9,25.

Prosti i složeni brojevi.

Rastavljanje složenih brojeva na proste faktore.

Zajednički djelitelji brojeva. Najveća zajednička mjeru

Zajednički sadržalac i najmanji zajednički sadržalac danih brojeva.

5. TEMA- Razlomci

Tematske jedinice

Pojam razlomka b/a (a, b e N). Brojnik i nazivnik.

Razlomci veći i manji od 1.

Proširivanje i skraćivanje razlomaka.

Uspoređivanje razlomaka.

Razmjera (omjer).

Decimalni i postotni zapis razlomka, postotak.

Pridruživanje tačaka brojnog polupravca razlomcima.

Osnovne računske operacije sa razlomcima i njihova svojstva.

Aritmetička sredina danih brojeva.

Brojevni izrazi sa zagradama. Tekstualni zadaci.

Izrazi s promjenljivim. Brojna vrijednost izraza.

Jednačine i nejednačine u Q^+ (najjednostavniji oblici).

NASTAVNI PROGRAM MATEMATIKE ZA ŠESTI RAZRED

(devetogodišnja osnovna škola – četiri sata sedmično)

SADRŽAJI	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJA	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
SKUPOVI, RELACIJE I PRESLIKAVANJA Skupovi. Presjek, unija i razlika skupova. Direktni produkt skupova. Relacija. Funkcija. Koordinatni polupravac i koordinatni sistem u ravni.	Učenici trebaju usvojiti: skup i element skupa kao osnovni pojam. Uređeni par, jednakost uređenih parova, prvu i drugu koordinatu uređenog para. Trebaju definisati relaciju, odnosno funkciju. Trebaju znati nacrtati zadane tačke na koordinatnom pravcu i u koordinatnom sistemu u ravni. Učenici trebaju znati koji su osnovni pojmovi u geometriji (tačka, prava, ravnina, prostor, skup), a koji su i izvedeni pojmovi (dužina, izlomljena linija, mnogougao, kružnica, krug, središnji ugao,...). Jedinice za mjerjenje uglova. Mjerjenje uglova Računske operacije sa mjernim brojevima za uglove Suplementarni, komplementarni uglovi. Prenošenje uglova. Uspoređivanje uglova. Grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.	Učenik treba radeći s priborom za geometriju razvijati motoričke sposobnosti kao i uyežbavati oko da pravilno procjenjuje slike koje crta. Treba promatrati i otkrivati nova svojstva, i logički ih povezivati. Treba razviti osjećaj za posmatranje raznih uglova i njihovih veličina.	Razvijanje osjećaja za percepciju prostora, za urednost, preglednost, preciznost u mjerenu. Razvijanje osjećaja za urednost pri crtanju. Razvijanje odgovornosti za samostalno obavljanje zadataka. Učenik se treba osposobiti za samostalan rad s geometrijskim priborom, za procjenjivanje rezultata i za pomoć ostalim učenicima. Kod učenika treba potaknuti rad po planu.	Učenik treba pažljivo pratiti izlaganje nastavnika i učestvovati u radu svojim komentarima i pitanjima. Koristiti udžbenik, zbirku zadataka i ostalu preporučenu literaturu.	Nastavnik će svojim znanjem i vještinama obraditi nastavne sadržaje tako da učenici usvoje pojmove i definicije i da razumiju i prihvate određene zakonitosti. Nastavnik će paziti da sadržaj i objašnjenja budu dostupna uzrastu učenika. Poticati će učenika na rad. Zahtijevat će od učenika da uredno rade i da ravnomjerno raspoređuju crteže na listu papira. Insistirati će na sažimanju pojmove geometrije u opisivanju tokom izlaganja. Poticati će učenike na slobodno procjenjivanje veličine uglova prije mjerjenja.
KRUŽNICA, KRUG, UGAO (KUT) Izlomljena linija, mnogougao, kružnica (kružna crta) i krug. Prava i kružnica. Ugao. Vrste uglova. Središnji ugao. Jedinice za mjerjenje uglova. Mjerjenje uglova Računske operacije sa mjernim brojevima za uglove Suplementarni, komplementarni uglovi. Prenošenje uglova. Uspoređivanje uglova. Grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.	Učenik treba usvojiti i razviti matematički jezik. Uočavati sličnosti između algebarskih i geometrijskih zadataka. Učenik treba naučiti definirati pojmove koji ga okružuju, a osnovne pojmove «razumjeti».		Razvijanje zapažanja i izvođenje zaključaka.		

<p>PRIRODNI BROJEVI</p> <p>Skup N i N₀. Sabiranje (zbrajanje) , oduzimanje, množenje i dijeljenje (s ostatkom) u skupu N₀. Svojstva računskih operacija: komutativnost, asocijativnost, distributivnost. Izrazi s promjenljivim. Pridruživanje brojeva po danom pravilu (brojna vrijednost izraza).</p>	<p>Učenici trebaju savladati sve računske operacije. Insistirati na skraćenom dijeljenju i množenju, gdje se trebaju koristiti olakšice. Vježbati zadatke s više računskih operacija i zagrada, da učenici uvježbaju red računskih operacija i oslobođanja od zagrada. Uvježbavati rješavanje zadataka s općim brojevima, sa i bez zadanih vrijednosti općeg broja. Učenici trebaju znati koristiti svojstva računskih operacija.</p>	<p>Razvijati misaoност i logičnost kroz rješavanje različitih zadataka. Učenik treba samostalno odlučivati koju operaciju će prije rješavati, kao i koje zgrade će prije računati.</p>	<p>Razumijevanje prirodnosti i prirodne logičnosti u radu sa prirodnim brojevima. Razvijanje i jačanje samopouzdanja u vlastitu sposobnost učenja i zaključivanja. Svesno preuzimanje odgovornosti za urađeno. Pozitivan odnos prema radu, kao i volja za rad i za iskazivanje pozitivnih rezultata rada.</p>	<p>Aktivno sudjeluje u svim oblicima nastavnog rada. Prati izlaganja nastavnika. Sudjeluje u stvaranju obrazovnih situacija, sredstava i modela. Prati izlaganje nastavnika. Koristi udžbenik i literaturu. Dosljedno izvršava sve zahtjeve nastavnika u individualno, grupnom i frontalnom radu. Uredno piše sve informacije koje mu daje nastavnik. Uči kod kuće i radi domaće zadaće.</p>	<p>Ostvaruje produktivnu stvaralačku atmosferu u razredu. Vodi evidenciju svojih zapažanja o napredovanju učenika. Koristi različite metode i strategiju praćenja postignuća i sposobnosti učenika. Redovito ocjenjuje rad učenika i vodi uredne zabilješke.</p>
<p>DJELJIVOST U N₀</p> <p>Djeliteљ i sadržalac broja Djeljivost zbira, razlike i proizvoda. Djeljivost sa 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 15,... Prosti, složeni i relativno prosti brojevi Rastavljanje broja na proste faktore Najveći zajednički djelitelj Najmanji zajednički sadržalac</p>	<p>Učenici trebaju znati rastaviti složeni broj na proste faktore. Trebaju znati prepoznati brojeve koji su djeljivi sa: 2, 3, 4, 5, 6, 9, 10, 15,... Učenici trebaju znati odrediti najmanji zajednički sadržalac, kao i najveći zajednički djelitelj. Moraju razlikovati proste od složenih brojeva, kao i relativno proste brojeve.</p>	<p>Razumijevanje materije i problema. Razvijanje logičkog i stvaralačkog mišljenja. Razvijati maštovitost i sposobnost percepcije bitnog od nebitnog. Vještina odabira inovacija, razvrstavanja, klasificiranja, uspoređivanja.</p>	<p>Adaptivnost i fleksibilnost u prihvaćanju promjena. Značaj znanja o brojevima i kvantitativnim odnosima. Interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom. Procjenjuju i vrednuju vlastite stavove i stavove drugih. Poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće.</p>	<p>Radi na satu i kod kuće po uputama nastavnika. Za svaki nerazumljivi zadatak traži objašnjenje, kod kuće ili u školi. Ne ostavlja ništa nerazjašnjeno ni nenaučeno.</p>	<p>Nastavnik postavlja pitanja i traži adekvatne odgovore, kako bi saznao da li su svi učenici razumjeli postavljene zadatke. Potiče učenike da pitaju i da traže odgovore.</p>

RAZLOMCI -Pojam razlomka -Uspoređivanje razlomaka jednakih nazivnika. -sabiranje i oduzimanje razlomaka jednakih nazivnika -Proširivanje i skraćivanje razlomaka. -Svođenje razlomaka na jednake nazivnike. -Uspoređivanje razlomaka sa jednakim nazivnikom. -Sabiranje i oduzimanje razlomaka različitih nazivnika. -Jednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem razlomaka: ($x+a=b$; $x-a=b$; $a-x=b$; $(x-a)+b=c$; $(x+a)-b=c$.) -Nejednačine u vezi sa sabiranjem i oduzimanjem razlomaka: ($a+x < b$; $x+a > b$; $x-a < b$; $x-a > b$; $a-x < b$; $a-x > b$.) -Množenje razlomaka. -Dijeljenje razlomka razlomkom. -Svođenje razlomaka na jednake nazivnike. -Uspoređivanje razlomaka -Zbrajanje i oduzimanje razlomaka različitih nazivnika. -Množenje razlomaka. -Dijeljenje razlomka razlomkom. -Jednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem razlomaka ($ax=b$; $x:a=b$; $a:x=b$; $ax+b=c$; $ax-b=c$.) -Nejednačine u vezi sa množenjem i dijeljenjem razlomaka.	Učenik usvaja pojam cijelog, polovine, trećine, ... kao i zapis istih. Crtežima prikazuje zadane brojeve i čita nacrtane dijelove kako bi zapamatio zapis. Preko mjernih brojeva: površine, duljine, vremena, i odgovarajućih zadataka određuje razlomke izražene manjim odgovarajućim jedinicama. Usvaja algoritme zbrajanja, jednakih i različitih razlomaka, množenja i dijeljenja razlomaka. Rješava različite jednačine i nejednačine pomoću svojstava računskih operacija. Računa postotak. Razmjeru rješava kao jednakost dvaju razlomaka (primjena na nastavi geografije, izračunavanje udaljenosti na karti).	Vizuelno raščlanjivanje i grupiranje. Induktivno mišljenje. Procjenjivanje. Različiti načini matematičkog izražavanja i komuniciranja korištenjem matematičkog jezika. Konvergentna i divergentna produkcija ideja.	Cijelo i razlomljeno. Usvaja pojmove cjeline i jedinke i opšte odnose između dijela nečega i kolektiviteta (cjeline)	Prati aktivno rad na satu i pri tome usvaja nova znanja. Donosi potreban didaktički materijal za razumijevanje novog gradiva (razlomaka). Crti i reže, polovi i dijeli, preklapa i mjeri.	Priprema nastavnu tehniku i tehnologiju. Izrađuje didaktički materijal. Primjenjuje modele interaktivne nastave. Usklađuje zadatke i probleme spram mogućnosti učenika. Individualno prilazi učenicima kod rješavanja složenijih zadataka. Odmjerava znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa. (Origami - japanska tehnika savijanja papira, Geometer's Sketchpad, Geogebra - programi iz matematike na kompjuteru su veoma zgodni za jednostavno i brzo prikazivanje različitih razlomaka i odnosa između cijelog i njegovih dijelova, kao i između samih dijelova cijelog). Zadatke osmišljava tako da učenike potiče na razmišljanje.
---	--	---	---	---	---

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

1.TEMA- Skupovi, relacije i preslikavanja

Skup, koji su učenici ranije poimali više intuitivno, u ovoj se temi, do određenog stepena formalizuje. Međutim, formalizaciji ovih sadržaja mora se pristupiti oprezno i postupno od konkretnih životnih situacija.

- Potrebno je uvesti pojam skupa i elementa, kao osnovnih pojmoveva, pomoću različitih primjera iz učenikovog svakodnevnog okruženja.
- Navesti učenike da sami prepoznaju skupove i da odrede njihove elemente po prepoznatoj osobini.
- Navesti učenike da naučene geometrijske likove (pravac, polupravac, dužina, izlomljena linija, ...) dožive kao skupove točaka.
- S (Venovim) dijagramima uvesti slikoviti zapis skupova, presjeka, razlike kao i produkte skupova.
- Odnose između geometrijskih likova zapisati pomoću simbola za uniju, presjek i razliku skupova.
- Dijagramom uvesti produkt skupova. Kasnije na dijagramu uvesti relacije i funkcije, kao i za koordinatni sistem u ravnini.
- Uvesti pojam relacije i funkcije na jednostavnijim primjerima.

2.TEMA- Kružnica, krug, ugao

Već ranije učenik je upoznao oblike kruga i kružnice.Ova su znanja bila na intuitivno konkretnoj razini (kružnica je bila granica kruga). U ovom programu učenik ispituje udaljenost tačaka kružnice i središta kružnice, zaključujući da su te udaljenosti jednakе.Učenici sada kružnicu i krug poimaju kao skup tačaka.Znanja o uglu ovdje se proširuju i produbljuju.Uvođenje pojma centralni ugao povezuju se ugao i kružnica čime se ostvaruju pretpostavke za konstruisanje podudarnih uglova odnosno za (grafičko) sabiranje i oduzimanje uglova.

- Uvesti ugao i vrste uglova kao kretanje polupravca oko krajnje tačke, uglomjer, jedinice za mjerjenje uglova. (po mogućnosti koristiti namjenske računarske software (npr. Geometer's Sketchpad i Geogebra – kompjuterski program za nastavu matematike) ili grafo-folije)
- Uvježbati računske operacije s višeimenovanim brojevima (stepen, minuta, sekunda): +, -, •, : .
- Uvježbati grafičko sabiranje i oduzimanje uglova.

3.TEMA- Prirodni brojevi

Realizaciju ove tematske cjeline treba, u najvećem dijelu, postaviti kao ponavljanje, proširivanje i produbljivanje znanja koja je učenik usvojio ranije. Međutim, u toku ponavljanja treba podići nivo učeničkog znanja od konkrenog poimanja pojmoveva koji se ponavljaju ka njihovom apstraktnom značenju. Ovdje prevashodno mislimo na važne generalizacije kao što su svojstva skupa N i operacija u njemu.

- Ponoviti sve računske operacije sa brojevima.

- Učenicima pokazati neke interesantne jednostavnije operacije množenja (tablica malih brojeva, do 10, pomoću prstiju lijeve i desne ruke, množenje prirodnih brojeva kojima je zbroj posljednih brojeva 10, množenje dvocifrenih brojeva napisanih jedan ispod drugoga, ili pronaći neke druge zanimljivosti vezane za brojeve.
- Uvježbati svojstva računskih operacija, osobito distribuciju množenja prema zbrajanju i oduzimanju.
- Uvježbati grupisanje jednakih faktora u zagradu.
- Uvježbati zadatke sa zagrada, izračunavanje i oslobođanje zagrada.

4.TEMA- Djeljivost brojeva

Kroz niz primjera učenik treba da količnik “a podijeljeno sa b” povezuje sa relacijom $a = b q + r$, odnosno sa jednakošću $a = b q$. Pojam djeljivosti može se sada korektno tumačiti pa i definisati. Prije nego što se krene sa djeljivosti konkretnim brojevima (2,5,...) potrebno je na dosta primjera pokazati djeljivost zbira odnosno produkta brojem. Nakon toga rezultate zaključivanja uopćiti u stavove odnosno teoreme.

- Potrebno je proširiti znanja o djeljivosti prirodnih brojeva i naučiti pravila (teoreme) djeljivosti.
- Tvrđnje o djeljivosti učenici trebaju naučiti kroz različite «plastične» primjere.
- Uvesti pojam najmanjeg zajedničkog sadržaoca i najvećeg zajedničkog djelitelja za dva ili više prirodnih brojeva.

5. TEMA- Razlomci

- U ovom sadržaju obraditi samo pozitivne razlomke.
- S učenicima raditi od papira figurice, i pri tome radu naglašavati da se počinje savijati papir od cijelog, prema polovinama, četvrtinama, itd.
- Učenici mogu donijeti i kolaž papir, makaze i ljepilo, pa zadane likove lijepiti cijele, isijecati polovine, trećine,... lijepiti i razgovarati o razlomcima.
- Na internetu pronaći web stranice s urađenim materijalima, vezanim za uvođenje razlomaka.
- Za korištenje u neposrednom radu na satu, dobar je također i računarski program Geogebra.
- Uvesti decimalne razlomke.
- Uvesti pojam postotka, kao razlomka s nazivnikom 100.
- Kod množenja, razlomak prvo množiti prirodnim brojem, zatim razlomak i prividni razlomak, a tek onda razlomak s razlomkom.
- Uvježbati sve četiri računske operacije.
- Aritmetičku sredinu uvesti na brojnoj polupravoj, kako bi djeci bio jasniji navedeni pojam.
- Jednačine i nejednačine uvesti pomoću vase za mjerjenje: lijeva strana jednaka desnoj, ako dodamo ili oduzmemo istovremeno na jednoj i drugoj strani jedan broj nećemo narušiti ravnotežu, isto razmišljamo i kad množimo i dijelimo lijevu i desnu stranu brojem različitim od nule.
Postepenim prebacivanjem poznatih na jednu stranu riješimo jednačinu, odnosno nejednačinu.

BIOLOGIJA

BIOLOGIJA**VI RAZRED**

2 sata sedmično

70 sati godišnje

PROGRAMSKI ZAHTJEVI

ODGOJNI	OBRAZOVNI	OECKIVANJA
<ul style="list-style-type: none"> - upoznavanje učenika sa pojmom biologije, njenim predmetom, problemom izučavanja - posebnu pažnju usmjeriti na ćeliju kao osnovnu struktturnu i funkcionalnu jedinicu svih živih bića - pružanje osnovnih znanja , vještina i sposobnosti o građi i funkciji biljnog organizma - shvatanje toka fizioloških pojava i procesa u bilnjom organizmu vezanim za građu i funkciju biljnih organa - značaj fotosinteze i transpiracije - upoznavanje sa biosistematikom biljnog svijeta , odnosno sa najznačajnijim karakteristikama pojedinih grupa biljaka - shvatiti filogeniju biljnog svijeta, podjelu i značaj - Ovladavanje odabranim metodama i tehnikama rada u nastavi biologije - razvijanje pogleda i sticanje osnovnih znanja o životu svijetu u skladu sa dostignućima savremene biološke nauke i univerzalnih odgojnih vrijednosti - shvatiti značaj biljaka za prirodu , životinje i čovjeka. 	<ul style="list-style-type: none"> - sticanje novih znanja o predmetu izučavanja biologije - naučiti razliku između biljne i životinjske ćelije - koristiti prethodna iskustva učenika i ostvariti korelaciju sa gradivom drugih nastavnih predmeta - multidisciplinarni pristup - da pomoću praktičnog rada učenici shvate fiziološke procese,fotosintezu i transpiraciju i da povežu građu i funkciju biljnih organa - učenike upoznati sa osnovnim sistematskim kategorijama i njihovom hijerarhijom - formiranje svjetonazora / pogleda o porijeklu i razvoju biljnog svijeta - razvijati kritičko mišljenje i kreativnost - poseban značaj posvetiti planiranju i pripremanju laboratorijske vježbe, posmatranju, modeliranju ćelije i biljnih organa i eksperimentima - istaknuti značaj biljaka kao jedinih proizvođača hrane i kiseonika na Zemlji, razvijati senzibilitet o potrebi zaštite biljnog svijeta od uništavanja. 	<ul style="list-style-type: none"> - učenici se služe literaturom iz biologije i prepoznaju predmet izučavanja pojedinih grana biologije - razumjeti građu ćelije i njenu funkciju u jednoćelijskom i višećelijskom organizmu, diobu ćelije,pojam haploidnog i diploidnog broja hromosoma - razumjeti fiziološke procese u biljkama fotosintezu i transpiraciju - znati da povežu građu i funkciju biljnog organa u procesu fotosinteze, oslobođanje oksigena - vraćanje vode u atmosferu kroz stome u vidu vodene pare - učenici prave herbar i određuju biljke pomoću kratkih didaktičkih ključeva za grupu biljaka - učenici znaju da klasificiraju biljke i da razumiju razvoj od nižih ka višim - uz pomoć nastavnika procjenjivati relevantnost podataka i informacija - shvatiti ulogu nauke za razumjevanje svijeta u kojem žive - da svaki pojedinac može dati vlastiti doprinos u očuvanju i obogaćivanju biljnog fonda - Učenici će razviti pozitivne vrijednosti i stavove prema sebi samima, prema drugima, prema svojoj okolini i učenju kao cjeloživotnom procesu.

PROGRAMSKI SADRŽAJI

1. Uvod

1. 1. BIOLOGIJA NAUKA O ŽIVIM BIĆIMA

Podjela biologije prema predmetu i problemu izučavanja, značaj biologije
Povezanost i ovisnost žive i nežive prirode i zajedničke osobine živih bića

2. CITOLOGIJA

2.1. Biljna stanica : ćelija - osnovna jedinica građe organizma. Dioba ćelije.
Posmatranje ćelija pokožice luka pod mikroskopom

2. 2. Tkivo: građa i funkcija, organ, organizam. Jednoćelijski i višećelijski organizam.

3 GRAĐA I FUNKCIJA BILJAKA

3. 1 SJEMENKA: građa sjemenke dvosupnica-dikotila i jednosupnica – monokotila,
klijanje sjemenke : uslovi klijanja , voda, zrak, toplota, klijavost.

3.2. KORIJEN: Građa i funkcija korijena. Difuzija , osmoza, kapilarnost i korijenov
Pritisak .Ogled rastenja korijena. Vegetativno razmnožavanje korijenom.

3.3. IZDANAK Nadzemni i podzemni izdanak Stablo:građa i funkcija stabla.Drvenasto
i zeljasto stablo, preobražaj . Vegetativno razmnožavanje podzemnim izdankom.

3.4. LIST Spoljašnja i unutrašnja građa. Funkcija lista – fotosinteza i transpiracija.
Vegetativno razmnožavanje listom.

3.5. Laboratorijska vježba : Mikroskopiranje unutrašnje građe lista.Postavljanje
eksperimenata vegetativnog razmnožavanja.

3.6. CVIJET – CVAT- Građa i funkcija cvijeta i cvasti

3.7. OPRAŠIVANJE I OPLODNJA. Plod i sjemenka, raznovrsnost plodova i sjemenki

4. BIOSISTEMATIKA BILJAKA

4.1. Biološka raznolikost i uzroci biološke raznolikosti. Pojam biosistematička. Karl Line.
Binarna nomenklatura. Na primjeru jedne biljke objasniti biosistematske kategorije,
vrsta, rod, porodica, red, klasa, odjeljak i carstvo.

ORGANIZMI NEĆELIJSKE GRAĐE

4.2 VIRUSI NA GRANICI ŽIVOTA.: Karakteristike građe virusa, viroze, medicinski i ekonomski značaj virusa.
ORGANIZMI ČIJE ĆELIJE NEMAJU PRAVO JEDRO – PROKARIOTI

4.3 BAKTERIJE I MODROZELENE ALGE. Karakteristike građe, razmnožavanje, podjela i značaj.

4.4 Bakterije izazivači bolesti i korištenje bakterija u ratnim uslovima kao bološki agansi.
ORGANIZMI ČIJE ĆELIJE IMAJU PRAVO JEDRO- EUKARIOTI

4.4. ALGE:Građa, razmnožavanje, rasprostranjenost, podjela i značaj. Od bijčara do

volvoksa. Posmatranje algi mikroskopom

- 4.5. GLJIVE I LIŠAJEVI: Građa, razmnožavanje i razviće, rasprostranjenost, podjela i značaj.

STABLAŠICE

- 4.6. MAHOVINE: Građa, razmnožavanje i razviće, rasprostranjenost i najvažnije grupe

Mahovina.

- 4.7. PAPRATNJAČE: Građa, razmnožavanje i razviće, podjela i porijeklo, značaj,
Izumrle papratnjače.

- 4.8. SJEMENJAČE: Osnovne karakteristike, podjela. Golosjemenjače. Građa,
Razmnožavanje, značaj i podjela. Prelaz na kopno.

- 4.9. SKRIVENOSJEMENJAČE / KRITOSJEMENJAČE

Opće odlike. Podjela skrivenosjemenjača na dvosupnice i jednosupnice.

- 4.10 DVOSUPNICE. PORODICE LJUTICA I RUŽA

Opće karakteristike porodica, predstavnici, značajne vrste u ishrani. Voćarstvo.

- 4.11 PORODICE LEPTIRNJAČA I USNATICA

Opće karakteristike porodice, predstavnici i značaj vrsta u liječenju i ishrani.

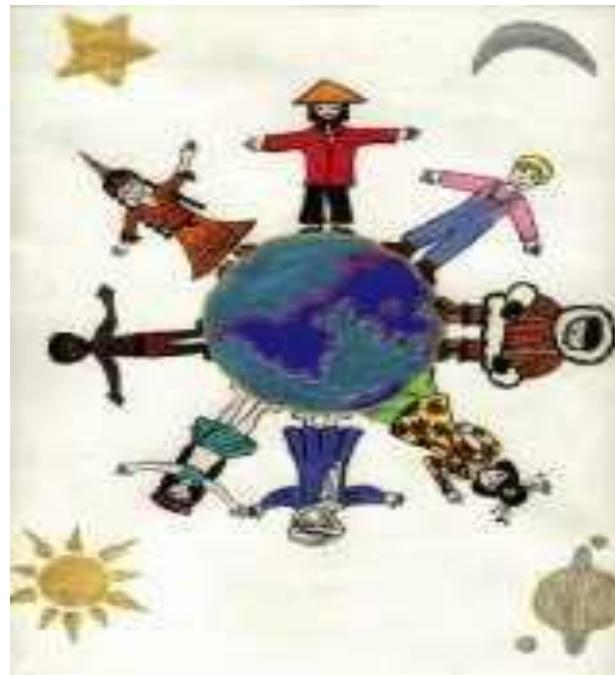
- 4.12. PORODICE KRSTAŠICA I GLAVOČIKA

Opća karakteristika porodice, predstavnici i značaj u ishrani.

- 4.13 JEDNOSUPNICE - PORODICE LJILJANA I TRAVA

Opća karakteristika porodice, predstavnici, značaj u ishrani.

- 4.14. KRATAK PREGLED RAZVOJA BILJNOG SVIJETA

GEOGRAFIJA

GEOGRAFIJA**VI RAZRED**

2 sata sedmično

70 sati godišnje

ODGOJNO OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI PROGRAMSKIH SADRŽAJA

POSTAVLJANJI CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI	Očekivana znanja o:
Programski zahtjevi o: geografiji kao nauci i školskom predmetu; značaju školske geografije; objektu i predmetu proučavanja; prirodnoj sredini; geografskoj sredini; definiciji i definicijama geografije kao nauke i podjeli geografije.	Učenici znaju: opisivati ranije poznate geografske pojmove koje su naučili tokom razrednog obrazovanja iz predmeta Prirode i društva; opisivati pojave i procese koje doživljava u bližoj i daljoj okolini.	geografiji kao općem obrazovnom predmetu; prirodnoj i geografskoj sredini; proširenim znanjima prirodnih pojava i procesa i načinima njihovih nastanaka; da geografija daje znanje o prirodnogeografskim i društvenogeografskim procesima i pojavama.
nebu i nebeskim tijelima; kosmičkom beskraju; kretanjima nebeskih tijela; Suncu i sunčevom sistemu; Zemlji kao planeti u Sunčevu sistemu.	opisati nebo, Sunce, zvijezde i Mjesec; Pravidna kretanja Sunca.	Kosmos ili nebu; nebeskim tijelima; zvijezdama i Galaktici; Suncu i njegovom sistemu; Mjesecu i njegovom kretanju; Zemlji u Sunčevu sistemu.
horizontu i podjeli horizonta; orijentaciji na horizontu; orijentaciji na površini Zemlje; geografskim koordinatama.	osnovna znanja o horizontu; pravidnom kretanju Sunca; osnovama orijentacije na horizontu.	metodama orijentacije na horizontu; o geografskoj mreži; o određivanju apsolutnog položaja tačaka na površini Zemlje.
pravidnom kretanju Sunca; stvarnim kretanjem Zemlje; rotaciji i posljedicama rotacije Zemlje; revoluciji i posljedicama revolucije Zemlje.	opisati pravidno dnevno kretanje Sunca; opisati nastanak i trajanje astronomskih godišnjih doba; objasniti pojam protoka (temporalnog) vremena.	suštini pravidnih kretanja nebeskih tijela; suštini stvarnih kretanja Zemlje; rotaciji Zemlje i njenim posljedicama: smjeni dana i noći i računanje vremena; revoluciji Zemlje i njenim posljedicama; suštini nejednakog trajanja dužine dana i noći; smjeni godišnjih doba i postojanju toplotnih pojaseva na Zemlji.
predstavljanju izgleda Zemlje i njene površine na globusu i kartama;	izgled svoje bliže i dalje okoline; izradima plana, učionice i makete zavičaja;	rasporedu i odnosima kopna i mora na globusu; načinu umanjenja veličina iz prirode;

umanjenju veličina iz prirode i načinima njihovog prenošenja na papir; razmjeri i razmjernicima; elementima i sadržajem geografske karte; vrstama i načinu korištenja geografskih karata.	osnovama izrade geografske karte.	elementima i sadržaju geografskih karta; vrstama geografskih karata; suštini čitanja geografskih karata; prepoznavanju geografskih sadržaja na karti.
zemlji i njenim sferama; litosferi, zemljinoj kori i njenom sastavu; razvoju zemljine kore kroz geološka razdoblja; oblicima reljefa nastali unutrašnjim i vanjskim silama; unutrašnjim procesima i pojavama.	osnove o stijenama u zavičaju; vodi, zraku i tlu. prepoznati osnovne oblike reljefa.	zemlji i njenim sferama – geosferama; građi zemljine kore; razvoju Zemlje i litosfere tokom geološke prošlosti; unutrašnjim procesima i obliku; spoljašnjih procesa i oblika.
vodenom omotaču Zemlje; kruženju vode u prirodi; jedinstvu i podjeli Svjetskog okeana; kopnenim vodama.	Podjelu voda na slane i slatke vode; podjeli kopnenih voda i njihovom značaju.	hidrosferi – vodenom omotaču Zemlje; kružnim tokovima u hidrosferi; jedinstvo i podjelu Svjetskog okeana; osnovnim fizičkim, hemijskim i dinamičkim procesima u Svjetskom okeanu; kopnenim vodama na Zemlji.
život svjetu na Zemlji ili biosferi; geografskom rasprostranjenju; biljaka i životinja.	osnovne biljne i životinjske vrste u bližem i širem zavičaju.	zakonomernoj smjeni vegetacije na Zemlji; uticaju prirodnih faktora na rast i razvoj vegetacije na Zemlji; pojasno – zonalnom rasporedu flore na Zemlji; akvatičnim životnim zajednicama na Zemlji.
općim društvenogeografskim elementima na Zemlji; stanovništvu na Zemlji; naseljenosti i naseljima na Zemlji; privredi i privrednim djelatnostima.	stanovništvu užeg i šireg zavičaja; gradskim i seoskim naseljima; osnovnim ljudskim aktivnostima.	ekumeni i anekumeni; suštini i značenju pojmove: prirodna i geografska sredina; urbanizaciji i urbanizovanim regijama; privredi i podjeli privrede; osnovne elemente primarne, tercijarne i sekundarne privrede.
globalnim geografskim aspektima životne sredine; uzrocima geoekološke krize; posljedicama geoekoloških poremećaja na Zemlji.	osnove ugrožavanja okolice i okoliša u užem zavičaju.	geografsko poimanje prirodne, geografske i životne sredine; najvažnije geogene i antropogene uzročnike narušavanja životne sredine; posljedicama negativnih uticaja na zrak, vodu i tlo.

NASTAVNI SADRŽAJI (NASTAVNE TEME)

UVOD U GEOGRAFIJU

Objekat, predmet, zadaci geografije. Podjela geografije. Raspored kontinenata i okeana na Zemlji.

NEBO (KOSMOS) I NEBESKA (KOSMIČKA) TIJELA

Osnovne predstave o Kosmosu i kosmičkim tijelima. Zvijezde i sazvježđa. Gelaktike i galaktička jata. Sunce i Sunčev sistem. Planete. Sateliti. Mjesec. Zemlja u Sunčevom sistemu. Zemlja – oblik i veličina.

ORIJENTACIJA NA HORIZONTU

Horizont i orientacija na horizontu. Određivanje položaja tačaka i objekta u odnosu na stajnu tačku. Orientacija pomoću Sunca. Orientacija pomoću Sunca i sata. Orientacija pomoću zvijezde Polare (Sjevernačke). Orientacija pomoću kompasa ili busole. Najnovija savremena orientacija.

ORIJENTACIJA NA POVRŠINI ZEMLJE

Geografska mreža. Paralele ili uporednici. Meridijani ili podnevnići. Geografske koordinate. Geografska dužina. Geografska širina. Nadmorska visina. Relativna visina. Određivanje položaja tačaka i objekata na površini Zemlje.

PRIVIDNO KRETANJE SUNCA I STVARNO ROTIRANJE ZEMLJE

Prividno kretanje Sunca. Putanja Dnevni lukovi Sunca iznad horizonta. Stvarno dnevno kretanje Zemlje. Rotacija Zemlje. Posljedice rotacije Zemlje. Smjena dana i noći. Lokalno vrijeme. Zonalno vrijeme. Satne zone. Datumska granica.

GODIŠNJE OBILAŽENJE ZEMLJE OKO SUNCA

Revolucija Zemlje – oblilaženje Zemlje oko Sunca. Ekliptika. Položaj Zemlje na ekliptici. Posljedice revolucije Zemlje. Nejednako trajanje dana i noći. Kalendar. Godišnja doba. Toplotni pojasevi na Zemlji.

PRIKAZIVANJE POVRŠINE ZEMLJE NA RAVNI

Globus – model Zemlje. Razmjera i razmjernik. Plan. Geografska karta. Osnovni elementi geografske karte. Vrste karata. Čitanje geografskih karata i primjena karata u svakodnevnom životu.

ZEMLJA I NJENE SFERE – GEOSFERE

Geografski omotač. Sastav geografskog omotača. Sfera Zemlje – geosfera.

LITOSFERA I KORA ZEMLJE

Unutrašnja građa Zemlje. Sastav zemljine kore. Razvoj Zemlje kroz geološka razdoblja. Izgled površine Zemlje.

RELJEF ZEMLJE – ENDOGENI PROCESI I OBLICI

Oblici reljefa nastali djelovanjem unutrašnjih sila. Tektonski procesi i oblici. Vulkani i vulkanski reljef. Zemljotresi. Reljef na kopnu i u podmorju.

RELJEF ZEMLJE – EGZOGENI PROCESI I OBLICI

Oblikovanje reljefa raspadanjem i taloženjem stijena. Oblikovanje reljefa tekućicama. Oblikovanje reljefa morskom vodom. Oblikovanje reljefa ledom. Oblikovanje reljefa vjetrom. Oblikovanje reljefa rastvaračkim djelovanjem vode.

ATMOSFERA – ZRAČNI OMOTAČ ZEMLJE

Atmosfera – gasoviti omotač Zemlje. Značaj atmosfere. Sastav atmosfere. Podjela atmosfere.

SUNČEVA TOPLOTA – POKRETAČ ATMOSFERE

Sunčeva radijacija. Zagrijavanje kopna, vode i zraka. Zračni pritisak. Vjetar.

ATMOSFERSKI PROCESI

Vlažnost zraka. Oblaci i magle. Padavine.

VRIJEME I KLIMA

Pojam vremena. Meteorološko vrijeme. Pojam klime. Klimatski faktori.

OSNOVNI TIPOVI KLIME NA ZEMLJI

Tople klime u žarkom pojusu. Klime umjerenih pojaseva. Klime polarnih oblasti.

HIDROSFERA – VODENI OMOTAČ ZEMLJE

Opće odlike hidrosfere. Kruženje vode u prirodi. Svjetski okean. Prirodne osobine morske vode. Jedinstvo i podjela Svjetskog okeana. Okeani. Mora.

DINAMIKA SVJETSKOG OKEANA

Kretanje morske vode. Talasi u Svjetskom okeanu. Struje u Svjetskom okeanu. Morske mijene i morske dobi. Značaj Svjetskog okeana.

KOPNENE VODE

Podzemne vode. Izvori i vrela. Tekućice. Jezera. Močvare i bare. Led na Zemlji. Značaj kopnenih voda.

BIOSFERA – BILJNI I ŽIVOTINJSKI SVIJET NA ZEMLJI

Biosfera – pojam i podjela. Biogeografski faktori na Zemljiji. Kopneni i vodeni (akvatični) organizmi na Zemljiji.

BIOGEOGRAFSKE OBLASTI NA ZEMLJI

Biogeografske oblasti žarkog pojasa. Biogeografske oblasti umjerenog pojasa. Biogeografske oblasti polarnog pojasa.

DEMOGEOGRAFSKE ODLIKE NA ZEMLJI

Naseljeni prostori na Zemljiji – ekumena. Porast svjetskog stanovništva. Struktura stanovništva. Rasna i jezička raznolikost svjetskog stanovništva. Migracije – mehaničko kretanje stanovništva.

PROIZVODI LJUDSKE DJELATNOSTI NA ZEMLJI

Naselja i tipovi naselja na Zemljiji. Urbanizacija. Privreda i privredne djelatnosti. Najvažnije međunarodne organizacije.

GEOEKOLOGIJA – GLOBALNI ASPEKTI ŽIVOTA NA ZEMLJI

Geoekologija – nauka o kvalitetu života na Zemlji.Uzroci geoekološke krize na Zemlji. Ugroženi elementi životne sredine. Mjere i zaštita životne sredine.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE O NASTAVNOM PLANU I PROGRAMU

- Nastavni program koncepcijски odgovara shvatanju osnovnih saznanja o pojavama i procesima koje su vidljive i spadaju u domen prirodnogeografskih i društvenogeografskih pojava i procesa. Nastavni program omogućava shvatanje i apstraktnih geografskih znanja putem otkrivačkog učenja.
- Nastavna građa je koncipirana za interaktivne, ali i druge oblike nastavnog rada u kojima su učenici subjekti nastavnog procesa. Ostvarivanje ovih ciljeva temelji se na nastavnoj građi, koja pobuđuje veliku motivaciju kod učenika. To se prevashodno odnosi na nastavnu teme koje tretiraju Kosmos, Zemlju u Kosmosu, posljedice Zemljinih kretanja i sl. I druge nastavne teme, a koje tretira ovaj nastavni program su, uglavnom, nove i dosta uopćene. Pored ove nastavne građe nastavni program tretira i Zemljine geosfere. Kako je ovo dosta nepoznata i teško shvatljiva materija, za učenike ovog uzrasta, potrebno je u nastavnom procesu učenike dodatno motivisati sa crtežima, slikama, grafikonima i primjerima, kako bi lakše shvatili postavljenu nastavnu građu.
- Posljednje nastavne teme se odnose na društvenogeografske elemente na Zemlji i interakcijske odnose između prirodne i geografske sredine. Društvenogeografske odnose na Zemlji treba povezati sa prirodnogeografskim faktorima, koji uslovljavaju te odnose. Društvenogeografski procesi su uvjetovani prirodnim faktorima. To se posebno odnosi na raspored stanovništva na Zemlji, razvoj urbanizacije i urbanih sistema, te privredu i privredne aktivnosti stanovništva. U ovim temama, uvijek je potrebno ukazivati na interakcijske odnose društva i prirode.
- U geoekološkim problemima na Zemlji ukazati na geogene, kosmogene i antropogene uticaje, kojima se narušava normalno funkcionisanje prirodne i geografske sredine. Interaktivna obrada geoekoloških problema mora biti postavljena u uzročno-posljeđičnim odnosima i vezama. Iz ovih veza i odnosa učenici će shvatiti mjesto i ulogu čovjeka u čuvanju svog životnog okruženja.
- Prije realizacije nastavnog procesa potrebno je proučiti i shvatiti sadržaj svake nastavne teme i nastavne jedinice. Pored toga, potrebno je osmisliti najprikladniji nastavni metod, oblik nastavnog rada i nastavna pomagala u realizaciji nastavne jedinice. Nastavni program koncepcijски je postavljen da se njime mogu sticati nova znanja, a na osnovu stečenih u razrednoj nastavi iz Prirode i društva. Nastavni program uz savremenih udžbenik omogućava shvatanje apstraktnih geografskih znanja putem otkrivačkog učenja. Za realizaciju ovog nastavnog plana i programa potrebna je primjena savremenog udžbenika, tj garniture udžbenika (sveobuhvatni udžbenik) kojeg čini: knjiga (udžbenik) za učenje, radna sveska i priručnik za nastavnike, a što je predviđeno državnim dokumentom naslova »Smjernice za pisanje i ocjenu udžbenika geografije za osnovne i srednje škole u Bosni i Hercegovini».

HISTORIJA

HISTORIJA**VI RAZRED**

2 sata sedmično

70 sati godišnje

TEME	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI PONAŠANJE	AKTIVNOSTI UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA
1. Uvod u historiju 1.1. Prošlost i sadašnjost. 1.2. Računanje vremena	Učenici znaju kako doznajemo o životu u prošlosti, šta su historijski izvori Znaju kako se računa vrijeme, vremenska razdoblja	Razumiju kako je podijeljena prošlost , objasne pojmove arheologija i kultura Mogu da se se orijentisu na lenti (crti) vremena. Razlikuju predistorijsko i historijsko doba.	Razvijaju interesovanje i pozitivan odnos prema historiji Imaju orientaciju u vremenu, demonstriraju	Analiziraju izvore, iznose vlastito mišljenje zaključuju Rješavaju zadatke na crtici vremena	Motiviše učenike potiče ih da samostalno zaključuju. Priprema analizu izvora Demonstriraju , pripremaju zadatke na lenti (crti) vremena
	2.1. Život ljudi u najstarijem doba Mlađe kamenog doba 2.2. Vjerovanje ljudi kamenog doba 2.3. Ljudi metalnog doba	Učenici znaju kako je živio čovjek starijeg kamenog doba, čime se bavio a kako čovjek mlađeg kamenog doba, Znaju u šta su vjerovali ljudi kamenog doba, šta je animizam, totemizam Znaju da je čovječanstvo brže napredovalo u dolinama velikih rijeka (Stari Istok)	Mogu da uoče razlike u načinu života ljudi starijeg i mlađeg kamenog doba Razumiju kako se razvilo vjerovanje ljudi kamenog doba Razumiju kako je upotreba metala uticala na način života i promjenu odnosa među ljudima, kritički razmišljaju	Komuniciraju , na osnovu analize izvora mogu da opišu i prezentiraju, razlikuju periode Učenici slušaju , samostalno zaključuju, komuniciraju Učenici slušaju , posmatraju i iznose vlastiti stav,	Analiziraju izvore (ilustracije) samostalno zaključuju. Rješavaju zadatke (Venov dijagram) Posmatraju ilustracije i samostalno zaključuju Analiziraju kartu, opisuju izvore, iznose vlastiti sud (percepciju)
3. Historijsko Doba 3.1. Egipat 3.2. Vjerovanje i kultura starih Egipćana	Učenici znaju gdje i kako je nastala Egipatska država Znaju u šta su vjerovali Egipćani, objasniti pojам mnogobošći, zagrobní život kako nastaju prvi gradovi, kako se razvija umjetnost , pismo i naučna znanja	Učenici razumiju zašto je Egipat dar Nila Razumiju kako se razvilo vjerovanje Egipćana i mitologija, mogu da objasne šta je uticalo na razvoj egipatske umjetnosti	Slušaju, izvode zaključke i iznose vlastiti stav historijski razmišljaju. Učenici različite informacije smještaju u kontekst	Analiziraju kartu i izvore. Pokazuju na karti Prikupljaju izvore za izradu panoa Izrađuju pano o Egiptu, Demonstriraju	Rezimira prethodna znanja učenika o temi, demonstrira, pojašnjava, daje smjernice za izradu panoa o Egiptu Usmjerava aktivnosti učenika Procjenjuje usvojeno znanje učenika

3.3. Civilizacija stare Mezopotamije	Koje su države nastale na tlu Mezopotamije - Sumerske gradove - Najvažnije vladare i njihova djela - Pismo. Prvu poznatu biblioteku - Vjerovanje Najvažnije gradevine -Književna djela	Uočiti sličnosti i razlike između Egipatske i civilizacija Mezopotamije Usvajanje novih pojmove. Sposobnost analize i sinteze kritičkog mišljenja	Razvijaju sposobnosti hronološkog razumijevanja i sposobnost tumačenja na osnovu analize, da razlikuju bitno od nebitnog osnovu analize	Analiziraju izvore, postavljaju pitanja, daju odgovore na postavljene zadatke	Drže mini predavanje, demonstriraju na karti,
3.4 Posrednici između Istoka i Zapada	Znaju da je vršena razmjena proizvoda između Istoka i Zapada. Gdje se razvila prva evropska civilizacija Da su Krećani i Feničani posređovali između Istoka i Zapada.	Mogu da objasne kako je razmjena uticala na stvaranje kretske kulture, kretskog pisma. Kako je nastalo glasovno pismo Feničana.	Učenici izgrađuju stav o značaju razmjene kulturnih dostignuća za napredak čovječanstva . Da čovječanstvo ne napreduje kao jedinstvena cjelina	Analiziraju kartu, izvore rješavaju pripremljene zadatke	Demonstrira, priprema analizu izvora i zadatke za učenike , procjenjuje usvojeno znanje kod učenika
4.Stara Gračka 4.1. Grčka-zemlja i more Seoba grčkih plemena 4.2. Homerski svijet bogova i ljudi 4.3. Grčki polis. Velika grčka kolonizacija 4.4. Atena. Grčko- Perzijski ratovi	Učenici znaju koja plemena naseljavaju prostore Grčke, Objasniti pojmove Helada i Heleni. Znaju o čemu govore grčki epovi Ilijada i Odiseja, grčka religija i mitologija Učenici znaju šta su polisi. Koje prostore koloniziraju objasniti pojam kolonizacija Kako su nastale Olimpijske igre Znaju gdje je nastala Atena , njen uređenje, pojmove demos i aristokratija.Kako je došlo do Grčko-persijskog rata Učenici znaju kako su se	Razumiju kako su novi uslovi života uticali na život ljudi, mogu da objasne kako je nastala mikenska kultura Razumiju i mogu da objasne kako se razvila grčka religija i mitologija Učenici razumiju kako su se razvili polisi, zašto je došlo do grčke kolonizacije Razumiju značaj Olimpijskih igara Učenici mogu da objasne uzroke i posljedice Grčko-Persijskih ratova Razvijaju sposobnost empatije suošćenje i razumijevanje života u robovlasničkom društvu. Razumiju kakav je uticaj	Učenici historijski razmišljanju -informacije o određenom događaju smještaju u slijed (šta se prvo događalo a šta kasnije) Učenici mogu da razlikuju historijski stav od mitolog Učenici razvijaju svijest o tome kako dolazilo do promjena u prošlosti i Izgrađuju stav o značaju Olimpijskih igara Učenici razvijaju sposobnost hronološkog razumijevanja razlikuju sadašnjost, prošlost i budućnost Učenici razvijaju empatiju Sa sigurnošću	Analiziraju kartu , daju odgovore na postavljena pitanja Analiziraju tekst i na osnovu analize tumače Na osnovu analize teksta učenici predstavljaju temu (usmeno ili pismeno).*	Demonstrira na karti, predaje , priprema zadatke za učenike, usmjerava aktivnosti učenja Priprema analizu izvora, potiče učenike na samostalan rad i kreativno razmišljanje Demonstrira na karti predaje, drži predavanje i usmjerava aktivnosti učenika. Demonstrira na karti, priprema predavanje i zadatke za učenike Potiče interesovanje učenika, priprema izvore za analizu, usmjerava aktivnosti učenika.

<p>4.5. Život i kultura starih Grka</p> <p>4.6. Grčka pod makedonskom vlašću</p>	<p>oblaci, stjecali znanja , kakvu hranu su jeli, kakva je bila kultura stanovanja . Znaju šta je Agora, kakav je položaj robova , važnije građevine i stilove gradnje , značajnije umjetnike i naučnike Grčke.</p> <p>Učenici znaju koje su posljedice Peloponeskog rata, lik i djelo Aleksandra Velikog, značenje pojma Helenizam</p>	<p>Grčke civilizacije na razvoj savremenog svijeta.</p> <p>Učenici razumiju, mogu da objasne zbog čega su značajna osvajanja Aleksandra Makedonskog i Helenistička kultura, kritički i kreativno razmišljaju</p>	<p>demonstriraju i iznose stavove</p> <p>Imaju izgrađen stav o značaju Helenističke culture.</p>	<p>da kroz glumu (podjela uloga) prezentiraju kakav je je bio položaj robova.</p> <p>Učenici koriste izvore i na osnovu relevantnih informacija odgovaraju na postavljena pitanja.</p>	<p>Potiče interesovanje učenika, priprema izvore za analizu, usmjerava aktivnosti učenika.</p> <p>Procjenjuje usvojeno znanje i razumijevanje sadržaja kod učenika.</p>
<p>5. Stari Rim.</p> <p>5.1. Zemlja i stanovništvo</p> <p>5.2. Doba kraljeva Rimska republika</p>	<p>Učenici znaju gdje se nalazi Apeninski poluotok i njegove geografske odlike, ko su najstariji stanovnici Italije</p> <p>Učenici znaju kada i kako je osnovan grad Rim (prema legendi i historijskim činjenicama pojmove: kraljevina, republika, senat, konzuli, patriciji i plebejci</p>	<p>Da uoče i na karti pokažu položaj Apeninskog poluotoka. Mogu da uoče razlike i sličnosti između najstarijih kultura na Apeninskom poluotoku</p> <p>Mogu da objasne kako je nastao Rim.</p> <p>Razumiju i objasne društvene borbe u Rimu.</p>	<p>Učenici izgrađuju stav o značaju mitova o postanku države za njeno stanovništvo</p> <p>Učenici imaju izgrađen stav o značaju rimske civilizacije .</p>	<p>Analiziraju kartu odgovaraju na postavljena pitanja</p> <p>Učenici identificiraju relevantne informacije koje će im pomoći da odgovore na postavljena pitanja.</p>	<p>Demonstrira na karti, priprema zadatke za učenje i usmjerava aktivnosti učenika.</p> <p>Procjenjuju usvojeno znanje učenika</p> <p>Demonstriraju na karti, usmjeravaju aktivnosti učenika prave procjenu usvojenog znanja kod učenika.</p>

5.3. Prodor Rima na Sredozemno more	Učenici treba da znaju kako su Rimljani širili svoju teritoriju.	- prepoznačaju i na karti pokazuju prostore koje su Rimljani osvojili	Učenici imaju stav o tome kako su Rimljani dospjeli na prostore današnje BiH .	Analiziraju historijsku kartu, odgovaraju na postavljena pitanja.	Demonstriraju na karti, drže mini predavanje , usmjeravaju aktivnosti učenika , procjenjuju usvojeno znanje učenika.
5.4. Život i vjerovanje starih Rimljana	Učenici treba da znaju kako je izgledao grad Rim (životni i radni prostor), Kakav je bio položaj robova u Rimu, društvene razlike. Vjerovanje Rimljana.	Analiziraju i iznose svoj stav o razlikama između bogatih i siromašnih (kritički razmišljaju).	Učenici razvijaju empatiju (sposobnost da se stave u položaj rimskih robova i da ih razumiju).	Na osnovu relevantnih informacija demonstriraju kroz glumu društvene razlike u Rimu.	Rezimiraju prethodna znanja učenika o temi, pripremaju odgovarajuće izvore informacija. Mogu da prikažu i dio odgovarajućeg filma.
5.5. Kraj Rimske republike	Učenici znaju po čemu su bili poznati braća Grah, o najvećem ustanku robova. Pojam građanski rat, koji su uzroci i sudionici građanskih ratova.	Razumiju i mogu da objasne uzroke društvenih sukoba u Rimu.	Učenici su u stanju da prezentiraju vlastiti stav uz argumentaciju, historijski razmišljaju, učenici imaju stav o tome zašto su važne reforme.	Učenici analiziraju tekst i na osnovu relevantnih informacija pismeno ili usmeno izlažu temu.	Rezimiraju prethodna znanja učenika o temi , drže mini predavanje, usmjerava aktivnosti učenika.
5.6. Rimsko carstvo Kršćanstvo.	Učenici treba da znaju kada je nastalo Rimsko carstvo, najznačajnije Rimske careve, pojmove: koloni , gladijatori. Kada se pojavljuje kršćanstvo i kako se širilo. Kako je podijeljeno carstvo, uzroke slabljenja carstva.	Učenici razumiju i mogu da objasne razvoj Rimskog carstva, pojave kršćanstva i razliku u odnosu na ranije vjerovanje Rimljana . uzroke propasti Rimskog carstva.	Učenici imaju izgrađen stav o vrijednostima kršćanskog učenja	Učenici istražuju i odgovaraju na postavljena pitanja , prezentiraju odgovore.	Priprema analizu izvora , drži mini predavanje , usmjerava aktivnosti učenika. Procjenjuje usvojeno znanje učenika na osnovu određenih kriterija.
5.7. Rimska kultura	Učenici znaju osnovna obilježja Rimske kulture (graditeljstvo i vajarstvo, književnost i nauka) pojam Antička kultura.	Razumiju važnost Rimske kulture.	Učenici su svjesni značaja antičke kulture.	Učenici analiziraju izvore i na osnovu njih zaključuju i iznose svoj stav, uče	Priprema izvora i smjernice za njihovu analizu. Potiče učenike na samostalan rad , kritičko i kreativno razmišljanje.

DIDAKTIČKA UPUTSTVA ZA NASTAVNIKE

U šestom razredu devetogodišnjeg osnovnog obrazovanja učenici se prvi put susreću sa historijom . Kakav će odnos izgraditi prema predmetu najviše zavisi od nastavnika. Nastavnik treba da motiviše učenike, da uključi njihova interesovanja , pokaže im značaj onoga što uče, potiče ih na kritičko i kreativno razmišljanje i razvija empatiju , da kreira atmosferu učenja na času .Suvremeni pristupi u poučavanju historije, fokus u radu pomjeraju sa nastave na učenje, a nastavnikova uloga je da usmjerava rad i nudi resurse. Učenjem historije, učenici treba da grade posebno razumijevanje, kompetencije i vještine, zato je poželjno da nastavnici koriste različite izvore (pisane i vizuelne), postavljaju pitanja i daju zadaće, aktivnosti i zadatke. Mlađim učenicima može biti teško da apstraktno razmišljaju o iskustvima ljudi ranijih historijskih razdoblja , pa je poželjno uključiti i druge izvore (muzika i film) ili pristupe uključivanja u atmosferu nekog perioda (učenici se ponašaju ili rade kao da žive u tom periodu , kao robovi, robovlasnici, faraoni...). Učenici će razviti interesovanje za historiju ukoliko posjete muzej, arhiv ili neki lokalitet gdje su sačuvani materijalni ostaci iz prošlosti.

Detaljnije upute za pripremu analize izvora, načine postavljanja pitanja, korištenje različitih tehnika interaktivne nastave i procjene znanja učenika nalaze se u «Priručniku za nastavnike historije» . Izradu ovog Priručnika potakla je Misija OSCE-a u BiH zajedno sa Vijećem Evrope i Institutom za Istraživanje udžbenika «Georg Eckert». Ovaj priručnik može biti koristan suradnik nastavniku, postavljen je i na Internet stranici www.coe.ba .

TEHNIČKA KULTURA

TEHNIČKA KULTURA

VI RAZRED

1 sati sedmično

35 sati godišnje

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRZOZOVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTATI UČENJA
ZNANJE	<p><u>Sticanje znanja:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -upoznavanje osnovnih osobina materijala: drvo, PVC, žica; njihovih tehničkih karakteristika i načina proizvodnje i prerade, -upoznavanje učenika s historijatom arhitekture i građevinarstva, -uvodenje učenika u građevinsku tehniku, -upoznavanje učenika sa mjerama zaštite na radu u građevinarstvu, -razvijanje spretnosti i kreativnosti učenika u oblikovanju i sastavljanju modela i maketa, -sticanje novih znanja iz oblasti saobraćajno-tehničke kulture, -sticanje novih znanja iz oblasti tehnike u zaštiti životne sredine i podizanje nivoa svijesti kod učenika o značaju očuvanja životne okoline i uticaja tehnike u zaštiti životne okoline.	<p>Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje o:</p> <ul style="list-style-type: none"> -pravilnom čitanju i tumačenju gotove tehničke dokumentacije koja se odnosi na jednostavne modele i makete, -materijalima koji su namijenjeni njihovom uzrastu: drvo, PVC, žica (pri tome koriste povremeno po potrebi i materijale sa kojima su se susreli u 5. razredu: papir, karton, ljepenka, koža, platno, plastična folija), kao i o alatima i priborima za obradu ovih materijala, -obradi materijala, prema upustvima predmetnog nastavnika, -zahtjevima i potrebama koje trebaju ispunjavati građevinski objekti u cilju ispunjavanja njihovih funkcija, -razvoju graditeljstva na području BiH i u svijetu, -arhitekturi, građevinarstvu, zanimanjima u građevinskoj tehnici i razvoju građevinske tehnike, stilovima i prvcima u arhitekturi, -građevinskom tehničkom crtanju, simbolima u građevinarstvu, ulozi i značaju tehničkih crteža – projekata u izgradnji građevinskog objekta (crteži formata A4, sa osnovnim crtežima - nacrt, tlocrt i bokocrt, sa ilustracijom simbola), tehničkom pismu, materijalima i alatima u građevinarstvu. -graditeljskoj baštini, o historijatu značajnih građevina iz ranijih istorijskih perioda u BiH i na Balkanu.

		<ul style="list-style-type: none"> -o saobraćajno - tehničkoj kulturi, javnim putevima, objektima na putu i saobraćajnim znakovima, putničkom saobraćaju, saobraćajnim patrolama. -o ekološkim aspektima kulture stanovanja vezanim za zaštitu životne i radne sredine, mjerama koje treba preduzeti u cilju osavremenjavanja životnih i radnih uslova u građevinskim objektima.
SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE	<p><u>Razvijanje tehničkih sposobnosti i vještina:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -samostalno uočavanje, saopštavanje poznatih i novih termina i procesa u tehnici, -samostalna i kvalitetna interpretacija tehničkih dostignuća; -sistematiziranja tehničkih znanja uz korištenje tehničkih termina; -priključivanje, selekcija i korištenje informacija -poređenje -vizuelizacija i vizuelno grupisanje -procjenjivanje, -različiti načini tehničkog izražavanja i komuniciranja, -induktivno i analogno zaključivanje, -prostorno organizovanje i orijentisanje. 	<ul style="list-style-type: none"> -obrazlaganje najadekvatnije primjene raznih alata u samostalnoj izradi originalnih predmeta, -pokazivanje zainteresovanosti i ljubavi prema tehnici, svjesnost o značaju i potrebi tehnike u životu, -svjesno prihvatanje i ispravljanje svojih grešaka pri izradi modela i praktičnim radovima, ukazivanje i na greške drugih, -korištenje prethodnih tehničkih iskustava i termina u daljem učenju, -korištenje induktivnim i analognim mišljenjem u rješavanju različitih zadataka i problema, -improvizacija i prezentacija ideja (individualno i u grupi) i predviđanje rezultata, -korištenje već formiranih kriterija za procjenu kvaliteta prilikom realizacije tehničkih ideja, -ispoljavanje pozitivnog odnosa prema tehnici i želje za praćenjem tehničkih dostignuća.
VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	<p><u>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</u></p> <ul style="list-style-type: none"> -sve snažnije i intenzivnije ispoljavanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća; -svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život; 	<ul style="list-style-type: none"> -tražene odgovora pred novim tehničkim zadatkom -slobodno izlaganje mišljenja i ideja i poređenje ostvarenog; -razvijanje samopouzdanja, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet tehničkih realizacija; -dobronamjerno iskazivanje svog mišljenja i poštivanje mišljenja i

	<ul style="list-style-type: none"> -vrlo jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenje tehnikom koja treba da postane trajna potreba; -poticanje na samostalnost i samoinicijativu, -uvažavanje argumentacije u branjenju stavova, -donošenje sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija, -afirmacija rada, posebno timskog rada, -razvijanje pozitivnih crta ličnosti, -ocjenjivanje i samocjenjivanje na osnovu objektivnog i konstruktivnog vrednovanja, -samopouzdanje, -kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka. 	<ul style="list-style-type: none"> stavova drugih; -uključivanje u tehničke aktivnosti sa vidnim zadovoljstvom se -djelovanje i na druge da slijede njegov primjer; -pokazuje više zanimanja za timski rad i socijalizaciju, -slušanje argumentacije i kritičko preispitivanje ličnih stavova i stavova drugih, -pokazivanje spremnosti da se pomogne drugima, -prepoznavanje važnosti tehničkih znanja u rješavanju problema i sveprisutnosti tehnike u životu.
--	--	---

STRUKTURA SADRŽAJA

1. Uvod u nastavni predmet	Upoznavanje učenika s nastavnim programom, priprema za rad u kabinetu za tehnički odgoj, organizacija radnog mesta, higijensko-tehnička zaštita
2. Tehnika obrade materijala, makete, modeli	<p>Usvajanje osnovnih znanja o materijalima: drvo, PVC. Porijeklo, osobine, prerada, obrada, radne operacije, alati i mašine za obradu navedenih materijala. Ljepila. Nastavak obrade i primjene znanja iz tehničkog crtanja iz 5. razreda (analiza gotovih tehničkih crteža jednostavnih maketa ili modela). <u>Izrada jednostavnih modela (statičkih i dinamičkih, naprimjer: model kućnog namještaja, model saobraćajnog sredstva sa jednostavnim pogonom - poluge, točkovi)</u></p> <p>Pored navedenih vrsta materijala koristiti po potrebi i materijale koje su učenici upoznali u 5. razredu u predmetu Osnovi tehnike (papir, karton, ljepenka, koža, platno, plastična folija).</p>
3. Urbanizam, rurizam, arhitektura i građevinarstvo	Osnovni pojmovi o urbanizmu, rurizmu, arhitekturi i građevinarstvu, Historijat arhitekture i građevinarstva. Urbanistički i regulacioni planovi, sadržaj objekata u naselju – grad, opći zahtjevi u gradnji naselja
4. Građevinski materijali	Konstrukcioni materijali (kamen, drvo, čelik, beton...), vezivni materijali (kreč, gips, cement..), instalacioni materijali (materijali za električne instalacije, materijali za vodovodne instalacije, materijali za centralno grijanje..), izolacioni materijali (staklena vuna, stiropor, staklo..), novi

	građevinski materijali (gotovi malteri, armirano-betonske konstrukcije, pur- pjena..)
5.	Alati i mašine u građevinarstvu Mjerni alati, alati za zidarske radove, alati za zemljane radove, alati za tesarske radove, građevinske mašine (mješalice, dizalice, kamioni, bageri..)
6.	Građevinska tehnika - Projektovanje građevinskih objekata i naselja Visokogradnja, niskogradnja, hidrogradnja, građevinsko tehničko crtanje (kotiranje, mjerilo, čitanje tehničkih crteža), razvoj savremenog naselja (<u>praktičan rad-izrada makete savremenog naselja</u>), tehnika građenja (<u>praktičan rad - izrada makete stambene zgrade</u>)
7.	Faze izgradnje građevinskih objekata i mjere zaštite na radu Pripremni radovi, temeljni radovi, zidarski radovi, krovni i ostali radovi, opće mjere zaštite na radu, lične mjere zaštite na radu
8.	Saobraćajno-tehnička kultura Javni putevi, objekti na putu i saobraćajni znakovi, putnički saobraćaj, saobraćajne patrole
9.	Tehnika u zaštiti čovjekove okoline Upravljanje otpadom, reciklaža građevinskog otpada, uređaji za sprečavanje zagadživanja okoline, uređaji i sredstva za gašenje požara
10.	Izborni dio (konkretni program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole). <ul style="list-style-type: none"> - Modelarstvo - Maketarstvo - Stari zanati: kujundžije, obućari, vezenje i pletenje, lončarstvo, - Agrotehnika: voćarstvo, povrtlarstvo - Izrada učila i pomagala - Fotografija - Graditeljstvo: nosive konstrukcije, građevinski materijali, projektovanje naselja - Graditeljska baština u BiH: upoznavanje sa arhitekturom i graditeljstvom u BiH. Historijski pregledi i ilustracije građevina iz osmanskog i austro-ugarskog perioda (zadužbine). Izgled i karakteristike bosanske kuće u različitim dijelovima BiH (Hercegovina, Krajina, Posavina...). Objekti od kulturne, sakralne i druge vrijednosti u BiH. Izrada makete objekta od kulturne, historijske i graditeljske baštine.

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

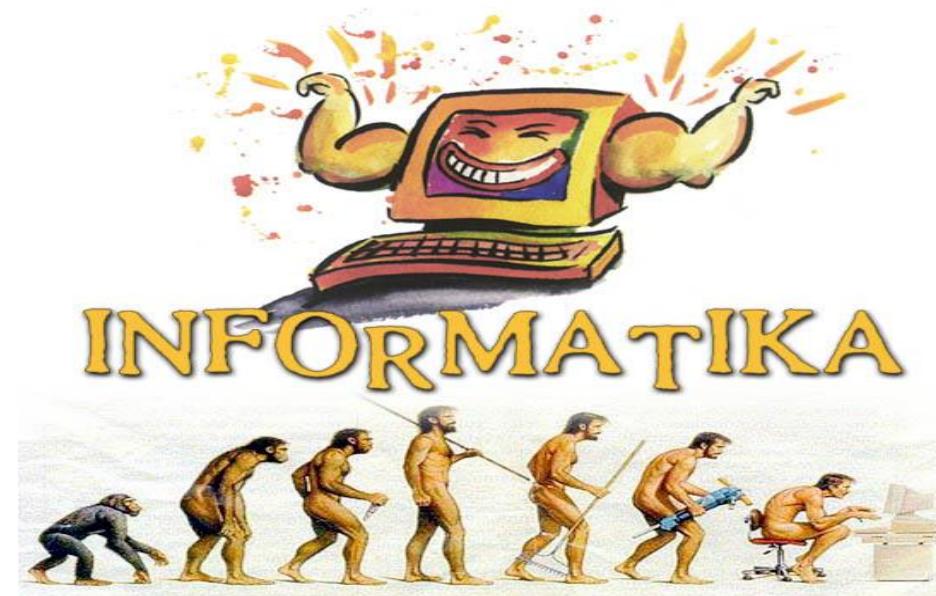
- Nastava iz tehničke kulture realizuje se u kabinetu, školskoj radionici ili na poligonu koji je u tu svrhu posebno pripremljen (samo pojedini dijelovi programa).
- Kabinet za tehničku kulturu treba biti opremljen potrebnim alatima, priborima, mašinama i materijalima koji su neophodni za realizaciju programskih sadržaja.
- Nastava iz ovog predmeta se realizuje putem praktičnih vježbi i predavanja.
- Za uspješnu realizaciju sadržaja ove nastave potrebno je u pripremnoj fazi za praktičan rad obezbjediti potrebnu tehničku dokumentaciju, alate, maštine i materijale, kao i sredstva higijensko-tehničke zaštite.
- Svakoj grupi pripada planirani fond časova, a nastava se izvodi u blok časovima (po dva časa). To omogućava svakom učeniku da cijelo proces doživi, tj. da planira, projektuje i praktično izrađuje predmete.
- Pri realizaciji programskih sadržaja ovog predmeta treba voditi računa o korelaciji nastavnih sadržaja sa drugim predmetima (matematika, likovna kultura, kultura življena, biologija..)
- U realizaciji nastavnih sadržaja učenici koriste udžbenike, dnevničke rada, crteže i ostale izvore znanja. Učenici vode dnevnik rada koji se, po pravilu, čuva u školi, s tim da ga učenici mogu povremeno nositi i kući na uvid roditeljima.
- Pored svakodnevnog vrijednovanja tehničkih znanja, vježbi i praktičnih radova, dva puta godišnje treba sistematizovati pređeno gradivo i izvršiti vrijednovanje putem zadataka objektivnog tipa.
- Programske zadatke nastave ovog predmeta škola ostvaruje putem: redovne nastave, slobodnih tehničkih aktivnosti, dodatne nastave, osmišljenih odgojno-obrazovnih sadržaja (izložbe, smotre, takmičenja).

SADRŽAJ	ZNANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONASANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOST NASTAVNIKA
Uvod u nastavni predmet	-upoznavanje učenika s radom u kabinetu za tehnički odgoj, organizacija radnog mjesta, higijensko-tehnička zaštita	-shvatanje značaja tehničkog odgoja	-svjesnost značaja tehnike u životu i potrebi učenja o tehnici kroz čitav život	-aktivno praćenje izlaganja predmetnog nastavnika	-izlaganje nastavnog gradiva primjenom različitih metoda u cilju što kvalitetnije i afirmativnije prezentacije gradiva;
Tehnika obrade materijala, makete, modeli	-usvajanje osnovnih znanja o materijalima: drvetu, PVC-u, žicu i alatima i mašinama za njihovu obradu; -analiza gotovih tehničkih crteža jednostavnih maketa ili modela.	-pravilno korištenje materijala: drvo, PVC, žica, korištenje alata i pribora za obradu ovih materijala, kao i ovladavanje redoslijedom radnih operacija koje se primjenjuju kod izrade predmeta od tih materijala; -izrada jednostavnih modela.	-inovacije i otvorenost za nove ideje i informacije; -razvijanje i poticanje svijesti o potrebi razvoja estetike, maštovitosti i vlastite kreativnosti; donošenje sudova na osnovu provjerениh činjenica i izgrađenih kriterija; -poticanje na samostalnost i samoinicijativu; -razvoj samosvijesti kroz kreativne načine tehničkog izražavanja; -afirmacija rada i samopouzdanja; -kritičko mišljenje i zaključivanje u donošenju različitih odluka;	-sudjelovanje u izlaganju predmetnog nastavnika i praćenje multimedijalnih i drugih sadržaja koji prezentuju nastavno gradivo na času; -primjena znanja: čitanje i analiza gotovih tehničkih crteža, izrada tehničkih crteža, primjena radnih operacija i rukovanje alatom; -aktivno učešće u radu prema uputstvima predmetnog nastavnika i aktivna primjena usvojenih znanja iz obrade materijala.	-pripremanje nastavne tehnike i tehnologije; -izrada didaktičkog materijala; -primjena modela interaktivne nastave; -biranje zadataka i problema uskladijenih sa mogućnostima; -postavljanje različitih vrsta jednostavnih pitanja u cilju poticanja učenika na kvalitetne odgovore;
Urbanizam, rurizam, arhitektura i građevinarstvo	-usvajanje osnovnih pojmova o urbanizmu, rurizmu, arhitekturi i građevinarstvu. -usvajanje osnovnih znanja o historijatu arhitekture i građevinarstva; -upoznavanje sa urbanističkim i regulacionim planovima,	-shvatanje zahtjeva i potreba koje trebaju ispunjavati građevinski objekti. -pravilno shvatanje urbanističkih i regulacionih planova, sadržaja objekata u naselju, općih zahtjeva pri gradnji naselja.	-pozitivan odnos prema radu i rezultatima svog rada i rada svojih drugova; -pokazivanje pozitivnih stavova prema tehnici ličnim primjerom i djelovanjem u razredu; -iskazivanje svijesti o	-praćenje izlaganja i svih prezentacija predmetnog nastavnika, kao i aktivno učestvovanje u istom; -usvajanje osnovnih znanja o potrebama stanovanja i obavljanja drugih životnih potreba, zahtjevima stanovanja i zahtjevima koje treba	-korištenje različitih metoda i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika; -pripremanje, osmišljavanje, i demonstriranje, te praćenje i stimulacija svojim učešćem; -upućivanje i pokazivanje simulacije na kompjuteru;

	sadržajem objekata u naselju - gradu, općim zahtjevima u gradnji naselja.		značaju tehnike u porodici, školi i okolini; -procjenjivanje i vrednovanje vlastitih stavova i stavova drugih; -sve snažnije i intenzivnije ispoljavanje estetske osjetljivosti na kvalitet tehničkih dostignuća;	ispuniti građevinski objekat bilo koje namjene; -razvijanje opšte kulture kroz usvajanje znanja o graditeljstvu u različitim oblastima BiH i ostavštinama u BiH i u svijetu;	-objašnjavanje i prezentira prethodno pripremljen obrazovni pano, koji kreira zajedno sa učenicima; -pomaganje komunikacije i podsticanje interesa za rad aktivnim uključenjem u zajednički rad;
Gradičinski materijali	-upoznavanje sa konstrukcionim materijalima (kamen, drvo, čelik, beton...), Upoznavanje sa vezivnim materijalima (kreč, gips, cement..), instalacionim materijalima (materijali za električne instalacije, materijalima za vodovodne instalacije, materijalima za centralno grijanje..), izolacioni materijalima (staklena vuna, stiropor, staklo..), novi građevinskim materijalima (gotovi malteri, armirano-betonske konstrukcije, pur- pjena.)	-razumijevanje o potrebi i načinu korištenja različitih konstrukcionih materijala, vezivnih materijala, instalacionih materijala, električnih instalacija, materijala za vodovodne instalacije, materijala za centralno grijanje, izolacionih materijala, novih građevinskih materijala.	-poštivanje pravila obrazovne igre i aktivnosti uopće. -shvatanje značaja ocjenjivanja rezultata rada; -interes za rješavanje problema i zadataka timskim radom; -podrška drugima; -podsticanje kreativnosti; -samopouzdanje, jasan osjećaj vlastitih moći i limita;	-učestvovanje u kreiranju obrazovnog panoa, uz adekvatnu pripremu, primjenom do sada usvojenih znanja iz ove oblasti vezanih za različite materijale, izradom ilustracija-crteža, kao praćenjem zanimljivih članaka i informacija iz medija.	-ostvarivanje produktivne stvaralačke atmosfere u odjeljenju; -iniciranje, organizacija i ločno učestvovanje u interpretaciji i improvizaciji u interakciji; -motivisanje i upućivanje učenika na druge izvore znanja pored udžbenika; -preciziranje znanja: dovoljnog, srednjeg i visokog nivoa, koja treba učenik usvojiti, odvajanjem bitnog od nebitnog;
Alati i mašine u građevinarstvu	-usvajanje znanja i razumjevanje rada mjernih alata, alata za zidarske rade, alata za zemljane rade, alata za tesarske rade; -usvajanje znanja o građevinskim mašinama.	-shvatanje potrebe korištenja i funkcija alata u građevinarstvu, kao i građevinskih mašina (mješalice, dizalice, kamioni, bageri..)	-svjesno obavljanje zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe), radi postizanja kolektivnog uspjeha; -razvijanje i poticanje svijesti o potrebi razvoja estetike, maštovitosti i	-usvajanje osnovnih znanja o alata u građevinarstvu, kao i građevinskih mašina; -stalno učešće kroz redovnu nastavu i vannastavne aktivnosti; -uredno pisanje svih informacija koje daje nastavnik.	-osmišljavanje i realizacija simulacione igre za djecu; -pomoći učenicima u samostalnom i grupnom radu; -poređenje rezultata prilikom praćenja i
Gradičska tehnika -	-usvajanje osnovnih	-uočavanje važnosti		-primjena usvojenih	

Projektovanje građevinskih objekata i naselja	znanja o razlicitim oblastima građevinske tehnike; -upoznavanje sa građevinskim tehničkim crtanjem i njegovim pravilima.	visokogradnje, niskogradnje, hidrogradnje svakodnevnom životu; u -primjena građevinskog tehničkog crtanja (kotiranje, mjerilo, čitanje tehničkih crteža); -izrada praktičnog rada (makete savremenog naselja i makete stambene zgrade)	vlastite kreativnosti; -adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena.	znanja iz građevinskog tehničkog crtanja, znanja vezanih za zahtjeve građevinskog objekta, za kulturu stanovanja, ekonomično, ekološko i estetsko uređenje; -izrada maketa građevinskih objekata: visokogradnja, niskogradnja, hidrogradnja;	procjene individualnih postignuća; -procjenjivanje interesovanja i napretka učenika; -redovno ocjenjivanje rada učenika i vođenje urednih zabilješki; -saradnja sa roditeljima i njihovo uključivanje u rad;
Faze izgradnje građevinskih objekata i mjere zaštite na radu	-upoznavanje sa pripremnim radovima, temeljnim radovima, zidarskim radovima, krovnim i ostalim radovima, kao i sa općim mjerama zaštite na radu i ličnim mjerama zaštite na radu	-shvatanje značaja različitih vrsta radova u građevinarstvu, kao i opštih i ličnih mjera zaštite na radu		-aktivno učestvovanje u svim prezentacijama nastavnika koje se odnose na različite faze građevinskih radova; -uredno pisanje svih informacija koje daje nastavnik; -pomaganje nastavniku.	
Saobraćajno-tehnička kultura	-usvajanje znanja o javnim putevima, objektima na putu i saobraćajnim znakovima, putničkom saobraćaju, saobraćajnim patrolama	-prepoznavanje osnovnih saobraćajnih pojmova, saobraćajnih znakova itd.	-pokazivanje pozitivnih stavova prema tehničkih primjerom i djelovanjem u razredu; -shvatanje uloge kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka.	-usvajanje osnovnih znanja o saobraćajno-tehničkoj kulturi (bezbjednost, pravila i propisi, prateći objekti koji se direktno oslanjaju na objekte niskogradnje i visokogradnje).	
Tehnika u zaštiti čovjekove okoline	-usvajanje osnovnih znanja o upravljanju otpadom, reciklaži građevinskog otpada, uređajima za sprečavanje zagađivanja okoline, uređajima i sredstvima za	-prepoznavanje važnosti upravljanja otpadom, reciklaže građevinskog otpada, uređaja za spriječavanje zagađivanja okoline, uređaja i sredstava za gašenje	-adaptivnost i fleksibilnost u prihvatanju promjena; -donošenje sudova na osnovu provjerenih činjenica i izgrađenih kriterija;	-usvajanje znanja o ekološkim aspektima života, mjerama zaštite životne i radne sredine, mjerama koje treba preduzeti u cilju osavremenjavanja životnih	

	gašenje požara	požara, korištenje dodatnih izvora znanja.		i radnih uslova u građevinskim objektima.	
Izborni dio (konkretni program izbornog dijela utvrđuje nadležni organ škole na osnovu potreba lokalne zajednice, interesa učenika i mogućnosti škole).	-proširivanje znanja i sticanje novih znanja iz oblasti: modelarstvo, maketarstvo, stari zanati, agrotehnika, izrada učila i pomagala, fotografija, graditeljstvo, graditeljska baština u BiH	-samostalno proučavanje navedene oblasti, prikupljanje informacije i podatke, sticanje vještina, posmatranje i zaključivanje	-jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenje tehnikom koja treba da postane trajna potreba; -poticanje na samostalnost i samoinicijativu; -afirmacija rada i samopouzdanja; -uloga kritičkog mišljenja i zaključivanja u donošenju različitih odluka.	-aktivnost na izradi ilustracija-crteža, praćenje zanimljivih članaka i informacija sa medija, kreiranje obrazovnog panoa; -dopunjavanje panoa novim zapisima; -dosljedno izvršavanje svih zahtjeva nastavnika u individualnom, grupnom i frontalnom radu; -korišćenje udžbenika i literature.	-koordinacija rada i usmjeravanje aktivnosti učenika; -korišćenje različitih metoda i strategije u praćenju postignuća i sposobnosti učenika; -motivisanje za pojedinačni i grupni rad učenika; -objašnjavanje i prezentacija prethodno pripremljenog obrazovnog panoa, koji kreira zajedno sa učenicima.

INFORMATIKA

INFORMATIKA

VI RAZRED

1 sata sedmično

35 sati godišnje

UVOD

Nastavni predmet Informatika ima značajnu ulogu u procesu upoznavanja učenika sa savremenom informacijskom i komunikacijskom tehnologijom. Dostignuća i sadržaji iz područja informacijske i komunikacijske tehnologije prilagođeni su uzrasnoj dobi učenika osnovne škole i treba da omoguće:

- upoznavanje s osnovnim principima i praktičnim rješenjima na kojima je zasnovana računarska odnosno informacijska i komunikacijska tehnologija (**osnovna znanja**),
- sticanje **umijeća** upotrebe savremenih računara i aplikativnih programa,
- stvaranje **navika** za korištenje informacijske i komunikacijske tehnologije i
- sticanje i razvijanje **sposobnosti za rješavanje problema** u različitim oblastima primjene informacijske i komunikacijske tehnologije.

Osnovna znanja, umijeća, navike i sposobnosti za rješavanje problema primjenom informacijske i komunikacijske tehnologije četiri su odrednice na kojima počivakoncepcijanastaveInformatike.

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	ISHODI UČENJA
OSNOVNA ZNANJA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenicima omogući da shvate ulogu informacijskih tehnologija u savremenom društvu; - da učenici upoznaju strukturu računara; - da se upoznaju sa osnovnim mogućnostima softvera opće namjene; - da učenici upoznaju osnovne karakteristike programske jezike; - da učenike upozna sa načinima komuniciranja posredstvom različitih medija; - da učenike upozna sa načinima korištenja Internet usluga; - da učenicima predstavi načine pohranjivanja i čuvanja informacija u računarima; - da učenike upozna sa mjerama sigurnosti pri radu sa računarima i drugom opremom; 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovna znanja o strukturi računara, njegovo primjeni u raznim djelatnostima, primjeni u komunikaciji i rješavanju problema; - osnovna znanja i vještine povezivanja računara sa pratećom opremom, postupke uključivanja i isključivanja računara, pokretanja i korištenja uobičajenih programa (operativni sistemi, opća aplikacijska programska sredstva i okolinu programskih jezika); - osnovna znanja o jednom programskom jeziku;
UMIJEĆA I VJEŠTINE	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati ulazno-izlazne uređaje; - da se učenici osamostale i steknu samopouzdanje pri rukovanju i korištenju računara i pratećih uređaja; - da učenike upozna kako mogu uspješno upotrebljavati pomagala za pripremu pisanih dokumenata i izradu prikaza; - da učenici znaju upotrebljavati osnovne programske alate kao sredstva za učenje i istraživanje; 	<ul style="list-style-type: none"> - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte; - osnovne vještine rješavanja problema uz pomoć računara (unos teksta i njegov prikaz, rješavanje numeričkih zadataka uz pomoć ICT-a); - vještine individualnog i kolektivnog rada u grupama rješavajući zadatke uz pomoć ICT-a; - osnovne vještine pretraživanja Interneta i slanja i primanja elektroničke pošte;
SPOSOBNOSTI ZA RJEŠAVANJE PROBLEMA	<ul style="list-style-type: none"> - da učenike upozna sa načinima rješavanja problema uz pomoć računara; - da učenici upoznaju kako mogu upotrebljavati multimedijiske alate kao podršku vlastitim i grupnim rezultatima učenja; - da učenicima predstavi moguće sklopovske i programske probleme u svakodnevnom radu i uputi na načine njihova otklanjanja; 	<ul style="list-style-type: none"> - sposobnosti korištenja softvera opće namjene (opća aplikacijska programska sredstva: obrada teksta, rad sa proračunskim tablicama i grafikom); - sposobnost za donošenje zaključaka na temelju prikupljenih informacija; - sposobnost algoritamskoga načina razmišljanja pri rješavanju svakodnevnih problema.
NAVIKE, STAVOVI	<ul style="list-style-type: none"> - da učenici prihvate oblik timskog rada pri rješavanju problema. - da učenike upozna sa zahtjevima kulturne upotrebe računarske i informacione tehnologije; 	<ul style="list-style-type: none"> - navika korištenja informatičke literature; - navika pretraživanja i prikupljanja informacija elektronskim putem, putem Interneta;

	<ul style="list-style-type: none"> - da učenicima ukaže na pravne i etičke principe upotrebe informacijske i komunikacijske tehnologije i ukaže na posljedice njihova narušavanja; - da učenicima ukaže na potrebu da koriste raspoloživu literaturu; 	
--	---	--

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Navedeni nastavni sadržaji podijeljeni su u sedam nastavnih tema, što samo po sebi ne prejudicira da su obuhvaćeni svi sadržaji koje je moguće izučavati na ovom uzrasnom nivou.

Nastavne teme omogućuju da se izvedbeni program prilagodi tehničkim mogućnostima pojedinih škola. Naime, njegovo potpuno izvođenje zahtijeva određeni standard tehničke opremljenosti.

Kvalitetno organizovana nastava i realizacija programa prepostavlja samostalan rad učenika na računaru, po principu: **jedan računar – jedno radno mjesto – jedan učenik.**

Nastavnicima koji realizuju nastavni program ostavljena je potpuna sloboda:

- izbora operativnih sistema i aplikativnog softwera koji će biti preferirani u nastavi,
- određivanja broja sati za obradu pojedinih tema (Programom je samo predviđeno koji se sadržaji obrađuju u prvom a koji u drugom polugodištu);
- izbora praktičnih vježbi koje treba kombinovati sa sadržajima drugih nastavnih predmeta.

Pri obradi nastavnih tema Programiranje i Rješavanje problema uz pomoć računara **ne preporučuje se upotreba više programskih jezika.**

Korelacija sa nastavom matematike (matematičke osnove funkcionalanja računara) i tehničke kulture (računala su sastavni dijelovi mnogih tehničkih naprava i sistema) je sama po sebi razumljiva, ali je isto tako potrebno ostvariti povezanost sa nastavom maternjeg jezika i književnosti, stranih jezika (obrada teksta ima neposredne veze s funkcionalnom pismenošću), likovne kulture (računarski dizajn, grafički i slikovni prikazi zahtijevaju sposobnost likovnog izražavanja) i drugih nastavnih predmeta.

Neposredna povezanost nastave informatike sa nastavnim sadržajima drugih predmeta mogla bi omogućiti bolje razumijevanje i korisniju upotrebu informacijske i komunikacijske tehnologije.

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOST NASTAVNIKA
Uvod Potreba za računarskom tehnologijom u istoriji razvoja pojedinih ljudskih djelatnosti i društva u cijelini.	Spoznaje o ulozi i razumijevanje značaja računarske opreme kao neophodnog sredstva u razvoju svih oblasti ljudskog djelovanja i društva u cijelosti. Razvoj računara kroz historiju.	Sposobnost zaključivanja na osnovu dobijenih informacija.	Pravilan stav prema računarskoj tehnologiji i njeno korištenje u svim mogućim situacijama.	Aktivno slušanje i uključivanje u raspravu o razvoju računarske tehnike i tehnologije. Učešće u demonstraciji računarske opreme. Vođenje pribilješki.	Prezentacija nastavnih sadržaja. Organizovanje i vođenje rasprave o razvoju ICT-a. Demonstracija raspoložive računarske opreme. Zaključivanje rasprave. Upute za dalji rad.
1. Matematičke osnove rada računara Predstavljanje podataka u računaru. Bit. Pojam bita i njegove vrijednosti (0-nula i 1-jedan), nizovi bita i moguća stanja.	Razumijevanje pojmljova: podatak, bit, vrijednost bita, nizovi bita i moguća stanja. Poimanje predstavljanja podataka u računaru.	Sposobnost zapisivanje bita i nizova bita.	Formiran pravilan stav prema matematičkim osnovama rada računara.	Aktivno učešće u nastavnom procesu. Zapisivanje bita i nizova bita.	Izlaganje nastavnih sadržaja uz upotrebu najpogodnijih metoda i oblika rada. Uključivanje učenika u nastavni proces. Motivisanje učenika da prate izlaganje. Kontrola individualnog napredovanja učenika u usvajaju znanja. Ocjjenjivanje.
Brojevi zapisani nizom do četiri bita. Težinska vrijednost bita, binarni zapis broja, binarna cifra, zapis broja nula i raspon zapisu brojeva.	Usvojena znanja o zapisivanju brojeva u binarnoj algebri. Čitanje binarnih brojeva. Sabiranje i oduzimanje binarnih brojeva sa četiri cifre.	Određivanje vrijednosti bita. Zapisivanje binarnog broja. Zapisivanje i čitanje binarne cifre.	Svjesno obavlja zadatke u vezi sa binarnom algebrrom. Ima pozitivan odnos prema učenju osnova rada računara.	Prati predavanje. Izvršava instrukcije nastavnika. Pomaže drugim učenicima da savladaju zadatke koji se postravljaju.	Izlaže nastavno gradivo. Daje karakteristične primjere zadataka iz binarne algebre. Motiviše učenike da savladaju predviđeno gradivo.

Bajt. Bajt kao niz bita, moguća stanja i brojne vrijednosti, uzastopno množenje sa dva.	<p>Shvatanje i razumijevanje bajta kao niza bita.</p> <p>Zna određivati mjesnu vrijednost svake cifre, uzastopnim množenjem sa dva sa desne na lijevu stranu.</p> <p>Usvojio je pravila binarnog predstavljanja decimalnih brojeva.</p>	<p>Sposoban je da interpretira stečana znanja i razumijevanja iz oblasti binarne algebre i numeričke matematike.</p>	<p>Zauzeo je stav da treba tumačiti binarnu algebru kao matematičke osnove funkcionalisanja računala i drugih elektronskih uređaja.</p> <p>Stekao je naviku da sa drugim učenicima raspravlja o zadacima koje treba da rješavaju.</p>	<p>Aktivno učestvuje u nastavnom procesu.</p> <p>Prati uputstva nastavnika.</p>	<p>Prati i procjenjuje individualno napredovanje pojedinaca.</p> <p>Prema potrebi daje dodatna objašnjenja grupi učenika ili svima.</p>
Kodiranje. Prikazivanje znakova nizom bitova. Binarno kodirani decimalni zapis.	<p>Razumije i shvata pojam <i>kodiranje</i>.</p> <p>Zna prikazati <i>znakove nizom bitova</i>.</p> <p>Zna <i>binarno kodirati decimalni zapis</i>.</p>	<p>Sposoban da objesni pojmove: bit, bajt, binarni zapis, decimalni zapis, kodiranje.</p> <p>Sposoban je da postavi jednostavniji zadatak i da ga riješi.</p>	<p>Iskazuje intetres za proučavanje matematičkih osnova funkcionalisanja računara.</p> <p>Pravilno i realno samoprocjenjuje svoj i uspjeh drugih učenika.</p>	<p>Rješava zadatke koje postavlja nastavnik.</p> <p>Vježbe uredno bilježi u svesku.</p> <p>Ima urednu dokumentaciju prema zahtjevu nastavnika.</p>	<p>Ponavlja i sistematizuje izloženo gradivo.</p> <p>Provjerava postignuća učenika, njihova znanja, sposobnosti i ponašanje.</p> <p>Vrši evidentiranje i uredno vodi nastavnu dokumentaciju.</p> <p>Transparentno vrši ocjenjivanje.</p>
2. Arhitektura računara Hardware (mašinska oprema računara). Dijelovi računara, procesor, radna memorija, pomoćne memorije, ulazno-izlazne jedinice, adresne i podatkovne veze. Kućište računara, uključivanje, isključivanje, restartovanje računara, hlađenje računara. Održavanje računara.	<p>Zna dijelove računara.</p> <p>Usvojio je potrebna znanja o svim dijelovima računara: procesor, radna memorija, pomoćne memorije, ulazno-izlazne jedinice.</p> <p>Upoznat je i zna različite pojavne oblike ličnih računara.</p> <p>Zna važnost ličnih računara kao pomagala u učenju.</p> <p>Uočava razliku između programske i mašinske opreme računara i zna pojasniti njihovu</p>	<p>Sa sigurnošću prepoznaće i pokazuje dijelove računara.</p> <p>Sposoban je prepoznati vrste i oblike računara.</p> <p>Sposoban je koristiti dodatnu opremu računara.</p> <p>Uspješno pušta u pogon računar i dodatnu opremu.</p> <p>Po potrebi restartuje rad računara.</p> <p>Složenije operacije rada sa računaram povjerava</p>	<p>Ima potrebnu pažnju i oprez pri radu sa računaram i drugom računarskom opremom.</p> <p>Koristi računar za izvršavanje školskih zadataka i zadataka koje obavlja kod kuće.</p> <p>Stekao je naviku da računar koristi kao neophodno sredstvo za uspješno učenje.</p> <p>Svoja iskustva u radu sa računaram prenosi na</p>	<p>Aktivno prati izlaganje nastavnika.</p> <p>Izvršava uputstva i instrukcije.</p> <p>Uredno vodi pribilješke, a dokumentaciju redovno ažurira i stavlja na uvid nastavniku.</p> <p>Uklučuje se u demonstriranje računara, računarske opreme.</p>	<p>Priprema i izlaže nastavno gradivo.</p> <p>Demonstrira opremu i postupke rada.</p> <p>Priprema tekstualna uputstva za postupanje i rad učenika.</p> <p>Kontroliše rad učenika.</p> <p>Prati napredovanje učenika u učenju i izvođenju vježbi u toku nastave.</p> <p>Prema potrebi daje</p>

	<p>nerazdruživost.</p> <p>Naučio je ulogu obje vrste opreme računara (programske i mašinske).</p> <p>Zna razlikovati računare, kao i pojednine vanjske i unutrašnje dijelove mašinske opreme.</p> <p>Shvatio je ulogu CPJ, matične ploče i RAM-memorije.</p> <p>Naučio je jedinice za mjerjenje brzine rada računara i kapacitet memorije.</p>	<p>srtičnim licima.</p> <p>Obezbeđuje kvalitetne prostorne uslove za rad računara te za smještaj dodatne opreme.</p> <p>Vrši jednostavnija čišćenja i održavanje.</p>	<p>druge.</p> <p>Uspješno u diskusijama tumači značaj računara.</p> <p>Održava računar i vodi brigu da uslovi u kojima uređaji rade budu u skladu sa zahtjevima.</p>	<p>Postupke rada prethodno provjerava i ukazuje drugim na pravilan rad ukoliko je to potrebno.</p> <p>Uključuje se u aktivnosti pri uređenju kabineta.</p>	<p>dodata objašnjenja.</p> <p>Stvara povoljnu mikro klimu u kabinetu informatike.</p> <p>Zajedno sa učenicima pravi raspored radnih mjesta i uređuje ih prema standardnim zahtjevima i HTZ pri radu sa računarima.</p> <p>Podstiče učenike u radu i zajedno sa njima osmišljava izgled kabineta.</p>
<p>Organizacija rada računara.</p> <p>Software i njegove vrste:</p> <ul style="list-style-type: none"> - operativni sistemi, vrste operativnih sistema, zadaci OS, grafički interfejs, podizanje (pokretanje) sistema, uvodni ekran, radna površina, dijelovi radne površine, pokazivač miša, prozor, startni meni, - programski jezici, - aplikativni software. <p>Vrste programske opreme, nabavljanje i pravo korištenja programske opreme (licencni softver).</p> <p>Održavanje sistema.</p>	<p>Razumije i način rada računara.</p> <p>Upoznao je elemente interfejsa OS.</p> <p>Zna uspješno pokrenuti OS i aplikativni softver.</p> <p>Naučio je i uspješno radi s grafičkim sučeljem kao i njegov izgled.</p> <p>Zna upravljati korisničkim fajlovima i folderima kao i osnovne operacije s njima.</p> <p>Usvojio je osnovne principe održavanja operativnog sistema, aplikativnih programa i održavanje mehaničkih dijelova računara i njegovih ulazno izlaznih (priključnih) jedinica.</p>	<p>Sposoban je objasniti rad računara.</p> <p>Pokreće operativni sistem.</p> <p>Primjenjuje u jednostavnim oblicima aplikativni softver.</p> <p>Koristi grafičko sučelje i prilagođava ga prema potrebama.</p> <p>Upravlja dokumentima, datotekama, direktorijima.</p> <p>Vrši jednostavnije postupke održavanja i kontrole operativnog sistema.</p> <p>Kontroliše aplikativni softver prije upotrebe.</p>	<p>Pravilno drugima tumači rad računara.</p> <p>Stekao je naviku da koristi mјere zaštite.</p> <p>Poštuje redoslijed postupaka pri puštanju sistema u rad i pri njegovom isključivanju.</p> <p>Prikuplja interesantne članke o računarima, računarskoj opremi, operativnim sistemima, aplikativnom softveru i dr. te ih uz dozvolu nastavnika prezentuje na času.</p> <p>Izrađuje zidne slike i panoe.</p>	<p>Aktivno se uključuje u nastavni proces.</p> <p>Pomaže nastavniku pri demonstraciji rada računara.</p> <p>Izvršava instrukcije nastavnika.</p> <p>Pomaže drugim učenicima.</p> <p>Trudi se da doprinese kvalitetnoj radnoj disciplini na času.</p>	<p>Planira i osmišljava rad u kabinetu informatike.</p> <p>Prezentuje gradivo na savremen način.</p> <p>Koristi najpogodnije metode i oblike rada.</p> <p>Prati i procjenjuje individualna postignuća učenika. Analizira i upoređuje ih sa uspjehom u prethodnom razredu.</p> <p>Upoređuje aktivnosti i rezultate rada i učenja učenika u odjeljenju i sa uspjehom u drugim odjeljenjima.</p>

<p>Organizacija podataka na računaru, zapis i pristup datotekama, stablo mapa.</p> <p>Vrste datoteka: sistemske, podatkovne i izvršne datoteke.</p>	<p>Ima znanje o načinu organizacije podataka, sistemu pomoći, prilagođavanju.</p> <p>Naučio je raditi sa datotekama i direktorijima (kopiranje, preimenovanje, premještanje), i sa pogonskim programima.</p> <p>Zna instalirati programsku opremu i ukloniti jednostavne programe s računara.</p>	<p>Uspješno koristi postojeće datoteke.</p> <p>Formira prema potrebi nove datoteke.</p> <p>Stablo mapa koristi za organizovanje i čuvanje dokumenata.</p> <p>Na odgovarajuće lokacije smješta nove dokumente i datoteke.</p>	<p>Izgradio je pravilan pristup i racionalno koristi mogućnosti organizacije podataka na računaru.</p> <p>Pravilno koristi sistemske, podatkovne i izvršne datoteke.</p> <p>Za složenije radnje traži savjet i prepušta ih nastavniku.</p>	<p>Praćenje izlaganja nastavnika.</p> <p>Izvodi potrebne postupke za savladavanje gradiva.</p> <p>Poštuje uputstva.</p> <p>Uključuje se u rad informatičke i računarske sekcije.</p>	<p>Izlaže nastavno gradivo.</p> <p>Demonstrira postupke organizacije podataka na računaru. Daje neophodne upute.</p> <p>Priprema grafikone i druga sredstva za demonstriranje organizacije podataka.</p> <p>Prati i vrednuje rad i kompletну aktivnost učenika.</p>
<p>3. Primjena računara</p> <p>Tekst procesori (editori).</p> <p>Primjena teksta procesora i primjer rada sa jednostavnim tekst procesorom.</p> <p>Uređivanje teksta i osnovne strukture: liste, nabranje, tabele, zaglavlj, kolone, slike, brojevi stranica, struktura dokumenata: paragrafi, sekcije.</p> <p>Određivanje jezika, provjera pravopisa, samoispravljanje, podešavanje.</p> <p>Ispis dokumenata.</p>	<p>Znati napisati i oblikovati razna pisma, molbe, zahtjeve, referate, seminarske rade itd.</p> <p>Znati kako se pokreće i zatvara tekst procesor.</p> <p>Znati otvoriti i spasiti dokument.</p> <p>Izmjene i brisanje teksta u dokumentu, označavanje teksta, poništavanje izmjena, premještanje i kopiranje teksta.</p> <p>Izbor vrste i veličinu pisma, odrediti boju, dodatno isticanje teksta.</p> <p>Oblikovanje odlomaka, poravnanje, tabulatori.</p> <p>Oblikovanje stranice dokumenta, zaglavlj, podnožje, promjena izgleda stranice, pisanje u kolonama.</p>	<p>Koristi program za pisanje teksta pomoću računara.</p> <p>Sposobnosti: otvoriti i spasiti novi dokument, mijenjati, brisati i premještati dijelove teksta, tražiti, mijenjati riječi u tekstu.</p> <p>Oblikuje izgled stranice.</p> <p>Radi sa tabelama, crtežima i slikama.</p> <p>Ispis dokumenta.</p>	<p>Povezati naučeno o obradi teksta s učenjem sadržaja iz Bosanskog, hrvatskog i srpskog jezika, te sa sadržajima Engleskog jezika i drugih nastavnih predmeta.</p> <p>Korištenje znanja o obradi teksta u učenju</p> <p>Rad u timu. Zajedničke aktivnosti na obradi teksta, crtež, slika i izradi zidnih tabela, grafikona i šema.</p> <p>Čuvanje i održavanje računarske opreme.</p> <p>Afirmativno govoriti o mogućnostima i značaju računara.</p>	<p>Aktivno učestvovanje u nastavnom procesu.</p> <p>Komunicira sa drugim učenicima i doprinosi lijepom ambijentu.</p> <p>Radi na računaru nadahnuto i sa zadovoljstvom.</p> <p>U kabinetu održava red i ima pravilan odnos prema sredstvima i opremi.</p>	<p>Nastavno gradivo izlaže na popularan način tako da učenici sa motivacijom i zadovoljstvom prate nastavu.</p> <p>Aktivno je uključen u rad učenika i njihovo obavljanje vježbi.</p> <p>Stalno je u toku što učenici rade i usmjerava njihove aktivnosti.</p> <p>Prati individualno napredovanje učenika.</p>

<p>Formatiranje dokumenata, prikaz i primjena najčešće korištenih traka sa alatima. Crtanje jednostavnih i složenih geometrijskih likova.</p>	<p>Zna odrediti format dokumenta, podesiti alatne trake i postaviti potrebne alate. Zna koristiti alat za crtanje jednostavnih i složenih geometrijskih likova.</p>	<p>Uspješno crta geometrijske likove. Samostalno kreira potrebne forme geometrijskih likova. Kombinuje: više osnovnih u složenije likove. Koristi boje za ispunu.</p>	<p>Stečeno znanje primjenjuje u nastavi matematike, tehničke kulture, likovne kulture i kulture življenja. Zna da koristi pri crtanju u slobodnom vremenu.</p>	<p>Ispoljava zadovoljstvo postignutim rezultatom.</p>	<p>Pomaže učenicima da uspješno podešavaju alatne trake i da koriste sve mogućnosti tekstoprocesora. Omogućuje učenicima da steknu samopouzdanje pri izvršavanju postavljenih zadataka.</p>
<p>Programi za crtanje. Primjena programa za crtanje i primjer rada uz objašnjenje osnovnih pojmoveva: linije i debljine linija, boje i bojenje, geometrijski likovi, četkica, brisač. Umetanje teksta. Isijecanje, kopiranje i zakretanje dijelova slike.</p>	<p>Zna koristiti jednostavan program za crtanje. Razumije kako se mogu određivati vrste i debljine linija, kako se mogu koristiti boje i drugi raspoloživi elementi i alati. Zna isijecati i kopirati dijelove slike. Zna umetati tekst u crtež.</p>	<p>Izrađuje jednostavne crteže. Radi sa slikama. Koristi mogućnosti programa za crtanje. Sposoban je da znanje primjenjuje pri učenju i savladavanju programskih sadržaja iz drugih predmeta: tehnički odgoj, kultura življenja, biologija i dr.</p>	<p>Ispoljava pravilan odnos prema učenju crtanja pomoću programa. Koristi stečena znanja u nastavi drugih predmeta. Prenosi znanje na druge učenike. Pokazuje spremnost za saradnju i zajednički rad. Unaprijed se priprema za nastavu.</p>	<p>Aktivno prati nastavu. Na vrijeme izvršava zadatke i pomaže drugim učenicima koji zaostaju. Stavlja se na raspolaganje nastavniku da se nastavni proces uspješnije realizuje.</p>	<p>Program za crtanje i njegove mogućnosti učenicima jednostavno predstavlja da ga učenici brzo savladaju i steknu dobar predstavnik za rad s drugim programima iste namjene. Korištenjem programa za crtanje kod učenika razvijati maštu i kreativnost.</p>
<p>Prezentacije i primjeri primjene. Kreiranje prezentacije i rad sa jednostavnim programom za izradu prezentacija.</p>	<p>Zna kreirati prezentaciju, sačuvati, pohraniti i otvoriti postojeću prezentaciju</p>	<p>Uspješno kreira prezentaciju. Prikazuje prezentaciju i objašnjava.</p>	<p>Koristi priliku da kreira prezentaciju i predstavi je u školi, ali i na drugim mjestima.</p>	<p>Uključuje se u grupni rad na formiranju prezentacije. Prati uputstva nastavnika.</p>	<p>Predstavlja jednostavne forme kreiranja prezentacije, pohranjivanja, prikazivanja i zatvaranja. Istiće značaj prezentacija. Provjerava postignuća učenika i vrši evidenciju. Transparentno ocjenjuje.</p>

<p>7. Sigurnost pri radu sa računarima</p> <p>Računarska ergonomija. Postupci pravilne upotrebe računarske opreme.</p>	<p>Zna protumačiti pojam računarske ergonomije.</p> <p>Zna pravilne postupke pri upotrebi računarske opreme.</p> <p>Zna posledice nepravilnog korištenja opreme i njihov uticaj na organizam čovjeka, pogotovo mlađih koji su u razvoju.</p>	<p>Postupa u skladu sa uputama za korištenje računarske opreme (tastatura, miš, monitor, kućište, stampač, skaner, zvučnici i dr.).</p> <p>Primjenjuje predviđene procedure.</p>	<p>Stvorio je naviku poštovanja predviđenih postupaka (procedura).</p> <p>Ukazuje na pravilno postupanje i drugima.</p> <p>Obavezno koristi proizvođačke deklaracije i štampane kataloge sa uputstvima</p>	<p>Aktivno učestvuje u demonstraciji pravilnih postupaka.</p> <p>Slijedi uputstva nastavnika.</p> <p>Čita i tumači proizvođačke deklaracije, uputstva i drugi štampani i grafički materijal.</p>	<p>Demonstrira pravilnu upotrebu računarske opreme. Upozorava.</p> <p>Priprema u pisanoj formi najvažnije sadržaje.</p> <p>Istiće značaj pravilnog korištenja i posljedice nepravilne upotrebe opreme.</p>
<p>Zaštita i održavanje računarske opreme (disc defragmenter, backup-sigurnosna kopija i sl.).</p>	<p>Upoznat je sa potrebom zaštite i održavanja računarske opreme.</p> <p>Zna namjenu softverskih programa i alata za zaštitu.</p>	<p>Obavezno primjenjuje mјere zaštite pri radu sa računaram i ostalom opremom.</p> <p>Često koristi programe kao što su disc defragmenter i bacup.</p>	<p>Navikao je da u računaru, na disku defragmentira – presloži podatke.</p> <p>Pravi sigurnosne kopije dokumenata i datoteka.</p>	<p>Učestvuje u diskusijama u vezi sa zaštitom računara i njihovim pravilnim održavanjem.</p> <p>Iznosi negativne, ali i pozitivne primjere.</p>	<p>Istiće i tumači značaj zaštite računara, njegovih tvrdih komponenti (hardvera) i programa (softvera).</p> <p>Daje uputstva kako se to uspješno ostvaruje.</p>
<p>Virusi i zaštita od virusa. Scan disc.</p>	<p>Zna šta znači riječ virus u računarskoj i informatičkoj terminologiji.</p> <p>Zna vrste programa za zaštitu od virusa.</p>	<p>Uspješno koristi antivirusni program.</p> <p>Postupa u skladu sa uputstvima za uklanjanje otkrivenog virusa.</p>	<p>Stvorio je naviku da obavezno pregleda priključeni medij na računalo koristeći neki od antivirusnih programa.</p>	<p>Prikuplja informacije o najnovijim vrstama virusa i antivirusnih programa za zaštitu.</p>	<p>Sistematizuje pređeno gradivo. Primjenjuje standardne forme provjere znanja. Transparentno vrijednuje postignuća učenika i predlaže zaključnu ocjenu.</p>

LIKOVNA KULTURA

LIKOVNA KULTURA

VI RAZRED

1 sat sedmično

35 sati godišnje

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO - OBRAZOVNOG RADA			
PROGRAMSKI SADRŽAJI		ODGOJNO OBRAZOVNI CILJEVI I ZADACI	
TEMATSKE OBLASTI	MOTIVI I TEHNIKE	Obrazovni ciljevi	Odgojni i socijalizirajući ciljevi
1. TAČKA I LINIJA Registrovati u svom okruženju, spoznati i biti sposoban primjeniti ekspresivne vrijednosti toka i karaktera konturnih linija Prepoznavanje karaktera i vrijednosti linije: - meke – tvrde - svijetle – tamne - prozračne – zasićene Linija u funkciji definisanja oblika i položaja u prostoru: - tok linije/crte - građenje linijom - linija koja definiše oblik	- Situacije i neposredno okruženje učenika: ljudi pri određenim aktivnostima, životinje, biljke, pojave u prirodi, objekti, prostori - Korelacija sa drugim predmetima, povezivanje sadržaja drugih predmeta: maternji jezik /pripovijetka, bajka, pjesma, poslovica...../, matematike, stranog jezika, informatike, biologije, historije geografije,mljopisa, muzičke, tjelesne i tehničke	- Ekspresivne vrijednosti toka i karaktera konturnih linija na umjetničkim i svojim radovima pre-poznati i bit sposoban upotrijebiti ekspresivne vrijednosti toka i karaktera konturnih linija - Ovladati mogućnostima korištenja različitih vrijednosti linija: meke-tvrde, svijetle-tamne, prozračne-zasićene, u cilju prepoznavanja i definisanja pokreta, položaja u prostoru i karaktera oblika: - linija koja nagovještava; svjetla, meka, prozračna; - linija koja naglašava; čvrsta, tamna, zasićena.	Razvijanje stavova i odnosa prema likovnoj umjetnosti i estetskim vrijednostima, sposobnost vrijednovanja sadržaja i ideja - Otkrivanje estetske vrijednosti konturne linije, karaktera i smjera linije u izražaju crteža i predstavljanju motiva. - Razvijanje kritičkog mišljenja, građenje stavova i odnosa prema vrijednostima, patriotizmu, očuvanje kulturne baštine i prirodne okoline. - Dalji rad na njegovanju pozitivnog odnosa prema radu: inicijativi, samostalnosti, istrajnosti, dosljednosti

<p>- kroki</p> <p>Analički spoznati, istražiti, vrednovati i moći izraziti različitost Konstruktivne linije i tačake, promjena dužine, smjera, i gustine rasporeda u predstavljanju složenih struktura</p>	<p>kulture, BiH kulturne baštine....</p> <p>- Rad na očuvanju tradicija i narodnih običaja: prigodni praznici, značajni datumi, kulturno/etno-grafsko nasljeđe.</p> <p>- Primjena tačaka i linija sa svim karakteristikama i vrijednostima u funkciji definisanja oblika i položaja u prostoru.</p> <p>-Linija u funkciji predstavljanja složenih struktura</p> <p>- meka grafitna olovka, tuš i pero, tuš i drvce, tuš i kist, lavirani tuš, flomasteri /crni ili tamni/, drveni ugljen</p>	<p>- Biti sposoban prepoznati i upotrijebiti različite vrijednosti konstruktivnih linija različitih dužina, smjera i gustine rasporeda, u cilju predstavljanja složenih struktura.</p> <p>- Usvojiti pojmove: crtež, konturna linija/obris/, tok linije, karakter linije, smjer linije, građenje linijom, kroki</p>	<p>i angažovanosti, spremnost za saradnju i timski rad.</p> <p>- Razvijanje humanih odnosa među polovima, drugarstvu, solidarnosti, jačanje i bogaćenje emocija.</p> <p>- Razvijanje sposobnosti posmatranja, povezivanja pojmoveva, uočavanja, zaključivanja, snalažljivosti, likovne kreativnosti, konkretnog i apstraktnog mišljenja, bogaćenje mašte, orientacija u vremenu i prostornim odnosima</p> <p>- Otkrivanje estetskih vrijednosti i dinamike čistih boja, odnosa /kontrasta/ toplo – hladno i njegove primjene u kreativnom radu /realizaciji likovnih radova/, u odijevanju, kreiranju životnog prostora, osmišljavanju novih znakova vizuelnih komunikacija, primjenjenoj umjetnosti /kreiranju upotrebnih predmeta/...</p>
<p>2. BOJA</p> <p>Razvijanje sposobnosti uočavanja, analitičkog pristupa, vrednovanja i usvajanja hromatskih karakteristika boja.</p> <p>Osnovne karakteristike hromatskih boja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - zasićenost boje, 	<p>- Akvarel, gvaš, tempera, kolaž različitim materijalima, pastel /suhi, voštani/, zgrafito /grebanje premazane osnove prethodno obojene voštanim bojama/, flomasteri u boji /za manje formate radova/, mozaik.</p>	<p>- Uočiti, razumjeti značaj i biti u mogućnosti potpunije /bogatije/ upotrijebiti hromatsku paletu boja,</p> <p>- Razviti kod učenika sposobnost uočavanja, vrednovanja i usvajanja hromatske karakteristike boja</p> <p>- Spoznati i moći koristiti njihove karakteristike zasićenosti /intenziteta/ i</p>	<p>- Razvijanje sposobnosti predstavljanja sadržaja; teksta, pripovijetke, pjesme, priče, događaja, pojava u prirodi, osjećanja, emocija i drugo putem likovnog izraza</p>

<ul style="list-style-type: none"> - valerska vrijenost <p>Podjela boja po psihološkom djelovanju na:</p> <ul style="list-style-type: none"> - tople i - hladne <p>Dalji rad na sposobnosti, uočavanja, analitičkoj spoznaji, procjeni i mogućnosti predstavljanja</p> <p>Komplementarni kontrast /kontrast boja koje se dopunjaju/</p>		<p>psihološkog djelovanja u odnosima:</p> <p>toplo – hladno kao i načina njene primjene</p> <ul style="list-style-type: none"> - Boje punog intenziteta i oslabljene boje <p>Dalji rad na sposobnosti, uočavanja, spoznaji, procjeni i mogućnostima predstavljanja bojom</p> <ul style="list-style-type: none"> - Komplementarni ili nadopunjajući kontrast, komplementarni parovi - Proširenje usvojenih pojmova za oblast boja: <p>spektar boja, hromatske karakteristike, zasićenost i valerske vrijednosti boja, podjela boja na tople i hladne</p>	
<p>3. PLOHA</p> <p>Primjena /predstavljanje/ lika na plohi kroz različite forme komponovanja:</p> <ul style="list-style-type: none"> - simetrična kompozicija - asimetrična kompozicija <p>Primjena dvodimenzionalne organizacije kompozicije u oblastima:</p> <p>crtanja, slikanja i grafike</p> <p>Statične i dinamične plohe u kompoziciji</p> <ul style="list-style-type: none"> - Razvedena ploha 	<ul style="list-style-type: none"> - Lik /forma, oblik/ i ploha u dvodimenzionalnoj organizaciji kompozicije - Primjena slikarskih tehnika u oblasti slikanja kroz kompozicione odnose simetrije i asimetrije - Linija i tačka kao sredstvo u predstavljanju teksture- Slikarske teksture u funkciji definisanja karaktera površine 	<ul style="list-style-type: none"> - Uočavanje vizuelnih karakteristika lika /forme, oblika/ u primjeni dvodimenzionalne organizacije kompozicije - Razumijevanje i mogućnost primjene kompozicionih odnosa simetrije i asimetrije - Sposobnost primjene složenih tekstura u likovnim područjima: crtanjem, slikanjem i grafikom <p>Ovladati sposobnostima prepoznavanja, vrijednovanja i primjene</p>	

<ul style="list-style-type: none"> - Prekopljena ploha <p>Statična i dinamična ploha, pozitivnog i negativnog /crnog i bijelog/ prostora grafičkog lista /otiska/</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Grafičke teksture i odnosi svijetlih i tamnih ploha, primjena kontrasta statičnih i dinamičnih ploha, ostvarivanje ritma crnog i bijelog /pozitivnog i negativnog/, organizacija prostora u formatu /okviru/ grafičkog lista 	<ul style="list-style-type: none"> statičnih i dinamičnih crnih i bijelih /pozitivnih i negativnih/ ploha, u organizaciji grafičkog lista - Usvojeni pojmovi za oblast ploha: Lik, ploha, dvodimenzionalno, simetrija, asimetrija, statično, dinamično, grafički list, štampanje 	
<p>4. POVRŠINA</p> <p>Prepoznati i usvojiti slikarske teksture u likovnim djelima i biti sposoban prepoznati ih primjeniti u sopstvenom likovnom radu /izrazu/</p> <p>U oblasti oblikovanje, u niskom i visokom reljefu predstaviti kontraste oblika /zaobljeno-oštih uglova, velikomalo, udubljeno-ispupčeno/ i različitih tekstura /primjena kompozicije jednostavnog ritma/ u niskom i visokom reljefu u prostornom oblikovanju.</p> <p>Primjena mekih skulptorskih materijala podesnih za izvođenje različitih tekstura.</p>	<ul style="list-style-type: none"> - Primjena slikarskih tekstura u funkciji definisanja prostornih odnosa i karaktera površine - U realizaciji sa materijalom u oblasti prostornog oblikovanja, predstaviti suprotnosti oblika /kontrast/; zaobljeno-uglasto, ispučeno-udubljeno malo-veliko i različitih tekstura; hrapavo-glatko neravno-ravno površine sa crtama, tačkama, utisnutim oblicima /predmetima/ u cilju ostvarivanja strukturalnih odnosa i jednostavnog ritma. 	<ul style="list-style-type: none"> - Biti sposoban uočiti i prepoznati različite teksture u svom okruženju i na umjetničkim djelima - Uočavanje, razumijevanje i ovladavanje mogućnostima predstavljanja na svojim radovima, u sopstvenom likovnom izrazu različitih slikarskih i skulptorskih tekstura i jednostavnih formi ritma - U prostornom oblikovanju, u niskom i visokom reljefu prepoznati i moći predstaviti kontraste - Usvojeni pojmovi za oblast površina: - slikarska tekstura, - karakter površine <p>u oblasti prostornog oblikovanja: reljef, niski/plitki sa ma-lim ispučenjima, visoki reljef-forme koje se sa nekim svojim dijelom vežu za pozadinu/osnovu</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednostavni ritam, - tekstura, - skulptorski 	

		-vajarski materijali.	
<p>5. MASA I PROSTOR</p> <p>Odnos mase i prostora u trodimenzionalnoj organizaciji kompozicije</p> <p>Uočiti karakteristike prirodnih i načinjenih oblika</p> <p>Karakteristike oblika:</p> <ul style="list-style-type: none"> - jednostavni i - složeni oblici <p>Složene prostorne strukture i kompozicije u oblasti arhitekture</p> <ul style="list-style-type: none"> - nosive konstrukcije - funkcionalnost prostora. 	<ul style="list-style-type: none"> - Dalji rad na potpunijem doživljavanju, analizi i sagledavanju/upoređivanju mase i prostora na umjetničkim djelima i učeničkim radovima - Kroz upotrebu različitih skulptorskih materijala ovladati mogućnostima predstavljanja mase i prostora putem jednostavnih i složenih oblika. - Izvođenje složene prostorne strukture /kompozicije/ kroz izradu makete predstavljanjem karakterističnih nosivih elemenata i funkcionalne organizacije prostora. 	<p>U svom okruženju i skulp-torskim djelima registrovati, analizirati i moći procje-niti odnos mase i prostora</p> <p>- Shvatanje i sposobnost predstavljanja mase i prostora, i oblika u prostoru.</p> <p>- Ovladavanje sposobnosti uočavanja karakteristika prirodnih i načinjenih /vještačkih/ oblika</p> <p>- Prepoznavanje karakteristika i sposobnost upotrebe u vlastitom likovnom izrazu jednostavnih i složenih trodimenzionalnih oblika.</p> <p>Usvojeni pojmovi: kip, kiparstvo, kipar, prostor, masa, prirodni oblici, načinjeni oblici, gradnja, jednostavni oblici, složeni oblici, zatvoreni i otvoreni oblici struktura, nosive konstrukcije, funkcionalnost prostora, tlocrt.</p>	

OČEKIVANI REZULTATI

Učenici dalje rade na usvajanju i proširivanju znanja o načinu i mogućnostima upotrebe materijala i sredstava za kreativni rad koji se koriste u oblastima:

Tačka i linija:

- da mogu razlikovati ekspresivne vrijednosti linija;
- da razlikuju linije po toku, ravne, zakriviljene i linije svih pravaca, horizontalna, vetrikalna i sve kose /dijagonalne/, sa ciljem osmišljavanja i predstavljanja organizacije kompozicije i definisanja prostora;
- moći predstaviti kompozicije sa naglašenim prostornim orijentacijama;
- moći prepoznati karakter i vrijednost linije; meke i tvrde linije, svijetle i tamne, prozračne i zasićene linije;
- ovladati primjenom različitih vrsta i vrijednosti linija u cilju predstavljanja složenih struktura;
- moći prepoznati karakter konturnih linija;
- ovladavanje konstruktivnom linijom, linija u funkciji definisanja oblika;
- primjena savladanog i usvojenog znanja o liniji u cilju pokušaja "stenografskog" bilježenja, izvedbe kroki crteža, sposobnost predstavljanja karaktera figure u različitim položajima;
- da usvoji termine: konturna linija, meka-tvrda, prozračna-zasićena linija, kroki;

Slikarstvo:

- da proširuju i dopunjaju znanja o slikarskim tehnikama; akvarelu, gvašu, temperi, pastelu, flomasterima u boji, kolažu, mozaiku
- da proširuju znanje o hromatskim bojama /obojenim bojama/;
- da prepoznaju i u svojim radovima koriste različite stepene zasićenosti /intenzitet obojenosti/ boje;
- da na svojim radovima upotrebljavaju pripremljene /na paleti miješane/ boje u cilju dobijanja skale različitih valerskih vrijednosti /primjena svjetlijih i tamnijih boja/ i različite obojenosti;
- da proširuju znanje o psihološkom djelovanju boja: da boje dijelimo na tople i hladne;
- dalji rad na proširivanju i usvajanju znanja o komplementarnom kontrastu /parovi boja koje se slažu, a koje su u suprotnosti/;
- dalji rad na pravilnoj primjeni slikarskih tehnika, uporabi materijala i sredstava za rad.

Ploha:

- da vladaju sposobnostima prepoznavanja, procjene i primjene statičnih i dinamičnih ploha, plozitivnog i negativnog /crnog i bijelog/ prostora grafičkog lista /otiska/, simetrična i asimetrična kompozicija;
- dalji rad na savladaju izrade šablonu za visoki tisak, linorez, gipsorez, karton /papir/ grafika;
- dalji rad na usvajanju primjene dvodimenzionalne organizacije kompozicije u likovnim oblastima; grafike, crtanja i slikanja;
- prepoznavanje i primjena u likovnom izrazu statične i dinamične organizacije kompozicije;
- uočavanje, usvajanje i primjena razvedenih /razuđenih/ ploha u organizaciji kompozicije /plohe koje ne predstavljaju geometrijske oblike, neodređeni amorfni, slobodni oblici/;

- usvajanje i primjena preklopljene /nefunkcionalne/ plohe, ploha koja zatvara neki volumen, dio oplošja predmeta prostornog oblikovanja /skulptura/, objekat u postoru /geometrijsko tijela, kvadar, kocka i sl./

za oblasti: Površina i Masa i prostor:

- dalji rad na uočavanju odnose u prostoru, uočavanje proporcije, prepoznavanje karaktera oblika;
- dalji rad na prepoznavanju i usvajaju slikarskih tekstura, biti sposoban primijeniti ih u sopstvenom likovnom izrazu;
- da su sposobni prepoznati i razlikovati niski i visoki reljef;
- u prostornom oblikovanju, uočiti i moći predstaviti kontrast oblika i kontrast različitih tekstura u niskom i visokom reljefu /primjena kompozicije jednostavnog ritma/;
- oblikovanje sa primjenom mekih skulptorskih materijala podesnih za izvođenje različitih tekstura;
- u okruženju i na skulptorskim djelima uočiti, izvršiti analizu i moći procijeniti odnos mase i prostora;
- biti sposoban uočiti karakteristike prirodnih i načinjenih oblika;
- moći prepoznati jednostavne i složene oblike u prostoru;
- biti sposoban prepoznati i napraviti razliku u složenim prostornim strukturama /kompozicijama objekata, ili složenom objektu/ u oblasti arhitekture;
- moći prepoznati dijelove zgrade koji predstavljaju nosive konstrukcije;
- spoznati karakteristike funkcionalnosti prostora, prostor u kojem boravimo; kuća, škola, zajednički javni objekti, sportska dvorana, pošta, pozorište i sl.

STRUKTURA PROGRAMA

1. TAČKA I LINIJA

Likovno područje crtanje:

Analitički spoznati, istražiti, vrednovati i moći izraziti različitost konstruktivnih linija/crta i tačaka, promjena dužine, smjera, i gustine rasporeda u predstavljanju složenih struktura. Registrovati u svom okruženju, spoznati i biti sposoban /ovladati/ primjeniti ekspresivne vrijednosti toka i karaktera konturnih /obrisnih/ linija/crta. Prepoznavanje karaktera i vrijednosti linije; meke i tvrde, svijetle i tamne, prozračne i zasićene u cilju potpunijeg likovnog izraza. Primjena linije/crte u funkciji definisanja karaktera oblika i položaja u prostoru; linije koje se razlikuju po toku, građenje putem linije, linija koja definiše oblik. Kroki kao crtačka disciplina. Linija sa karakteristikama "stenografskog" bilježenja položaja karaktera figure u pokretu i prostoru.

2. BOJA

Likovno područje slikanje:

Razvijanje sposobnosti uočavanja, analitičkog pristupa, vrednovanja i usvajanja hromatskih karakteristika boja. Koje su osnovne karakteristike hromatskih boja? Osnovne karakteristike hromatskih boja su: ton /boja/, zasićenost boje /intenzitet obojenosti/, valerska vrijednost /količina svjetla u

tonu boje/. Podjela boja se vrši i po psihološkom djelovanju na posmatača, boje dijelimo na tople i hladne. Tople boje djeluju dinamično “veselo” čine nas raspoloženim i aktivnim, prostorno izgledaju bliže, dok hladne boje djeluju smirujuće, opuštaju i prostorno izgledaju udaljenije.

Dalji rad na razvijanju sposobnosti, uočavanja, analizi i mogućnosti predstavljanja komplementarnog kontrasta. Kontrasta parova boja koje se, kada se nalaze jedna pored druge međusobno naglašavaju, a kada se pomiješaju, jedna drugu poništavaju.

3. PLOHA

U okviru tematske oblasti Ploha realizovat će se sva likovna područja koja se u svojoj realizaciji predstavljaju u dvodimenzionalnoj formi /na plohi/; crtanju, slikanju, grafici.

Razvijanje sposobnosti uočavanja karakteristika i primjene u predstavljanju oblika na plohi putem različitih formi komponovanja. Primjena kompozicije u kojoj dominira simetričan raspored elemenata. Realizacija kompozicije u asimetričnom odnosu elemenata. Dvodimenzionalna organizacija kompozicije i njena primjena u likovnim područjima crtanja, slikanja i grafike. U okviru kompozicije plohe mogu imati svoje karakteristike mogu biti: statična i dinamična ploha. Ovladavanje sposobnostima uočavanja, vrijednovanja i primjene statičnih i dinamičnih ploha, pozitivnog i negativnog /crnog i bijelog/ prostora na grafičkom listu /grafičkom otisku/. Rad na daljem savladavanju oblasti grafike, primjene jednobojnog i višebojnog visokog tiska, u tehniци gipsoreza, linoreza i karton /papir/ grafike.

Pored ovih karakteristika ploha može biti razvedena, ako nije pravilnog geometrijskog oblika i tada za takvu plohu kažemo da ima amorfni oblik. Ploha može biti i prekopljena, ako se odnosi na geometrijsko tijelo u prostoru ili skulpturu, kada se misli na oplošje predmeta u prostoru.

4. POVRŠINA

U tematskoj oblasti Površina, u likovnim djelima umjetnika prepoznati i analizirati karakteristike skulptorskih tekstura i biti sposoban primijeniti ih u sopstvenom likovnom radu /izrazu/. Proširivanje ranije usvojenih kompozicionih odnosa: dinamična i statična kompozicija, horizontalna /vodoravna/ kompozicija, vertikalna /uspravna/ kompozicija, kružna, piramidalna /trougaona/, slobodna /raspršena/, dominacija. U prostornom oblikovanju, u niskom i visokom reljefu prepoznati i moći predstaviti kontraste oblika i različitih tekstura /primjena kompozicije jednostavnog ritma/.

Primjena mekih skulptorskih materijala podesnih za izvođenje različitih tekstura, glina, glina-mol, plastelin i sl.

5. MASA I PROSTOR

Tematska cjelina, masa i prostor obuhvata likovne oblasti: oblikovanje, građenje.

U svom okruženju i na skulptorskim djelima registrovati, analizirati i moći procijeniti odnos mase i prostora. Volumen predstavlja obim i zapreminu nekog tijela. Ako je volumen ispunjen, onda govorimo o masi. Masu definišemo kao materijal koji ispunjava i zauzima neki prostor /primjer: kamen, komad drveta, puna cigla, kao oblik koji je u potpunosti isunjen svojom strukturom/. Prostor može biti otvoreni i zatvoreni /unutrašnji i vanjski/. Oblici u prirodi mogu biti prigodni i načinjeni. Prirodni oblici nastaju kao rezultat djelovanja prirodnih sila na neki prirodni materijal, a načinjeni oblici nastaju kao rezultat čovjekovog rada. Oblike karakteriše njihova forma pa oni mogu biti jednostavni i složeni. Složeni oblici su oni za koje kada ih analiziramo možemo reći da se sastoje iz većeg broja jednostavnih /geometrijskih/ oblika.

Arhitektura je oblast koja se izražava u strukturama prostornih kompozicija. Arhitektonski objekti mogu imati jednostavne i složene forme. Karakteristika savremene gradnje je da se u realizaciji objekata primjenjuju nosive konstrukcije. Nosive konstrukcije su dijelovi arhitektonskih objekata koji predstavljaju skelet neke građevine.

Prilikom projektovanja jedan od osnovnih zadataka je da se vodi računa o namjeni i funkcionalnosti prostora.

DIDAKTIČKO - METODIČKE NAPOMENE

Likovna kultura u VI razredu podrazumijeva početak sintetičke koncepcije vizuelnog doživljaja, povezivanje novih vizuelnih iskustava sa do tada prethodno stečenim znanjem, bogaćenjem novim likovnim sadržajima i likovnim iskustvima, nivoom usvojenog doživljavanja likovne umjetnosti, podrazumijevamo fazu likovnog izražavanja vizuelni realizam. Pristup okolini je intelektualno vizuelni, a mišljenje apstraktno.

Usvajanje znanja i likovno kreativni rad realizuje se kroz forme prostorne organizacije kompozicije:

1. OBLIKOVANJE NA PLOHI - dvodimezionalna organizacija kompozicije;
2. OBLIKOVANJE U PROSTORU – rješavanja trodimenzionalnih formi.

Ove dvije podjele kerativnog rada po prostornoj organizaciji kompozicije, realizuju se kroz LIKOVNE OBLASTI /likovna područja.

Za oblikovanje na plohi kroz područja:

- CRTANJE;
- SLIKANJE;
- GRAFIKA;
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA.

Oblikovanje u prostoru kroz područja:

- PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE;
- PODRUČJE VIZUELNIH KOMUNIKACIJA.

Programski sadržaji predmeta LIKOVNA KULTURA u osnovnoj školi realizuju se kroz formu tematskih cjelina/oblasti koje bi trebale biti ustrojene /unificirane/ jednobrazno za sve razrede od 1-9. razreda.

1. TAČKA I LINIJA;
2. BOJA;
3. PLOHA;
4. POVRŠINA;
5. MASA I PROSTOR.

Ovakva forma obezbjeđuje kontinuitet u usvajanju i proširivanju znanja, sposobnosti i likovne kreativnosti djece, permanentno kroz cjelokupni osnovnoškolski odgoj i obrazovanje. Tematske cjeline bi se realizovale kroz likovno- kreativni rad u svakom polugodištu, što znači da bi svaka tematska cjelina bila dva puta uključena u realizaciju u toku školske godine. Ovakav pristup zaokruživanja jedne cjeline kroz likovne zadatke /likovne

probleme/ obezbijedio bi veću preglednost i sistematizovanje gradiva koje učenici trebaju usvojiti i njegovo logičko ponovno proširivanje u drugom polugodištu. Ponavljanje tematskih cjelina u formi koncentričnih krugova pruža mogućnost preispitivanja usvojenih i prezentiranja novih sadržaja i znanja.

Ovako postavljene tematske cjeline ne isključuju ni jednu oblast, niti bilo koju tehniku.

Kvalitet učenja u likovnoj kulturi je proces kada učenici vizueliziraju problem koji ranije nisu znali, prepoznaju i razriješe ga putem likovno-tehničkih sredstava. Taj proces kod učenika razvija kreativno mišljenje, sposobnosti i saznanja što utiče na formiraje likovno oblikovnih temelja koji će im pomoći u analizi složenih vizuelno likovnih ideja i problema u komponovanju osmišljenih likovnih kompozicija.

Likovna pismenost podstiče se kroz nastavu koja učenike uključuje u aktivni proces vizuelnog istraživanja, doživljaj zadovoljstva u razrješavanju problema i sposobnosti vrijednovanja. Razvoj likovne pismenosti obuhvata razradu zadatih nastavnih tema putem kojih učenici spoznaju /stvaraju predstavu/ o značaju likovne umjetnosti u vlastitom životu, i interakciju umjetnosti, nauke i društva, novih medija i okruženja.

Motivi – teme /likovni sadržaji/

Prikladne teme za likovno kreativni rad predstavljaju učenički doživljaji i spoznaje. Motive prema svojoj vizuelizaciji sadržaja dijelimo na:

1. Vizuelne motive;
2. Nevizuelne motive;
3. Motive likovne forme /likovni i kompozicioni elementi/
  - iz neposrednog okruženja djeteta; porodica, škola, mjesto stanovanja, prostori, objekti, pojave u prirodi, biljke...;
  - sadržaji drugih predmeta /korelacija sa drugim predmetima/; maternjeg jezika /priča, bajka, poslovica, basna, pjesmica, matematike, prirode i društva, muzičke kulture, tjelesne i zdravstvene kulture i kulture življena;
  - iz narodnih običaja /tradicije/; značajni datumi, praznici, etnografsko nasljeđe;
  - značajna umjetnička ostvarenja iz svjetske likovne /baštine/ umjetnosti;
  - likovni i kompozicioni elementi; shodno učeničkom uzrastu razrješavanje likovnih zadataka kroz upotrebu likovnih i kompozicionih elemenata
  - nevizuelni poticaji; emocije /osjećanja/, čulni poticaji, sreća, tuga, strah, muzika, vjetar...

POJMOVI KOJE ĆE UČENICI USVOJITI

CRTANJE : usvojiti pojmove: crtež, tok linije, konturna linija /obris/, karakter linije, smjer linije, građenje linijom, kroki /crtež koji sa malim brojem linija definiše pokret i karakter figure/;

SLIKANJE: proširivanje usvojenih pojmoveva za tematsku oblast boja: spektar boja, hromatske karakteristike boja, zasićenost boja, valerska vrijednost boja, podjela boja po psihološkom značenju; tople i hladne;

GRAFIKA: usvojeni pojmovi za oblast ploha: lik, ploha, dvodimenzionalno, simetrija, asimetrija, statično, dinamično, grafički list, tiskanje /štampanje/ otiskivanje, gipsorez;

PROSTORNO OBLIKOVANJE I GRAĐENJE: usvojeni pojmovi za oblast površina; slikarska tekstura, karakter površine, za oblast prostornog oblikovanja; reljef, niski/plitki reljef sa malim ispuštenjima, visoki reljef – puni oblici /forme/ koji se sa nekim svojim dijelom vežu za pozadinu /osnovu/, jednostavan ritam, tekstura, skulptorski /vajarski, kiparski/ materijali, kip, kiparstvo, kipar, prostor, masa, prirodni oblici, načinjeni oblici, gradnja, jednostavni oblici, složeni oblici, zatvoreni i otvoreni oblici, struktura, nosive konstrukcije, funkcionalnost prostora, tlocrt.

OCJENJIVANJE

Ocjenjivanje u predmetu Likovna kultura je izuzetno složen segment rada nastavnika, s obzirom na to da crtež predstavlja cjelinu koja u sebi sadrži kompleksne sposobnosti i osobina djeteta, upornosti i iskustva, stečenog znanja i usvojenih navika, pozitivnog i negativnog uticaja sredine, kao i sklad emocionalnih i izražajnih sposobnosti transponovanih u likovne elemente. Iz tog razloga i dječiji crtež moguće je analizirati sa različitih aspekata:

1. estetskog;
2. psihološkog;
3. pedagoškog.

Ako prihvatimo da se djeca likovno izražavaju jer imaju potrebu da iskažu svoj svijet, svoje viđenje svijeta, predmeta i pojava, svoje strahove i oduševljenja, onda su svi ti radovi “stenografski zapis duše” i kao takvi moraju biti dobri.

Činjenica je da se nastavnik u razredu susreće sa učenicima koji su nadareni i onima koji nisu, i postavlja se pitanje šta raditi u takvoj situaciji? Učenici koji nisu nadareni ne bi trebali biti “kažnjeni” slabim ocjenama zato što je priroda “zaboravila” da ih obdari sposobnošću za likovno-kreativno izražavanje /ne posjeduju likovni talenat/.

Predmet Likovna kultura složen je iz dva segmenta;

1. Likovna Forma /Likovni jezik/ i
2. Likovni sadržaj.

Oblast Likovna Forma /Likovni jezik/ koji se odnosi na likovne elemente i principe komponovanja su teoretskog karaktera i mogu se savladati i usvojiti.

Dakle, učenici koji nisu talentovani trebaju imati priliku u skladu sa svojim mogućnostima da usvajaju likovni jezik i njime se izražavaju. Prilikom ocjenjivanja manje nadarenih učenika treba pratiti i imati u vidu individualne mogućnosti, stepen zalaganja i želje da se realizuje postavljeni zadatak, napor koji dijete ulaže u realizaciju zadatka da bi postiglo rezultat, aktivnost na časovima likovne kulture. Nema loših dječjih radova.

Vizuelno estetska kultura razvija kod učenika sposobnost uživanja i razumijevanja umjetnosti, odnos prema estetskom, pravilno doživljavanje vizuelnih informacija, odnos prema svjetskoj i našoj kulturnoj baštini.

Pravilan odnos nastavnika prema učeničkim radovima je od izuzetnog značaja za likovno - kreativni rad djece. Ako nastavnik traži od djece da tačno "prepisuju" percipirano, da doživljavaju i gledaju očima odraslih svijet oko sebe, onda takva nastava Likovne kulture ne odgovara osnovnim principima savremene nastave, ciljevima i zadacima koji se pred nju postavljaju.

RAD SA DJECOM SA POSEBNIM POTREBAMA

Ono što treba naglasiti je da sam plan predmeta Likovna kultura dozvoljava veliku slobodu svakom nastavniku u kreiranju godišnjeg programa rada i da se bazira, u najvećoj mjeri, na usvajanju ponuđenih programskih sadržaja i odgojno obrazovnih ciljeva i zadataka /likovnih zadataka-problema, i likovnog jezika/, u okviru individualnih mogućnosti svakog pojedinog učenika. To je razlog da u okviru redovne devetogodišnje osnovne škole nije potrebno praviti posebne planove i programe za djecu sa posebnim potrebama, jer bi to značilo da se treba stepenovati složenost programa, a onda se postavlja pitanje na koliko nivoa složenosti, što bi značilo da ako imamo pet nivoa pet različitih programa, nego je potrebno u individualnom pristupu likovne zadatke odmjeriti prema mogućnostima svakog od pomenutih učenika, što u izvjesnom smislu podrazumijeva reduciranje obima i složenosti redovnog programa, sa ciljem zadovoljavanja intencija inkluzije u školama.

MUZIČKA KULTURA

MUZIČKA KULTURA**VI RAZRED**

1 sat sedmično

35 sati godišnje

CILJEVI I REZULTATI ODGOJNO-OBRZOZVNOG RADA

PODRUČJA UČENJA	CILJEVI	OČEKIVANI REZULTAT UČENJA
ZNANJE	<p>Sticanje znanja o:</p> <ul style="list-style-type: none"> -elementarnim muzičkim komponentama i pojmovima te njihova primjena tokom pjevanja pjesama, slušanja muzike, izvođenja muzičkih igara i brojalica; -dinamika - poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: piano - tiho, mezzoforte – srednje glasno (jako), forte – glasno (jako, snažno) , crescendo i decrescendo; -tempo - poznavanje italijanskih oznaka za tempo: lagani Andante-hodajući, umjeren – Moderato, brzi tempo Allegro- veselo, radosno, u širem smislu, brzo i Presto – veoma hitro, brzo; -artikulacija (<u>akcenti</u>, staccato, legato); -intonacija, pravilno fraziranje; -različita notna trajanja: cijela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina i odgovarajuće pauze; -poznaće violinski ključ, uočava mjeru, sticanje znanja u određivanju forme muzičkog djela (motiv, rečenica, mala dvodijelna pjesma, mala trodijelna pjesma) bez ulaženja u detaljniju analizu djela; -primjena pojmljiva: rečenica, tema, mala dvodijelna i trodijelna pjesma; -upoznavanje idiofonih tradic.i instrum. 	<p>Učenici bi trebali imati znanje i razumijevanje:</p> <ul style="list-style-type: none"> -Učenici/ce uočavaju važnost poznавања navedenih pojmljiva, primjenjuju ih tokom izvođenja pjesme, muzičke igre ili brojalice te na taj način poboljšavaju kvalitetu interpretacije; - Uočavanjem navedenih elemenata interpretacije tokom slušanja, učenici/ice vrše analizu djela i donose estetski sud o njima; - Sigurno uočavaju i primjenjuju oznake za dinamiku; tempo, artikulaciju; - Analizirajući notni tekst učenici sigurno prepoznaju navedena notna trajanja i izvode ritam uz kucanje ili taktiranje; -Svjesno obrazlažu najadekvatniju primjenu raznih instrumenata u samostalnoj izradi originalnih aranžmana; -Pokazuje veliku zainteresovanost i ljubav prema muzici, svjesnost o značaju i potrebi muzike u životu;

<p>SPOSOBNOSTI I VJEŠTINE</p>	<p>Razvijanje muzičke sposobnosti i vještine:</p> <ul style="list-style-type: none"> -razvijanje muzičkih sposobnosti: ritmička reprodukcija–složenije kombinacije, vokalna reprodukcija, razvijanje obima glasa, razvijanje muzičke memorije, kao i osjećaja za harmoniju i višeglasno pjevanje – kanoni); -izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa sa izgovorom (za četvrtinu "ta", dvije osmine "tate", -upoznaje i uočava u notnom tekstu podjelu jedinice brojanja na tri-triola i četiri dijela (informativno); - sigurno izvodi šestosminsku mjeru; - izvođenje jednostavnijih brojalica na osnovu notnog zapisa; - pjevanje pjesama na osnovu notnog zapisa u C – duru; -tokom slušanja pamti naziv djela, ime kompozitora i poredi ga sa drugim slušanim djelima; 	<ul style="list-style-type: none"> - Svjesno prihvata i ispravlja svoje greške u intonaciji i u muziciranju; ukazuje i na greške i ispravlja i druge; - Prethodna muzička iskustva i muzičke termine koristi u daljem učenju; - Već formirane kriterije za procjenu kvaliteta koristi prilikom izvođenja i slušanja djela; - Uživanje u sve slobodnjem predstavljanju publici; - Slobodno izlažu svoje mišljenje i ideje i prave poređenja ostvarenog; -Informativno upoznaje pjevanje i sviranje na osnovu notnog zapisa;
<p>VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE</p>	<p>Razvijanje pozitivnih vrijednosti i stavova:</p> <ul style="list-style-type: none"> -samokritičnost prema sebi kao izvođaču (vokalnom i instrumentalnom) i u odnosu na druge, - ispoljavanje emocionalne i estetske osjetljivosti na kvalitet muzike sve je intenzivnije; -ispoljavanje interesa i ljubavi prema sadržajima iz muzičke baštine BiH; - svjesnost značaja muzike u životu i potrebi učenja o muzici; -vrlo jasno ispoljavanje razvoja interesa i intenzivne želje za bavljenjem muzikom koja treba da postane trajna potreba; 	<ul style="list-style-type: none"> -Samopouzdanje u pjevanju i sviranju je sve veće, kao i zalaganje i odgovornost za kvalitet skupnog muziciranja; - Iskreno i dobro namjerno iskazuje svoje mišljenje i kritiku, a poštuje i cijeni mišljenja i stavove drugih; - Uočava i hvali; aplauzom nagrađuje najkvalitetnije izvođenje; -Ispoljava svoj odnos prema muzici i želju da je često sluša u školi, na koncertima i sl. -Samostalno se uključuje u muzičke sekcije, a djeluje i na druge da slijede njegov primjer;

STRUKTURA SADRŽAJA

- I PJEVANJE I SVIRANJE;**
- II MUZIČKE IGRE;**
- III BROJALICE ;**
- IV SLUŠANJE MUZIKE;**
- V DJEĆIJE STVARALAŠTVO.**

DIDAKTIČKO-METODIČKE NAPOMENE

Po Nastavnom planu, od prvog do četvrtog razreda, muzička kultura je zastupljena sa 2 časa sedmično. Novina je, da je *od petog do devetog razreda smanjen fond časova na jedan čas sedmično, odnosno, 35 časova godišnje*. Smanjenjem fonda časova smanjuje se i obim zadataka koji se postavljaju pred učenike.

Program za šesti razred sastavljen je tako da se njegovom realizacijom sistematiziraju prethodna znanja, ali i stiču nova. Nastavna građa se izlaže linearno i sistemom koncentričnih krugova. Postavljeni zahtjevi se ostvaruju preko novih primjera: novih dječjih pjesmica, brojalica, muzičkih igara i kompozicija za slušanje muzike. Nastava muzičke kulture se ostvaruje pjevanjem dječjih pjesama, pjevanjem pjesama narodne tradicije, učvršćivanjem precizne intonacije, sviranjem na ritmičkim i melodijskim instrumentima Orffovog instrumentarija, izvođenjem muzičkih igara naroda Bosne i Hercegovine kao i drugih naroda, upoznavanjem i usvajanjem muzičkih pojmoveva, učenjem notnog pisma u okvirima njihovih potreba, slušanjem muzike/glavbe, dječje stvaralaštvo i kroz izvođenje ritma.

U središtu nastavnog djelovanja i dalje ostaje rad na otklanjanju problema koje djeca imaju: razvoj opsega dječjeg glasa, preciznost intonacije, pravilna dikcija i akcenti, fraziranje, disanje, kultivisanje glasa, reprodukcija ritma i razvijanje muzičke memorije.

Pjevanjem i sviranjem treba u toku školske godine obraditi najmanje **12 pjesama**. Predložene pjesme odgovaraju opsegu dječjeg glasa, a po sadržaju i karakteru su interesantne i bliske djeci u šestom razredu. Nakon doživljaja pjesme u izvođenju nastavnika ili sa CD-a, djeca je uče pjevajući uz nastavnika. Pjevajući i učeći pjesmu učenici/ce učvršćuju svoja znanja o formi kompozicije (faza, rečenica, mala dvodijelna i trodijelna pjesma). Pjesmu učiti uz pratnju melodijskog instrumenta (klavir, sintisajzer, gitara). Praćenjem i analizom notnog zapisa u udžbeniku, učenici će učvrstiti prethodna i sticati nova znanja. Kreativnost u ovoj oblasti ispoljavat će se kroz dječju primjenu novih muzičkih znanja u izradi pratnje i aranžmana, te sviranju na Orffovim ritmičkim i melodijskim instrumentima.

U šestom razredu učenici/ce pjevaju lakše pjesmice na osnovu notnog zapisa, i dalje u obimu oktave, C – dur ljestvice, kao u petom razredu. U šestom razredu je potrebno u sviranju postavljati iste zahtjeve. Ponoviti abecedu i solmizaciju, te svirati lakše pjesmice na metalofonu, ksilofonu, blokflauti, na instrumentu kojim nastavnik (škola) raspolaže. Cilj pjevanja i sviranja je upoznavanje učenika sa ovim elementima muzičkog obrazovanja više informativno.

U šestom razredu treba naučiti najmanje **4 brojalice**. Brojalice imaju u ovom razredu različit sadržaj: *racionalne* ("Dinaj, dinaj, diničica", "Jedan, dva, tri, četiri", "Mladi kovač" i "Štuka štuku pojela") i *iracionalne brojalice* ("Engele, bengele"). *Ritam* u njima je složeniji a česta je i *promjena mjere* iz dvodijelne u trodijelnu i četvorodijelnu mjeru, te druge kombinacije. Novina su *podjela jedinice brojanja*. na tri dijela-*triola i četiri dijela*. Brojalice koje sadrže dvodijelnu podjelu jedinice mjere / brojanja i dalje se izvode *na osnovu notnog zapisa* uz ritmički izgovor "ta" i "ta-te", dok su brojalice sa podjelom jedinice mjere na tri ("ta-te-ti") i četiri dijela ("ta-fa-te-fe") date da ih djeca dožive kroz brojalice i zapaze, ali će se njihovo usvajanje i obrada vršiti u VII razredu.

Posebnu pažnju treba posvetiti organizovanju maštovitih načina interpretacije brojalice sa i bez sviranja na instrumentima, ohrabrujući djecu i poštujući njihove prijedloge.

U toku školske godine učenici treba da nauče **4 muzičke igre**. Učenjem muzičkih igara učenici upoznaju narodnu tradiciju naroda Bosne i Hercegovine i zemalja iz regije odnosno najbližeg okruženja i drugih zemalja (Kuba, Izrael, Libija, Italija,), čime se ostvaruje multikulturalni muzički odgoj. Koreografije okretnih igara i narodnih plesova iz različitih krajeva imaju utvrđene figure i kretnje, te je potrebno djecu upoznati sa pravilima igre ili plesa. Muzičke igre predviđene Nastavnim programom su pretežno igre sa pjevanjem. Potrebno je naučiti prvo pjesmu, pa zatim učiti pravila igre, pokrete, spojiti elemente igre i tada izvoditi igru u cjelini.

Kroz učenje muzičkih igara i dalje se ostvaruje visoka korelacija nastave muzičke kulture sa nastavom tjelesnog odgoja.

Slušanjem muzike učenici upoznaju kompozicije domaćih i stranih autora. Potrebno je tokom godine **obraditi najmanje 12 kompozicija**, sa težištem na umjetničko-doživljajnoj komponenti i sa ciljem da pozitivni interesi i stavovi prema muzičkim vrijednotama budu sve jasnije izraženi. U program su uvrštene vokalne, instrumentalne i vokalno-instrumentalne kompozicije. Slušanjem učenici/ice zvučno razlikuju orkestarske instrumente (pojedinačno i po grupama) kao i glasove (dječji, ženski, muški glas, hor/zbor). Ne treba zanemariti vizuelni doživljaj svakog instrumenta, grupe instrumenata i orkestra. Učenicima/cama pokazati uživo ili na slici instrumente koje slušaju.

Odabrane kompozicije treba slušati u cjelini sa CD-a (globalno slušanje, emocionalno). Pored umjetničkog doživljaja slušane kompozicije, učenicima postavljati i zadatke sa ciljem uočavanja karaktera kompozicije, tempa, dinamike, artikulacije, izvođača, itd. Na kraju časa obavezno dati zaključak o slušanom djelu, pa potom ponoviti slušanje. Podsticati djecu da svoja zapažanja i doživljaje izraze usmeno, opisno, likovno i pokretom jer se time podstiče njihova kreativnost.

Pored redovne nastave, važnu ulogu imaju **izborna nastava i nastava koja uključuje dodatnu aktivnost i vrijeme** (posjete koncertima, itd). Od izuzetnog značaja su **vannastavne aktivnosti**: hor (mlađa i starija uzrasna grupa) i orkestar (tamburaški, harmonikaški i drugi.). Mlađi hor/zbor čine učenici od trećeg do petog razreda (dvoglasno pjevanje) a učenici od 6. – 9. razreda formiraju hor starije uzrasne grupe (troglasno pjevanje). Pjevanje u horu ili sviranje u orkestru dovode učenike/ce na najviši stupanj muziciranja i imaju najsnažniji efekt u muzičkom/glazbenom razvoju djeteta te svakako zaslužuju svoje mjesto u godišnjem programu rada svake osnovne škole. Talentirane učenike treba uključivati u hor/zbor i orkestar te predlagati da se upisuju u muzičku/glazbenu školu. Ove aktivnosti su opširnije obrazložene u tabelama. Za hor je potrebno 2 časa sedmično po dionicu (dvoglasni hor 4 časa sedmično). Za orkestar je potrebno 2 časa sedmično za svaku grupu instrumenata.

RAZRADA SADRŽAJA (TABELE)

SADRŽAJ	ZNANJE I RAZUMIJEVANJE	SPOSOBNOSTI	VRIJEDNOSTI, STAVOVI, PONAŠANJE	AKTIVNOST UČENIKA	AKTIVNOSTI NASTAVNIKA (ORGANIZACIJA I METODE NASTAVE I UČENJA, OCJENJIVANJE)
I PJEVANJE I SVIRANJE-IZBOR 1. Ja bih (Asim Horozić, Zdravko Zlatić) 2. List na putu (M. Đurović, stihovi Šukrija Pandžo) 3. Cvjetni puteljak (J. Kaplan) ili Pjesma dječaka (D. Basrak, stihovi Zl. Kolarić-Kišur) 4. Srebreni voz (B. Nikolić, stihovi M. Alečković) 5. Moja domovina (Hana i Dinko Čizmić) 6 Dan praznični (W. A. Mozart) 7. Noćas (B. Nikolić, stihovi (Zl. Kolarić-Kišur) 8. Na livadi (M. Milojević) ili Proljeće (I. Genov) 9. Repata priča (M. Jeličanin, stihovi Grigor Vitez) 10. Ne žuri tata, ne žuri mama , muzika: Kolaković Ajka, tekst: Bekrić Ismet, 11. Adio kerida , Sefardska romansa, 14. Cazin-grade , (Zapisao Vlado Milošević) KANONI 1. Tišina ljetne noći (Zl. Grgošević) 2. Kukavica (J. G. Ferari)	<ul style="list-style-type: none"> - Pjevanjem jednoglasnih pjesama i kanona učenici/ice obogaćuju fond pjesama i proširuju teoretska znanja; - uočavaju i određuju karakter pjesme, tempo, dinamiku i primjenjuju ih; - poznaju notna trajanja i pauze; - sigurnije izvode 6/8 mjeru; - privataju korekcije i poštuju pravila (preciznija intonacija, artikulacija, diktacija, disanje, fraziranje); - shvataju svrhu korekcije pojedinca radi podizanja kvaliteta muziciranja; -pjevanje pjesmica prema notnom zapisu u C – duru; - imaju više povjerenja u sebe i samostalnije pjevaju i sviraju Orffove instrumente; - zvučno i vizuelno prepoznavanje metalofona, ksilofona, blok flaute, melodike; - sviranje na metalofonu; - sviranje na instrumentima kao pratnja pjevanju; - izrada aranžmana za sviranje na Orffovim ritmičkim instrumentima; - pokret i ples kao elementi u izražavanju ritma, tempa i dinamike; - sticanje znanja u određivanju forme muzičkog djela (motiv, rečenica, tema; mala 	<ul style="list-style-type: none"> - Kod učenika/ica se poboljšava vokalna reprodukcija, razvija muzička memorija i proširuje obim glasa - Učenici/ce osjećaju i svjesno izvode 2, 3, 4-dijelnu mjeru, promjenju mjeru i koriste pojmove "teza i arza"; -Razvija se osjet za ritam: podjela jedinice mjeru na dva : ta, ta-te; -Osjet za tempo i dinamiku je sve razvijeniji; - Samostalno istraživanje i uključivanje u sviranje pratnje pjesmi; -Poznaje mogućnosti i Orffovih instrumenata i adekvatno ih kombinuje sa priručnim; -Muzicira samoinicijativno i bez podsticaja i aktivno učestvuje u izradi aranžmana; -Pokazuje visok nivo spremnosti u sviranju i improvizaciji 	<ul style="list-style-type: none"> -Pokazuje veliko zalaganje i trud da svoje muziciranje usaglasi sa grupom i kolektivom; - Često pjeva i svira jer uvida da treba vježbati ako se želi postići kvalitet -Vrši samoprocjenjivanje i procjenjuje pjevanje drugih; - Ima pozitivnu sliku i razvija svijest o značaju svakog pojedinca u horu ili orkestru - Shvata potrebu uklapanja svog glasa u hor/zbor da se doprinese boljem zvučanju. -Razumije i svjesno obavlja muzičke zadatke i obaveze (kao pojedinac ili dio grupe) -Komentarima i praktičnim djelovanjem pokazuje 	<ul style="list-style-type: none"> -Redovno učeće u pjevanju i sviranju: nastava, priredbe, izleti, kuća; -Komunikacija i interakcija u muziciranju (improvizaciji) ; -Stalna briga i čuvanje školskih muzičkih instrumenata kao vrijednosti; -Samostalna izrada vlastitih improvizovanih instrumenata -Upotreba instrumenata u skladu sa zadacima pjesme i/ili dogovorenim aranžmanom; - Kroz svoje ponašanje i učestalo muziciranje pokazuju da muziku doživljava i cijeni - pjevanje u školskom horu/ zboru - sviranje u školskom orkestru 	<ul style="list-style-type: none"> -Planira i osmišljava muzičke igre kao podsticaj za učenje zagonetke, premetaljke rebuse; -Inicira i organizuje pjevanje i sviranje u interakciji (učenje u školi, u porodici), -I sam učestvuje u interpretaciji i improvizaciji i podstiče komunikaciju; -Stalno komunicira sa djecom i upućuje ih na izvore znanja pored udžbenika; - Motivira rad i nenametljivo rukovodi dječijim aktivnostima - Aktivnim uključenjem u zajednički rad pomaže deci u kolektivnom, grupnom i individualnom muziciranju. -Prati i procjenjuje njihova individualna postignuća, u poređenju sa njihovim individualnim rezultatima u petom razredu.;

	dvodijelna pjesma, mala trodijelna pjesma) i primjena; -upoznavanje idiofonih tradicionalnih instrumenata		pozitivne stavove i vrednote prema muzici	
<u>II MUZIČKE /GLAZBENE IGRE</u>				
Izbor:				
1. Havanagila , Izrael, tradicionalni ples	-Ima veliki fond muzičkih igara; -pamti i imenuje pojedine pjesme, igre i kola; - izvodi zadatu koreografiju;	-Samostalno pjeva i igra sa osjećajem sigurnosti;	- Predlaganje muzičke igre za prirede;	
2. Zan iz Abedina (Zane from Abedeen), Libija, tradicionalna pjesma	-primjenjuje ranije znanje na novu igru;	-Samostalno izvodi zadane pokrete;	Ponašanje u skladu sa zahtjevima muzičke igre;	-Osmišjava, priprema i organizira igre posebno tradicionalne;
3. Bella bamba , Italija, tradicionalni ples	-pravilno izvodi igru odnosno kolo; -prepoznaje pojedine tradicionalne nošnje.	-Samostalno igra u kolu i usvaja pokrete sa više sigurnosti;	-Uključenje u modeliranje narodnih nošnji (prema originalu ili slikama);	-Vodi aktivnosti, demonstrira i usmjerava u pravcu dječijih interesa i mogućnosti
4. Narodno kolo	-primjećuje i razumije da svaka zemlja ima svoje tradicionalne igre i plesove;		- Izrada nošnji od različitih materijala u učionici, -Crtanje (slikanje) narodnih nošnji,	-Posmatra i prati učenika u radu;
			- Učlanjenje u ritmičku i/ili folklornu sekciju	-Stimulira ih i direktnim učešćem u igrama i kolu,
<u>III. BROJALICE</u>				-Upućuje, pomaže, pokazuje simulacije na kompjutoru;
Izbor:				-Saraduje sa roditeljima i uključuje ih u rad;
1. Dinaj, dinaj, diničica (Zapisala Elly Bašić, Zagreb)	-Ima u memoriji veći broj ranije obrađenih brojalica i izvodi ih po sjećanju;	- Upoređuje note i njihovo trajanje u brojalici;	-Izvođenje po notnom tekstu na originalnim i napravljenim instrumentima	-Organizira praktični rad i odlazak na probu folklorne sekcije u školi i u KUD.
2. Engele, bengele	- Izvodi brojalicu precizno i tačno u skladu sa tekstrom;	-Brzo uočava sličnosti i razlike u trajanju nota i obrazlaže ih;	-Osnišjava nove maštovite igre sa instrumentima,	
3. Jedan, dva, tri, čet'ri, pet (Beograd)	-Razlikuje note po trajanju: cijela nota, polovina, četvrtina, osmina, šesnaestina - izvođenje ritma na osnovu notnog zapisa sa podjelom jedine mjere na dva, sa izgovorom: za četvrtinu "ta", dvije osmine "ta-te"; Triolu ("ta-te-ti") i podjelu na četiri šesnaestine "ta-fa-te-fe" treba	- Na osnovu sviranja ritma prepoznaće ranije naučene brojalice (muzičke zagonetke); - Tačno izvodi mjeru i ritam uz taktiranje i izgovaranje ritamskih slogova;	-Pozitivno vrednuje brojalicu kao maštovitu igru i komunikaciju, koja razvija osjećaj pripadnosti grupi;	-demonstrira izvođenje i sviranje;
4. Mladi kovač		-Samostalno izvodi ritam sviranjem na instrumentima,	- Sa posebnim zadovoljstvom se uključuje u izvođenje i raduje novim iskustvima;	- Osmišjava prigodne muzičke igre za interaktivno učenje
5. Štuka štuku pojela			-Uči i druge izvođenju ritma na instrumentima;	- Aktivnim učešćem pomaže, koordinira rad i usmjerava aktivnosti učenika;
			-Kroz kreativne načine ritmičkog izražavanja jača samosvijest;	-Razvija kreativnost, dječije radne i kulturne navike;
			-Crtanje i fotografisanje instrumenata i njihova samostalna prezentacija	-Procjenjuje interesovanja i napredak učenika,

	<p>IV.SLUŠANJE MUZIKE:</p> <p>Izbor :</p> <p>1.Tiha, tiha pjesma, J. Magdić, stihovi: Grigor Vitez i Meditacije s Benbaše, M. Jeličanin;</p> <p>2.Uspavanka, odlomak iz opere "Hasanaginica", Asim Horozić,</p> <p>3.Zvijezda tjera mjeseca, dvoglasni ženski ili dječji hor/zbor, stilizacija Rešad Arnautović</p> <p>4.Tamburice, muzika i tekst: Alekса Šantić i S. S.</p> <p>Mokranjac: II Rukovet "U Budimu gradu"</p> <p>5.Ja volim Sarajevo, Slavko Olubić, stihovi Velimir Milošević ili Sarajevo – ZOI 84, M. Fetahović</p> <p>6.Valcer u Des-duru, F. Chopin i Mazurka Op. 67 br. 4, F. Chopin ;</p> <p>7.Kraljevski marš lavova, stav iz Karnevala životinja, C. S. Sans i Picikato polka, J. Strauss,</p> <p>8.Menuet iz Male noćne muzike, W. A. Mozart,</p> <p>9.Koncert za trubu i orkestar u Es – duru, I stav, J. Haydn i Ples sa sabljama, odlomak iz baleta "Gajana", Aram Hačaturjan</p>	<ul style="list-style-type: none"> -da doživi samo informativno; -Prema zadatku izvodi odgovarajuće pokrete u mjeri i ritmu; - Svira ritam na instrumentu po dogovoru i na osnovu vlastitih ideja; -Pokreti su precizni i tačni <p>-Shvata značaj poznavanja umjetničkih djela kao vrijednosti, donošenje estetskog suda o djelu i , - poznavanje umjetničkih djela,</p> <p>- Ima bogat fond djela koja prepoznaće prilikom slušanja</p> <p>-Zna naslov djela i saopštava ime kompozitora;</p> <p>- Određuje karakter djela;</p> <p>-Prepoznaće orkestarske instrumente po grupama (gudački, duhački, udaraljke)</p> <p>-Razlikuje izvođačke ansamble: solo- pjevač ili solo-instrument, orkestar ili grupa orkestarskih instrumenata, hor ;</p> <p>- razlikuje glasove: dječji, ženski, muški;</p> <p>-Prepoznaće vokalno, instrumentalno i vokalno-instrumentalno izvođenje;</p> <p>-Prepoznaće narodnu muzičku tradiciju;</p> <p>-Poznaje i pamti imena bh. kompozitora i njihova najpoznatija djela;</p> <p>- poznavanje italijanskih oznaka za dinamiku: piano mezzopiano - srednje tiho, mezzoforte – srednje glasno forte; crescendo i decrescendo;</p> <p>-poznavanje italijanskih</p>	<ul style="list-style-type: none"> -Predlaže i izvodi pratnju, kombinuje instrumente (aranžmani); <ul style="list-style-type: none"> -Brzo pamti i pjevuši melodiju pjesme koju sluša; - Uočava, upoređuje, razlikuje, samostalno i tačno izvodi zaključke o slušanom djelu ; - Brzo uočava i saopštava izvođača djela -Samostalno određuje karakter kompozicije -Tačno određuje dinamiku (glasnoću), tempo i druge karakteristike djela; - Razlikuje i poznaje pojedine instrumente i vizuelno i auditivno -Sposoban je da uz slušanje muzike i praćenje notnog zapisa uoči i primjeni muzičke termine: legato, staccato, piano, mp, mf, f, crescendo, decrescendo, oznake za tempo, znak ponavljanja, ritam, melodija; -Prilikom slušanja muzike, posebno na koncertu, poštuje pravila ponašanja; -Koristiti jednostavan muzički jezik za saopštavanje 	<ul style="list-style-type: none"> - Pamti i donosi u razred nove brojalice i izmišlja nove zajedničke igre; -Shvata da je orkestar muzički uredena zajednica koja svira prema pravilima i znaku dirigenta <ul style="list-style-type: none"> - razvijanje osjećaja za lijepo - Sa vidnim zadovoljstvom izražava utiske o slušanom djelu, -Razgovora o osjećaju ugodnosti i opuštanja, - Često traži da se djelo ponovno sluša; -Komentira osobine djela, saopštava zašto mu se dopada ili ne dopada. -Biranim riječima i odnosom pokazuje da cijeni muziku, izvođače i kompozitore - Traži da ih vidi uživo na koncertima; -Pokazuje kulturu ponašanja kad sluša izvođenje djece u razredu i na koncertu -Aplaudiranjem drugarima i na koncertu pokazuje pozitivan odnos prema djelima i muzičkim umjetnicima -Pokazuje razvoj svijesti o značaju muzike u porodici, školi i okolini 	<ul style="list-style-type: none"> -Prikupljanje kaseta i CD-a sa djelima koja će se slušati u školi - U knjigama i štampi pronalaze i prikupljaju slike kompozitora i muzičkih instrumenata (simfonijski orkestar); -Izrada preglednog panoa na koji se dodaju slike instrumenata koje su upoznali, što ih motiviše na učenje; -Pronalaze i prikupljaju slike tradicionalnih narodnih instrumenata i nošnji naroda BiH -Izrađuju zidne panoe sa tematskim sadržajima; -Pronalaze i prikupljaju tradicionalne instrumente iz kraja gdje je škola -Izrada zajedničke makete koncertnog podijuma -Vodenje intervjuja sa umjetnicima; -Izrada plakata sa važnjim telefonskim brojevima (Narodno pozorište, Opera) -Prikupljanje isječaka iz štampe sa najavom koncerata u gradu (Vodič kroz kulturne muzičke događaje) -Posjeta najznačajnijim kulturnim objektima u 	<ul style="list-style-type: none"> -uzima učešće sa učenicima u izradi improvizacije na ritam brojalice i aranžmana za izvođenje brojalice; <ul style="list-style-type: none"> -Ospozobljava ih i podstiče za uočavanje, prikupljanje materijala i bilježenje, -Osmisljava i realizuje simulacione igre za djecu, -Priprema i vodi djecu kroz aktivnosti dijaloga i interakcije -Pomoći učenicima u samostalnom i grupnom radu. -Ukazuje na adekvatan način izrade preglednih zidnih kalendara sa terminima koncerata. -Planira termine za posjete kulturnim ustanovama i bilježi ih na kalendaru -Osmisljava i obavlja temeljitu pripremu učenika za izlaska iz škole i posjete koncertu i kulturnim ustanovama: - Prati ponašanje na koncertu, oblačenje (pravila i kulturne navike); -Saradnja sa roditeljima i umjetničkim ustanovama;
--	---	--	---	--	--	---

<p>10. Ples pastira, Marsch i Kineska igra, odlomci iz baleta Kreko Oraščić, P. I. Čajkovski</p> <p>11. Četiri impresije, Avdo Smailović i Fantazija za dvije flaute, Asim Horozić</p> <p>12. Tebi majko misli lete (Ismet Alajbegović, tekst Nikola Škrba) i U dulbašči, sevdalinka u interpretaciji poznatih umjetnika.</p>	<p>oznaka za tempo: lagani (andante-hodajući), umjeren (moderato), brzi tempo (allegro- veselo, radosno, brzo) i veoma brzo, hitro (presto);</p> <p>- uočava promjene u tempu;</p>	<p>ideja, i za imenovanje i opis djela i izvođača;</p>	<p>- Razgovorom o muzici u okolini, ispoljava svoje stavove i potrebe za lijepim (auditivna ekologija);</p> <p>- Shvata da muzika ima važnu ulogu za poboljšanje kvaliteta života.</p>	<p>mjestu.</p> <p>- Posjeta koncertima u osnovnoj muzičkoj školi</p>	<p>- pohvale i nagrade u skladu sa individualnim napredovanjem u odnosu na V razred;</p>
<p>V DJEĆIJE STVARALAŠTVO</p> <p>Izmišljanje novih pjesmica na zadani ili novi tekst</p> <p>- Izmišljanje teksta na zadanu ili izmišljenu melodiju;</p> <p>- Slobodna improvizacija na Orffovim instrumentima:</p> <p>- Improvizacija pokreta u ritmu i plesu;</p> <p>- Plesna dramatizacija,</p> <p>- Literarno i /ili likovno izražavanje doživljaja muzike</p> <p>- Prezentacija rezultata samostalnog i grupnog rada</p>					
	<p>- Eksperimentiše, istražuje i kombinuje instrumente;</p> <p>- Samostalno spontano dovršava započetu pjesmu pjevanjem ili sviranjem;</p> <p>- Samostalno istražuje instrument i na njemu improvizira;</p> <p>- Spontano na muziku progovara pokretom, likovno ili literarno;</p> <p>- Na poticaj ali i spontano daje svoje ideje za rad;</p> <p>- Improvizacijom kreira nove aranžmane za pjesmice i brojalice;</p>	<p>- Samostalno smišlja, upoređuje, dodaje, mijenja;</p> <p>- Izražava razne ritmove iz života instrumentima;</p> <p>- Pravi improvizaciju ritmičke pratnje pjesmi</p> <p>- Stvara kombinacijom riječi, instrumenata, pokreta i likovnim izrazom.</p> <p>- Sam predlaže ideje i uključuje se u rad na muzičkoj dramatizaciji .</p> <p>- Predlaže instrumente za dočaravanje likova u igrokazu</p>	<p>- Željom za čestim muziciranjem pokazuje pravilan odnos prema muzici;</p> <p>- Slobodnija improvizacija kolektivna, grupna, u paru (dijalogom), individualna;</p> <p>- Učešće sa zadovoljstvom u muzičkim igrokazima svoga razreda;</p> <p>- Učešće u prezentaciji muzičkih igrokaza na školskoj priredbi;</p> <p>- Želi da učestvuje u raznim segmentima stvaranja predstave (izradi rekvizita)</p>	<p>- Predlaganje oblika muzičkog stvaralaštva;</p> <p>- Dogovaranje o improvizaciji koja omogućava neverbalnu komunikaciju i socijalizaciju.</p> <p>- Komunikacija kroz muziku i kooperacija u radu</p> <p>- Pronalaženje priča i bajki čiji se likovi mogu muzikom „ozvučiti“.</p> <p>- Izvođenje muzičkog igrokaza uz kombinaciju pojedinaca -likova i kolektiva</p> <p>- Sam uzima učešće u izradi kostima, slika za scenu itd.</p>	<p>- Svojim odnosom i stavovima podstiče kreativne oblike ispoljavanja;</p> <p>- Priprema, rukovodi i planira muzičke sadržaje u korelaciji sa ostalim umjetničkim i drugim odgojnim područjima;</p> <p>- Saradnja sa lokalnom zajednicom, posjeta školskoj priredbi i koncertima;</p> <p>- Prati i ohrabruje oblike učeničkog kreativnog ispoljavanja i pronalazi područje u kojem je najslobodnije;</p> <p>- Upoređuje individualno postignuće i samostalnost učenika u ovoj oblasti;</p>

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

TJELESNI I ZDRAVSTVENI ODGOJ

VI RAZRED

2 sata sedmično

70 sati godišnje

PROGRAM NASTAVE TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE ZA ŠESTI RAZRED OSNOVNE ŠKOLE

Osnovni cilj tjelesne i zdravstvene kulture je osposobiti učenike za primjenu osnovnih kineziologičkih znanja i kinezioloških iskustava - koja će mu omogućiti samostalno tjelesno vježbanje u funkciji usavršavanja psihomotoričkih i funkcionalnih sposobnosti i stimuliranja normalnog rasta i razvoja, a sve to u interesu njegovanja i zaštite zdravlja i opće dobrobiti učenika.

Komplementarni ciljevi tjelesne i zdravstvene kulture tiču se napora usmjerenog ka stvaranju sistema uvjeta, koji će učeniku pomoći da:

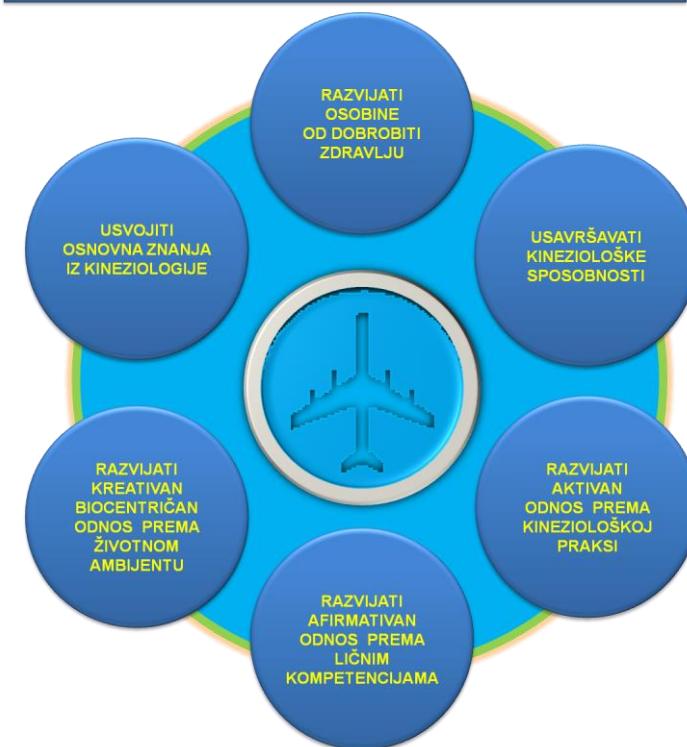
- (1) usvoji osnovna znanja i razvije interes i naviku za njegu i zaštitu zdravlja;
- (2) usvoji osnovna kineziologička znanja (iz područja naučnih disciplina kineziologije) i stekne kineziološka iskustva (iz područja psihomotoričkih aktivnosti) za cjeloživotno tjelesno vježbanje;
- (3) usvoji znanja o kontroli osnovnih parametara kineziološkog statusa;
- (4) aktivno koristi slobodno vrijeme i snalazi se u urgentnim situacijama;
- (5) zadovolji potrebu za igrom i kretanjem i razvije interes za bavljenje sportskim, rekreativnim i, eventualno, kinezio-terapijskim aktivnostima;
- (6) razumije, poštuje i promoviše ekološke vrijednosti u duhu biocentrizma;
- (7) uvažava svoje kompetencije i racionalno ih afirmiše.

Polazni kriteriji za što kvalitetniji obrazovni standard tjelesne i zdravstvene kulture jesu:

(1) objektivnost – prilagođenost sadržaja materijalnim uvjetima, (2) primjereno sadržaja

dobi i spolu učenika, (3) sigurnost učenika, (4) korisnost sadržaja za svakodnevni život, sportsku rekreaciju, urgentne situacije ili pogodnost za nadgradnju različitih kinezioloških aktivnosti, (5) razvoj antropoloških obilježja učenika i (6) interes i potreba učenika.

STRUKTURA CILJEVA TJELESNOG I ZDRAVSTVENOG ODGOJA DJECE

Ciljevi, sadržaji i ishodi

Ciljevi	Sadržaji	Ishodi	Učenice	Učenici
1. Obrazovni	1. Osnovna teorijska znanja	Tjelesno vježbanje i volumenoznost tijela	Posjeduje osnovna znanja o povezanosti tjelesnog vježbanja sa volumenoznošću tijela.	x
		Ishrana i zdravlje	Posjeduje osnovna znanja o uticaju pravilne ishrane na zdravlje.	x
		Indeks tjelesne mase (ITM)	Izračunava ITM-a.	x
		Umor u školi i načini njegovog otklanjanja	Posjeduje osnovna znanja o umoru u školi i načinima njegovog otklanjanja.	x
		Organizacija sportskih takmičenja	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o organizaciji sportskih natjecanja i suđenju u različitim kineziološkim aktivnostima.	x
		Prehrana i tjelesni napor	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o značaju prehrane za tjelesne napore	x
	2. Osnovna motorička znanja	1. Trčanja: - Trčanja različitim tempom do 6 minuta - Preponsko trčanje	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: trčanju različitim tempom do 6 min; preponskom trčanju.	x
		2. Skakanja: - Skok udalj jedan i pol koračnom tehnikom - Osnovni skokovi s mini trampolina - pruženi, zgrčeni, raznožni	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: skoku udalj jedan i pol koračnom tehnikom; osnovnim skokovima s mini trambolina - pruženim, zgrčenim, raznožnim.	x
		3. Bacanja: - Bacanje male medicinke do 2 kg bočnom tehnikom	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o bacanju male medicinke do 2 kg bočnom tehnikom.	x
		4. Kolutanja: - Leteći kolut na povišenje od mehanih strunjača	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o letećem kolutu na povišenje od mehanih strunjača.	x
		5. Višenja, upiranja i penjanja: - Penjanje po konopu do 5 m - Ljuljanje na karikama malom amplitudom, saskok u zaljuljaju - Njih u uporu na niskim paralelnim ručama, saskok zanožno	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: penjanju po konopu do 5 m; ljuljanju na karikama malom amplitudom i saskok u zaljuljaju; njihu u uporu na niskim paralelnim ručama i saskoku zanožno; premahu zgrčno klimom i raznožno na dvovisinskim ručama; naskoku u upor čučeći na gredu, saskoku pruženo.	x

	<ul style="list-style-type: none"> - Klimom premah zgrčno i raznožno na dvovisinskim ručama - Naskok u upor čučeći na gredu, saskok pruženo 		x	
	6. Preskakanja: <ul style="list-style-type: none"> - Zgrčka 	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o izvođenju preskoka "zgrčka".	x	x
	7. Ritmičke i plesne strukture: <ul style="list-style-type: none"> - Narodni ples po izboru iz zavičajnog područja - Osnovne vježbe aerobika za razvoj repetitivne snage 	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: narodnom plesu po izboru iz zavičajnoga područja; osnovnim vježbama aerobika za razvoj repetitivne snage; «mačjem» skoku; daleko-visoko skoku.	x	x
	<ul style="list-style-type: none"> - «Mačji» skok - Daleko-visoki skok 		x	
	8. Borilačke strukture: <ul style="list-style-type: none"> - Pad natrag i u stranu 	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: padu natrag i u stranu; osnovnim zahvatima držanja u parteru	x	x
	<ul style="list-style-type: none"> - Osnovni zahvati držanja u parteru 			x
	9. Igre: <p>Rukomet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Skok šut - Blokiranje i oduzimanje lopte - Zonska odbrana 6:0, sistem igre s jednim kružnim napadačem <p>Košarka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Kretanje u vođenju i zaustavljanje ili zaustavljanje na dodatu loptu - Vođenje lopte s promjenom smjera i brzine kretanja - Saradnja dva igrača u odbrani i napadu <p>Odbojka:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Prijem servisa podlaktično - Mini odbojka 3:3 <p>Nogomet:</p> <ul style="list-style-type: none"> - Vođenje lopte s promjenom smjera i brzine 	Posjeduje osnovna teorijska i praktična znanja o: rukomet - skok šutu; blokiranju i oduzimanju lopte; zonskoj obrana 6:0, sistemu igre s jednim kružnim napadačem, košarka - kretanju u vođenju i zaustavljanju ili zaustavljanju na dodatu loptu; vođenju lopte s promjenom smjera i brzine kretanja; saradnji dva igrača u odbrani i napadu, odbojka - prijemu servisa podlaktično; mini odbojci 3:3, nogomet - vođenju lopte s promjenom smjera i brzine kretanja; driblinzima i fintiranjima; udaracu glavom iz kretanja bez skoka	x	x

		kretanja - Driblinzi i fintiranja - Udarac glavom iz kretanja bez skoka			
	1. Motoričke sposobnosti	- Snaga: - Brzina: - Koordinacija: - Ravnoteža: - Gibljivost: - Preciznost: Odgovarajući sadržaji iz: 1.2..1., 2., 3., 4., 5., 6., 7., 8. i 9., kao drugi kineziološki sadržaji, a shodno potrebama učenika i mogućnostima škole i okoline	S potrebnom jakošću i brzinom izvodi jednostavne pokrete i kretanja Posjeduje neophodnu nervno-mišićnu kordinaciju i kontrolu složenijih pokreta Postiže optimum motoričkih sposobnosti brzine, koordinacije, gibljivosti i ravnoteže	x	x
2. Antropološki	2. Funkcionalne sposobnosti:		Samostalno primjenjuje aerobne programe za razvoj maksimalnog uzimanja kisika značajnije usavršava sisteme anaerobnog dobivanja energije za eksplozivne i brzinske aktivnostima	x	x
	3. Morfološke osobine:		održava povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva, razumije funkcionalno-morfološke promjene i probleme tokom puberteta i sazrijevanja	x	x
4. Odgojni	Tjelesne sposobnosti osoba različitih spolova:		poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba različitih spolova	x	x
	Tjelesne sposobnosti osoba s posebnim potrebama:		poštuje razlike u tjelesnim sposobnostima između osoba sa i bez posebnih potreba	x	x
	Emocionalna samoregulacija:		posjeduje dovoljan nivo strplivosti u odnosu prema učitelju i sistem rada	x	x
	Suđenje i pravila igre:		posjeduje uljudne navijačke navike, prihvata pozitivne sportske i ljudske uzore	x	x
	Kultura ponašanja:		dostojanstvano iskazuje razočarenje i zadovoljstvo neuspjehom odnosno uspjehom; prepoznaje pogreške i osuđuje neprimjerena ponašanja; sarađuje u igri i nenasilno rješava konflikte	x	x

Sadržaji zdravstvenog odgoja uslovljeni su činjenicom da je zdravstveni odgoj ne samo širenje informacija o zdravlju već aktivan proces učenja kroz iskustva primjerena individualnim i zajedničkim potrebama s ciljem da se: zdravlje učini cijenjenom društvenom vrijednošću, pomogne djetetu da postane odgovorno za svoje zdravlje i unaprijedi razvoj i korišćenje zdravstvenih usluga. Najčešći sadržaji su iz sljedećih nastavnih cjelina i tema: zdravlje porodice, zdrava životna sredina, ishrana, humani odnosi među spolovima, međuljudski odnosi, mentalno zdravlje, povrede, različiti faktori rizika, odnos zdravstvenog radnika i pacijenta, zaštita od bolesti itd.

Rast i razvoj djeteta u ovom periodu, prije svega, karakterizuje usporen tjelesni rast, početak intenzivnog rasta mišića, veliki nivo razvijenosti koordinacije kretanja, određeni nivo intelektualne razvijenosti za prihvatanje grupnih uputstava, socijalna razvijenost za kooperativne odnose sa vršnjacima i, zbog opterećenja u školi, višak tjelesne energije koji se može uspješno osloboditi u tjelesnim aktivnostima. Ovo razdoblje je najpogodnije vrijeme za učenje motoričkih aktivnosti za koje je potrebno mnogo usvojenih elemenata, a koje čine osnovu za razvoj stрукture motoričkog programa pojedinca.

Potrebno je usvojiti određeni fond osnovnih sportskih znanja iz atletike, gimnastike, ritmike i sportskih igara. Posebna pažnja posvećuje se odgovarajućem izboru sadržaja za optimalan razvoj motoričkih sposobnosti i usvajanje brojnih i raznovrsnih sportskih znanja. Također, igra je još uvijek zastupljena skoro na svakom satu vježbanja. U različite djelove nastavnog sata, gdje to uvjeti omogućuju, uključuje se muzika, naglašava izražavanje pokretima, imitiranje i stvaralaštvo i upotrebljavaju različiti rekviziti. Djeca ovog uzrasta su sposobna za prihvatanje detaljnih uputstava, njihova socijalna razvijenost osigurava uspješan grupni rad, spremna su za usvajanje osnova pomoći i sigurnosti. Razvija se i njeguje shvatanje sporta kao važne vrijednosti zdravog života.

Za drugi osnovnoškolski ciklus, koji obuhvaća 4., 5. i 6. razred osnovne škole, karakteristično je postupno i progresivno razlikovanje djevojčica i dječaka u morfološkim, motoričkim i funkcionalnim obilježjima. Stoga treba postupno usmjeravati nastavu tjelesne i zdravstvene kulture prema optimalnom razvoju i usavršavanju onih znanja, sposobnosti i osobina koje su, u ovom i narednom razvojnom razdoblju, bitne za učenike. Slijedom bioloških i popratnih psihosocioloških različitosti između učenica i učenika, sa stajališta naučnih i stručnih saznanja predmetna nastava tjelesne i zdravstvene kulture mora biti organizirana posebno za učenice, a posebno za učenike.

Program tjelesne i zdravstvene kulture zasnovan je na osnovnim postavkama tjelesnog i zdravstvenog odgojno-obrazovnoga područja, a usmjeren je na obrazovnu, antropološku i odgojnu komponentu sistema odgoja i obrazovanja. S obzirom da je ovo razdoblje optimalno za usvajanja motoričkih znanja, obrazovna komponenta prepostavlja usvajanje naprednih kinezioloških motoričkih znanja koja, upotpunjena temeljnim teorijskim znanjima iz kineziologije, podstiču razvoja osobnosti učenika. Cilj joj je sistemska i trajna promjena prvenstveno motoričkih, morfoloških i funkcionalnih obilježja učenika putem tjelesne aktivnosti ispoljene kroz djelotvorno: (a) *svladavanje prostora* (različiti oblici i vrste kotrljanja, kolutanja, puzanja, hodanja i trčanja, kojim se svlađuju distance na različitim vrstama podloge, nagiba i pravaca), (b) *svladavanje prepreka* (različite vrste i oblici provlačenja, penjanja i silaženja, skokovi, naskoci, saskoci i preskoci, kojim se svlađuju različite vrste okomitih, kosih i horizontalnih prepreka bez upotrebe tehničkih i drugih pomagala), (c) *svladavanje otpora* (različite vrste i oblici potiskivanja, vučenja, dizanja i nošenja, kojim se svlađuju pasivni otpori objekata različitih masa i oblika, te različite vrste i oblici pojedinačnih skupina tzv. nadvlačenja, potiskivanja i njihove kombinacije, kojim se svlađuju nepredvidive aktivne dimantičke sile suvježbača), (d) *manipuliranje objektima* (različite vrste i oblici bacanja i

hvatanja, ciljanja i gađanja, slaganja i rastavljanja predmeta, kojim se svladaaju jednostavne i složene operacije baratanja objektima različitog broja, oblika i masa u određenom prostoru i vremenu); ili *specificirane* kao: (a) *monostrukturalna motorička znanja*, koja su dominantno obilježje aktivnosti tipa atletike, plivanja, biciklizma i dr., (b) *aciklična motorička znanja*, koja su bitno obilježje tzv. borilačkih aktivnosti, kao što su boks, hrvanje, judo, karate i dr., (c) *kompleksna motorička znanja*, dakle ciklična i aciklična, koja se susreću u sportskim igrama, kao što su nogomet, rukomet, košarka i dr., (d) "estetska" *motorička znanja* (ili znanja za koja je estetski kriterij važan faktor uspjeha), koja su sadržana u aktivnostima tipa gimnastike, ritmičke gimnastike, skokova u vodu i dr.; odnosno i kao *opća motorička znanja* podijeljena na znanja za: (a) *razvoj funkcionalnih sposobnosti* (aerobnih i anaerobnih), (b) *razvoj motoričkih sposobnosti* (koordinacija, ravnoteže, brzine, preciznosti, fleksibilnosti, eksplozivne, repetitivne, statičke snage i dinamometrijske sile, te (c) *regulaciju morfoloških obilježja* (aktivne mišićne mase i balastne mase).

Ovo je razdoblje optimalno za razvoj brzine reakcije na zvučne i vidne podražaje, manipulaciju predmetima i suradnju u prostoru s drugim učenicima. Motoričke sposobnosti koordinacija, gibljivost, statička i dinamička ravnoteža nalaze se u razdoblju pojačane transformacijske osjetljivosti, što omogućuje veće promjene.

Tjelesna aktivnost - uz opće morfološke djelotvornosti, koji podrazumijevaju uticaj na sastav tijela unutar kojeg se ističe povoljan odnos između količine mišićne mase i potkožnog masnog tkiva te prevencija pretilosti; razvoj motoričkih sposobnosti znatno iznad nivoa dostižnog samo spontanim biološkim rastom i razvojem, čime se povećava mogućnosti motoričkog izražavanja učenika u svim aktivnostima; te uz fiziološke djelotvornosti usmjerene na podsticanje funkcija krvožilnog i dišnog sistema i djelovanje na kvalitet koštano-mišićnog sistema - pozitivno djeluje i na imunološki sistem, nužan za održavanje zdravlja i prevenciju akutnih i hroničnih bolesti, odnosno i na cjelokupni antropološki status. S ukupnog antropološkog stajališta izrazito je značajno prepoznati nadarenu djecu i, u dogovoru s roditeljima ili starateljima, uputiti ih u primjerene sportske klubove.

Cilj odgojne komponente tjelesne i zdravstvene kulture jeste stvaranje takvog sistema vrijednosti učenika prema tjelesnom vježbanju koji će podstaknuti samostalno i cjeloživotno provođenje tjelovježbe, te stimulisati djecu i mlade da se uključe u sportske klubove i bave sportskom rekreacijom u drugoj i trećoj životnoj dobi.

VRIJEDNOVANJE I OCJENJIVANJE U NASTAVI TJELESNE I ZDRAVSTVENE KULTURE

Aktivnost učenika se prati, vrijednuje i ocjenjuje u okviru nastavnog procesa (časa), vanastavnog procesa u okviru škole, vanškolskim aktivnostima i slobodnim aktivnostima.

Rješavanje problema vrijednovanja i ocjenjivanja učenika u nastavi tjelesne i zdravstvene kulture izvodi se: (1) procjenjivanjem tjelesnog razvoja (visine, težine i držanja tijela), (2) testiranjem manifestnih motoričkih i funkcionalnih dimenzija i procjenom latentnih motoričkih (koordinacije, agilnosti, ravnoteže, preciznosti, gipkosti, snage, brzine i izdržljivosti) i funkcionalnih (kardiovaskularnih i respiratornih) sposobnosti i (3) ocjenjivanjem znanja, sportsko-tehničkih dostignuća i stavova učenika prema tjelesnoj i zdravstvenoj kulturi.

Jedna od baterija mjernih instrumenata za procjenu tjelesnog razvoja, funkcionalnih i psihomotoričkih sposobnosti mogla bi biti:

1. Tjelesni razvoj: tjelesna visina, tjelesna masa i držanje tijela;
2. Funkcionalne sposobnosti: trčanje u vremenu od 6 minuta;
3. Psihomotoričke sposobnosti: brzina frekvencije pokreta – taping rukom, koordinacije – poligon natraške, eksplozivne snage – skok u dalj s mjestoma, repetitivne snage – pretklon trupa, statičke snage – vis u zgibu, fleksibilnosti – pretklon raznožno.

U drugom cikusu ocjenjivanje je opisno, te brojčano i opisno. Opisna ocjena obuhvaća kratak opis uspješnosti i napretka učenika, njegove saradnje, aktivnosti u pojedinim sadržajnim cjelinama i, eventualno, sklonosti. Podaci o tjelesnom razvoju i sposobnostima unose se u dnevnik rada nastavnika. Rezultati praćenja služe kao osnova za programiranje rada, u individualnom pristupu i određivanju radnih zadataka za svakog učenika, kao i za njihovo ocjenjivanje.

Ocenjivanje ima ulogu podsticajne povratne informacije, što znači da se mora voditi računa o sljedećem: (1) povratna informacija je efikasna ukoliko je data neposredno nakon aktivnosti na koju se odnosi, ili tokom obavljanja aktivnosti, (2) ona mora da bude konkretna, tj. mora da se odnosi na aktivnosti i učinak a ne na ličnost ili trajne karakteristike osobe, (3) ona mora biti pozitivna, da sadrži isticanje onih elemenata koji su za pohvalu, a tek potom onih elemenata u odnosu na koje bi dijete trebalo ili moglo da uloži dodatne napore. Ovako postavljeno i realizirano praćenje napretka učenika i ocjenjivanje (kvalitativno, kontinuirano, konkretno, pozitivno i adekvatno obrazloženo), doprinosi i njihovom razvoju pojma o sebi, formirajući realne sliku o sebi, o onome što znaju, umiju, o svojim sposobnostima, što je značajno za razvoj samopoštovanja učenika i zdravog odnosa prema sebi i svijetu oko sebe.

KULTURA ŽIVLJENJA

VI RAZRED

1 čas sedmično

35 časova godišnje

UVOD

Nastavni predmet Kultura življenja ima značajnu ulogu u procesu razvijanja potreba za radom učenika sa drugim oblicima društvenog života. Kultura življenja daje mogućnost da učenik razvije kreativnost te na taj način stvori bolje uslove za rad.

Kroz predmet kultura življenja učenik može da nauči da se pravilno odnosi prema privatnim i društvenim dobrima.

Također, učenik uči da čuva kulturnu baštinu naroda i narodnosti, običaja i sl.

U ovom predmetu učenik dobija upute na izbor određenih zanimanja, profesija za svoj budući život, uz veliku toleranciju prema drugima i drugaćnjima u sredini kojoj živi.

PROGRAMSKI ZAHTJEVI I OČEKIVANA POSTIGNUĆA ZA NASTAVNI PREDMET
KULTURA ŽIVLJENJA (VI razred)

PROGRAMSKI ZAHTJEVI		OČEKIVANA POSTIGNUĆA		
ODGOJNI	OBRAZOVNI	MINIMALNI	DOVOLJNA	VISOKA
Da kod učenika razvija potrebu za radom učenjem i potrebu za kućnim poslovima.	Razvijanje osjećaja i potreba kod učenika za kulturnim ophođenjem i ponašanjem u okviru svoje porodice, škole i društva uopšte.	Zadovoljavanje u posjedovanju znanja o osnovnim i temeljnim potrebama kulturnog življenja djeteta uzrasta od deset godina.	Ishod učenja, ako kod učenika razvija smisao neophodnosti, povezanosti teorijskog znanja i njegove primjene u svakodnevnom životu.	Ako se kod učenika razvije uspješna komunikacija poštovanjem kulture dijaloga i međusobnog uvažavanja učenika i nastavnika.
Upućivanje učenika na vrijednosti porodičnog i drugog oblika društvenog života.	Naučiti ih pravilima kulturnog ponašanja, kulturom dijaloga.	Koje se odnose na posjedovanje znanja o važnosti sprovođenja osnovnih higijenskih, zdravstvenih, estetskih i kulturnih potreba.	Ako se učenici sposobe da naučena pravila i postupke o osnovnim potrebama kulturnog življenja, putem praktičnog rada mogu izvoditi međusobnom saradnjom, samostalno, grupnim radom, strpljivo i uporno sa izraženim takmičarskim osobinama.	Razviti kod učenika međusoban odnos tolerantnog ponašanja i rješavanja sukoba nenasilnim ponašanjem.
Da učenici steknu osnovna higijenska pravila pri održavanju lične higijene, higijene stanbenog prostora, odjeće i obuće.	Usvajanje znanja o kulturnom načinu stanovanja, odijevanja, pravilnom prehranom itd.	Minimalni ishodi učenja o osnovama kulture stanovanja, odijevanja i prehrane, treba da kod učenika razvija ili mijenja loše navike.		Da posjeduju ljubav i pravilan odnos prema svim životnim dobrima koja su neophodna za kulturno življenje.
Dabija spoznaje, upute o odabiru određenih zanimanja za budući život.	Naučiti ih da budu tolerantni prema drugom i drugačijem u sredini življenja i uopće u životu.			
Poseban zadatak nastave kulture življenja da svojim sadržajem uspije izmijeniti loše stečene prehrambene navike.				

<p>Da se učenici nauče pravilno odnositi prema privatnim i društvenim dobrima , razvijanje ekološkog ponašanja.</p> <p>Očuvanje kulturne baštine naših naroda i narodnosti, učenjem raznih običaja, posjetom muzeja, starina, čuvanjem starinskih upotrebnih predmeta i narodnih nošnji .</p>	<p>Razvijanje estetskih vrijednosti života.</p> <p>Stvaranje navika za štednjom ličnih, društvenih i prirodnih materijalnih sredstava.</p>		<p>Ishodi učenja će biti zadovoljavajući, ako roditelji i nastavnici primijete pozitivne promjene u načinu ponašanja učenika.</p>	
---	--	--	---	--

**PROGRAMSKI SADRŽAJI NASTAVNOG PREDMETA KULTURA ŽIVLJENJA ZA VI
(šesti) RAZRED DEVETOGODIŠNJE OSNOVNOG OBRAZOVANJA**

1. UVOD	Upoznavanje učenika sa programskim sadržajima, zadacima i obavezama.	(1 čas)
2. HRANA I ISHRANA	Nauka o ishrani. Osnovni sastojci hrane, neophodni za rast, razvoj djeteta. Rad i očuvanje zdravlja. Osnovni sastojci hrane (bjelančevine, masnoće, ugljeni hidrati, vitamini, minerali i voda)	(3 časa)
3. HRANA I ZDRAVLJE	Bolesti nepravilne ishrane. Bolesti stecene ne primjenjivanjem higijene pri ishrani. Zubi, uloga i značaj zuba pri konzumiranju hrane. Probava hrane i funkcija organa za probavu.	(3 časa)
4 VAŽNOST PREHRANE	Prehrambene namirnice. Vrsta namirnica, njihova upotreba i hranjiva vrijednost. Higijena i pravilno čuvanje namirnica. Higijena pribora i posuđa za pripremanje hrane. Vježba: Pranje posuđa. Kulinarski postupci pripreme hrane. Kontrola kvaliteta hrane. Vježba: Pravilan način konbinovanja namirnica (pripremanje jednostavnog jela). Zdrava prehrana. Piramida zdravlja hrane, voće i povrće u ishrani. Vježba. Priprema jela od voće i povrća i poslastica od voća. Pravilan raspored dnevnih obroka i njihova kalorijska vrijednost. Vježba: Pripremanje užine. Korištenje prirodnih izvora pri proizvodnji ekološke hrane.	(12 časova)
5. NAMIRNICE I PODJELA	Mlijeko i mliječni proizvodi. Meso, riba i jaja. Žitarice i proizvodi od žitarica. Povrće i voće i prerađevine od voća i povrća. Masnoće, šećer i sol. Čuvanje i konzerviranje namirnica. Vježba: Kontrola kvaliteta hrane Piramida zdrave hrane. Vježba: Priprema dnevnog obroka za djecu. Dijetalna ishrana. Alkoholizam i pušenje. Droga i zloupotreba lijekova. Vježba: Izrada razrednog portofolija na temu „Drogi reci NE i zaista misli tako“.	(8 časova)

6. SERVIRANJE HRANE I PONAŠANJE ZA VRIJEME JELA	Posuđe za pripremanje hrane. Postavljanje stola u raznim prilikama. Vježba: Serviranje hrane (jednog obroka).	(3 časa)
7. TRADICIONALNO KULINARSTVO	Vrsta tradicionalnih jela. Kvaliteta istih i način pravljenja. Zdrava ishrana.	(2čas)
8. EKONOMIKA DOMAĆINSTVA	Pravilno korištenje hrane. Kupovanje prema listi i planu. Odabir količine hrane i kvaliteta istih. Koliko košta hrana. Racionalno, ekonomično korištenje hrane u domaćinstvu.	(2 časa)
9. LJEPŠA SRANA ŽIVOTA	Hobi i zabava. Značaj odmora, sporta i rekreacije za kulturno življenje Evaluacija programskih sadržaja.	(1časa)

Napomena: Navedeni programski sadržaji nastavnog predmeta kulture življenja po obimu, težini, metodama rada i pristupa prilagoditi uzrastu djeteta VI (šestog) razreda osnovne devetogodišnje škole.

ISLAMSKA VJERONAUKA

VI RAZRED

1 čas sedmično

35 časova godišnje

UVOD

U šestom razredu završava se konceptualna trijada započeta u četvrtom razredu, kojoj je cilj bio što uspješnije pripremiti polaznike vjeronauke za burna, mladalačka doživljavanja i događanja. Dio ovakvog osobnog kapaciteta je i u prostoru ostvarenja kvaliteta komunikacije u vršnjačkoj grupi. Interpersonalna komunikacija pripada konstruktivnim, zahtjevnijim i time razvojno pozitivno izvjesnjim obrascima i svog vlastitog funkcioniranja u sredini. Definirajući ključne indikatore krize/zatajivanja odgojne funkcije škole, izdvajamo nasilje među vršnjacima (fizičko nasilje, ali i prikriveno, kroz zadirkivanje, ignoriranje, ponižavanje) kao jednu od ključnih tačaka u kojoj i islamska vjeronauka treba ponuditi svoj prilog rješavanju, jer islam kao koncept pravednosti sadrži odgovore koji nisu samo od historijskog značaja, već živi i primjenjivi u ovom vremenu, poput instrukcije kako se nositi sa „uzavrelim vršnjačkim situacijama“. Na ovaj način razvija se osjećanje za pravednost, pravila, drugačije i raznoliko, ferplej, poštivanje, uvažavanje, prihvatanje i pokazivanje osjećanja te se postepeno razvija odgovornost.

Učenici šestog razreda sve više pokazuju individualne razlike; razlike su posebno očigledne između dječaka i djevojčica.

Smisao za objektivnost i realnost je izrazito razvijen. Ovo nije dob mašte, već opažanja. Slabi smisao za tajne i znakove. Teško se uživljavaju u položaj drugih; npr. suosjećanje s bijedom je površno i prolazno. S obzirom na izbor i prezentaciju sadržaja, važno je imati na umu da su djeca ove dobi u stanju analizirati, ali samo činjenice. Polazi se od konkretnih činjenica, nastoje ih razumjeti, ne udaljavajući se od njih. To je, dakle, dob u kojoj djeca susreću vjeronaučne sadržaje upoznavajući najprije činjenice i događaje. Učenici upoznaju konkretni prostor i vrijeme, geografske i povijesne pojedinosti određenih sadržaja. Te geografske i povijesne pojedinosti daju događajima objektivnu ozbiljnost.

Ovo je i vrijeme istraživanja i otkrivanja novog te vrijeme traganja za idealima, ostvarenim posebno u junacima kao ljudima velikih poduhvata i velikih djela. Zanimaju ih odrasli u svom djelovanju. Naročito ih privlače vrlo sposobni, snažni i spretni junaci koji se bore za pravdu, koji su nesebični i vjerni. Privlače ih junaci koji drugima pomažu i koji su spremni i žrtvovati se iz vjernosti i ljubavi prema svojim priateljima. „Pedagogija heroja“ ili „živih uzora“ posebno je prikladna za ovaj uzrast.

Što se tiče načina rada, induktivna metoda i aktivna nastava, grupni rad i različiti oblici kreativnosti primjereni su učenicima šestog razreda. Djeca ove dobi shvataju i razumijevaju činjenice, događaje, poruku, preko djelovanja i konkretnoga iskustva. Najbolje će razumjeti ako sama rade. Odatle proizlazi potreba aktivnih metoda, multimedijalnih i multimetodičkih pristupa u radu s djecom ove dobi. Imaju razvijen smisao za zajedničko dobro, smisao uloge u društvu, tj. smisao za razred. Tako ih je, naprimjer, lahko oduševiti za učestvovanje u različitim školskim nastavnim i vannastavnim aktivnostima.

Svrha islamske vjeronauke šestog razreda je usvajanje vjeronaučnih znanja, islamskih i općeljudskih vrijednosti po kojima učenici postižu istinsku orientaciju u životu općenito, a posebno u razvijanju kvalitetnih i sigurnih odnosa u svijetu u kojem žive. Usvajanje tih vrijednosti ostvaruje se u identifikaciji učenika s likovima iz povijesti, i to s onim likovima koji su u životu prihvatili i odgovorili preuzetoj ulozi.

Opći ciljevi vjeronomreke u šestom razredu:

- otkriti snagu vjere i zajedništva kao pomoć i podršku na svom životnom putu,
- otkriti i upoznati u vjeri put i način odupiranja negativnim životnim iskušenjima i problemima,
- otkriti snagu povjerenja i potrebu bliskosti s Bogom kako su to činili Božiji poslanici,
- u svakodnevnom životu primjenjivati poruke Muhammeda, a.s., posebno u brizi za ugrožene, siromašne, borbi za istinu, pravdu, ljubav i mir,
- prihvati i graditi odnose solidarnosti, tolerancije i dijaloga prema svim ljudima, posebno prema različitim i drugčijima.

PROGRAMSKA STRUKTURA PREDMETNIH SADRŽAJA

1. KAKO POČETI

- Moje potrebe i težnje
- Uvodni sat za sekciju „Pišem i čitam arebicu“

Didaktičke naznake:

- Nastavna jedinica *Moje potrebe i težnje* ima za cilj da afirmativno djeluje na tolerantne stavove učenika prema njihovim individualnim razlikama koje su sve uočljivije i kojih sami postaju svjesniji. Na početku, nastavnik će kroz razgovor i rad u paru o potrebama i težnjama podstaknuti učenike da bolje upoznaju međusobne potrebe i težnje, što će moći iskoristiti za uvođenje u rad i najavu nastavne jedinice. Pružit će učenicima mogućnost da naprave samoprocjenu kroz ponuđenu listu *U životu je najvažnije*, prema: Stojanović, S. (2003.): *Razumijevanje mladih*, str. 35.
- Nastavnik će učenicima ponuditi dovu koja im pomaže u ostvarivanju potreba i težnji u životu, npr.: *Allahu moj, Tvojoj milosti se nadam i ne prepustaj me samom sebi ni koliko je treptaj oka. Popravi svako moje stanje, nema Boga osim tebe.*
- Važno je pružiti razumijevanje za iskazane potrebe i težnje svakog učenika u cilju razvijanja međusobnog povjerenja i dalje saradnje. (1 nastavni sat)
- Rukovodeći se prvom objavom, nastavnik će usmjeriti učenike da svoj individualni plan počnu sa učenjem radi Boga (u ime Boga), uz obrazloženje da će samo tako dostići ostale potrebe i ciljeve u životu. Uz ovu nastavnu jedinicu preporučujem korištenje priče *Voće života* iz: Mesnevija za djecu 1. dio, str. 5. i pjesme *Znanje je bogatstvo*, iz: Krupić, H. Istina, str. 46.
- U ovu svrhu dobro bi bilo da nastavnik ponudi u okviru ponavljanja i mapu potreba i težnji ljudi općenito kako bi učenicima bilo lakše da sastave svoju vlastitu mapu ili listu (shodno stepenu razvijenosti različitih inteligencija kod učenika), *Razumijevanje mladih*, str. 34. Kod sastavljanja mape i liste prioriteta usmjeriti učenike da se rukovode hadisom *Allah ne gleda u vaše imetke već gleda u vaša srca*. U završnoj fazi ove tematske cjeline sa učenicima organizovati mini debatu na izreku: *Uči jer uho laže, gledaj pameću jer oko vara*. (1 nastavni sat)
- Na obradi nastavne jedinice „Pišem i čitam arebicu“ nastavnik će učenicima napraviti kratak uvod o arebici – našem historijskom pismu. Ovom nastavnom jedinicom nastavnik o arebici daje početne informacije i animira eventualne interesente za njeno učenje kroz uključivanje u rad u primjerenoj sekciji. Inače, za sve učenike nije planirano ovim programom da ovladaju pisanjem i čitanjem arebice. Maksimum zahtjeva koji je planiran jeste da učenici metodom ugledanja na času pokušaju napisati ono šta žele (svoje ime i prezime, eventualno neki stih ili rečenicu) i, eventualno, za domaći rad da u svesku napišu neku izreku, kraću pjesmicu, paragraf teksta ili sadržaj po želji. Plan i program rada sekcije je prilog ovom Nastavnom planu i programu. (1 nastavni sat)
- U udžbeniku vjeronomreke za šesti razred za pisanje i čitanje arebice trebaju na jednoj ili dvije stranice stajati paralelno slova abecede i arebice sa pravilom vezivanja pri sastavljenom pisanju te nekoliko linija na kojima bi učenici mogli napisati svoje ime i prezime ili tekst po želji.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Nivo razvijenosti međusobne tolerancije.
- Doprinos nastavi kvalitetnim individualnim stavovima i mišljenjima.
- Kvalitet individualnih i grupnih radova.
- Praćenje i aktivno učešće učenika, njihovo nastojanje na putu traženja znanja.
- Vrednovati i mali iskorak u pisanju i čitanju arebice,
- Nivo učešća u individualnim, partnerskim i grupnim aktivnostima.

2. SOCIJALNE VJEŠTINE

- Ljut(a) sam, jako sam ljut(a)
- Rješavanje sukoba

Didaktičke naznake:

- Ljutnja je osjećaj nezadovoljstva pomiješan s potrebom da se uzvrati. Ljutnja je normalna emocija, sama po sebi ni dobra ni loša, izražavanje ljutnje može biti zdravo dok gubljenje kontrole nije.
- Kako kontrolirati ljutnju? Koja situacija u životu te najviše ljuti? (LISTA, npr. zadirkivanje, ljubomora, kad me neko uvrijedi, kad neko uvrijedi mog prijatelja ili porodicu, kad neko uzme nešto moje a da me ne pita, kad šire glasine o meni...) Između sebe, u učionici, pročitati nekoliko učeničkih listi.
- *Vjeroučiteljevo uplitanje*: Očito, ljuti smo kad gubimo ili ne možemo dobiti nešto što nam je važno, što trebamo, želimo. Stepeni ljutnje kreću se od blage iritacije (smetanje, dosađivanje) do intenzivnog bijesa i gnjeva. (1 nastavni sat – radionica).
- Kako se suočavamo s ljutnjom: gundam, vičem, nazivam pogrdnim imenima, zašutim, zadržim to za sebe, uzvratim, udaram, bacam, lomim stvari...
- Tehnike kontrole ljutnje ili **KAKO POMOĆI SEBI**: zgužvati papir, "udarati" jastuk, angažirati se u teškoj fizičkoj aktivnosti, zatvoriti oči i misliti o nečem drugom, duboko disati, udaljiti se iz situacije koja nas čini ljutim, brojanje do deset i više, efikasne izjave samom sebi: "Ne trebam se svađati oko toga", "Mogu se nositi s tim", "Uživam se osjećati smiren i imati kontrolu", rekonstrukcija situacije: "Je li ovo vrijedno ljutnje", "Jesam li siguran da me ova osoba želi povrijediti", ignoriranje osobnih napada, redovno fizičko vježbanje kojim se stječu zalihe pozitivne energije...
- Kako rješiti sukob prije nego što preraste u svađu? Želiš se igrati na kompjuteru, tvoj drug želi uraditi nešto važno za školski projekat. Suprotstavljeni ciljevi: igra/rad na projektu. Odnos doveden u opasnost: vaše prijateljstvo. Tri uobičajene reakcije su: "Hoću da se igram, sviđalo ti se to ili ne", "Uredu, kako ti hoćeš", "Idi kući ako ti se ne sviđa". (1 nastavni sat – radionica)
- Pažljivo usmjeravati učenike na samokontrolu i samodisciplinu jer su u dobi kada im je sve teže da kontroliraju svoje emocije. Primjenom različitih tehniki, kao što su *poruke prihvatanja i neprihvatanja*, Razumijevanje mladih, str. 49., *Testa prepoznavanja značenja poruka*, Razumijevanje mladih, str. 49, *Živih životnih primjera*, *Izreka i poslovica*, *Prihvatljivih načina iskazivanja ljutnje*, Razumijevanje mladih, str. 54. i 55. i sl. Primjereno je uz navedenu nastavnu jedinicu iskoristiti i priču *Hodža se svađa sa ženom*, Nasrudin hodža (1996.), str. 27, pjesme *Lijepe riječi govorite i Moć praštanja*, Istina, str. 38. i 44.
- *Vjeroučiteljevo uplitanje*: Postoje i drukčiji načini rješavanja sukoba: **KOMPROMIS**: Svako odustaje od nečeg da bi dobio nešto ("Igrat ćemo igricu pola sata, a onda ćemo napraviti što više na projektu") **PREGOVOR**: Npr. izrada školskog projekta na kompjuteru može biti uspješan rezultat pregovora. Sukob se mijenja u **SARADNJU**.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Interes za temu: učenička pitanja, učešće u radu, spremnost za iskreno učestvovanje u obradi teme.
- Na temelju kontinuiranog praćenja razvoja učeničke socijalne kompetentnosti, razgovarati s učenicima o iskustvima i teškoćama primjene novih socijalnih vještina.

3. IZ ŽIVOTA BOŽIJE MILJENIKA

- Hidžra – put ka uspjehu
- Međusobno pomaganje
- Šta možemo zajedno
- Poslanikova džamija nekad i sad
- **Didaktičke naznake:**
  - U okviru nastavne jedinice *Hidžra – put ka uspjehu* nastavnik treba da razvije kod učenika svijest da je prirodna potreba svakog pojedinca uspjeh i afirmacija u životu. Kazivanjem o Hidžri nastavnik će potaknuti učenike da otkriju svoje potencijale i da na njima grade uspjeh kao što je to radio sam Poslanik. Također će ih upoznati da svaki čovjek čini svakodnevno hidžru ostavljajući loše navike i postupke radi boljih. Učenici treba da shvate da nije dovoljno samo odlučiti izvršiti neko djelo, već se treba imati i jasan plan, kao i oslonac u ostvarivanju određenih namjera. U što boljem razumijevanju životnog uspjeha koristiti pjesmu *Šta je uspjeh*, Razumijevanje mladih, str. 130. U okviru ove nastavne jedinice interpretirati ilahiju *Tale al Bedru alejna*. (1 nastavni sat).
  - U okviru nastavne jedinice *Međusobno pomaganje* uz korištenje kazivanja o muhadžirima i ensarijama, pjesme *Uzdasi* ili *Sevab je pružiti pomoć*, Istina, str. 48. i 88., afirmativno djelovati na učenike u cilju njihovog međusobnog pomaganja u ime Allaha, dž.š. (1 nastavni sat).
  - U okviru nastavne jedinice *Šta možemo zajedno* aktivnim grupnim radom učenici treba da urade listu onoga što su zajedno uspjeli zahvaljujući međusobnom pomaganju. Nastavna jedinica podstiče na jačanje odjeljenjske i školske zajednice, kao i zajednice muslimana općenito. U okviru nastavne jedinice interpretirati pjesmu *Allahovo uže*, Istina, str. 22. (1 nastavni sat).
  - Upoznavanjem sa gradnjom Poslanikove džamije, učenicima predočiti da je samo zajedničkim radom i zalaganjem svih izgrađena i postala temeljnom institucijom nove države, ali je i opstala sve do danas. Nastavnik će učenike podstaknuti i usmjeriti da saznaju o njenom razvoju od postanka do danas, kao i njenoj ulozi u životu današnjih muslimana. (1 nastavni sat).
  - Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 2 nastavna sata ponavljanja.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Vještina lijepog izražavanja.
- Nivo usvojenosti novih znanja iz života Muhammeda, a.s., Hidžre, prihvatanja u Medini i organizovanja nove zajednice, gradnji prve džamije.
- Doprinosi spoznaje kulturno-civilizacijske vrijednosti Poslanikove džamije.
- Kvalitet melodijске interpretacije ilahije *Tale al Bedru alejna*.
- Vrednovanje individualnog učešća u razgovoru i debati.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Zalaganje i doprinos radu grupe.

4. VRIJEDNOSTI ZAJEDNIČKOG ŽIVOTA

- Poštivanje i dobri odnosi.
- Čuje li onaj što se poziva?
- Osmijeh i ljubaznost su sadaka.
- Težnja za srećom.

Didaktičke naznake:

- U okviru nastavne jedinice *Poštivanje i dobri odnos* nastavnik može iskoristiti *Medinsku povelju* kao temelj uređenja međuljudskih odnosa i vjerske tolerancije. Rukovodeći se ajetom: "O ljudi! Mi vas od jednog čovjeka i jedne žene stvaramo i na narode i plemena dijelimo da biste se upoznali. Najugledniji je kod Allaha onaj koji Ga se najviše boji.", razvijati toleranciju prema drugim načinima vjerovanja, prema drugačijim kulturama, običajima i tradicijama. Za ostvarenja cilja ove nastavne jedinice može se iskoristiti i priča *Lav i zec*, Mesnevija za djecu, str. 13. Učenici treba da upoznaju različite zajednice ljudi, razumiju i prihvate razlike među ljudima. (1 nastavni sat).
- Uvažavanje se treba razvijati i do individualnih razlika, kao što je boja, ime, sposobnosti, sklonosti i sl. Važno je da učenici shvate koji su to interesi zajedničkog života i da budu spremni na saradnju s drugima.
- Nastavna jedinica *Čuje li onaj što se poziva?* ima za cilj i da učenici izgrade i prihvate važna pravila ponašanja u razredu, školi i zajednici. Kroz različite aktivnosti učenike dovesti do zaključka o posljedicama kršenja pravila za pojedinca i zajednicu, te inicirati razvijanje sposobnosti da sami kreiraju klimu koja omogućuje dobre odnose i rad u zajednici radi ličnog i općeg dobra.
- Kroz različite metode interaktivnog učenja razvijati svijest o značaju aktivnog slušanja radi boljeg razumijevanja. Pomoći će učeniku primjenom *Testa aktivnog slušanja i razumijevanja*, Razumijevanje mlađih, str. 40, prigodne igre (npr. gluhih telefona), narodnih poslovica kao što su: *Sluša me onaj ko me čuje, Čuvajte se ljudi koji ne slušaju, ali nemojte svojoj okolini ni davati razloga da vas ne sluša*, basni, npr. *Trgovac i papagaj*, Mesnevija za djecu, str 25. (1 nastavni sat).
- U okviru nastavne jedinice *Osmijeh i ljubaznost je sadaka* kroz ciljano pitanje *Naš cilj je izmamiti osmijeh jer...* pomoći učenicima da pronalaze dobro u drugome, podstaći ih da se optimistički orientiraju pri procjeni drugih i da preispitaju vlastite pesimističke stavove o drugima, podsticati učenike da razvijaju pozitivne stavove o svijetu u kome žive jer je to nužno radi lakšeg odupiranja porocima današnjice, unaprijediti svijest o značaju činjenja radosti drugima sitnim detaljima (osmijeha, lijepi riječi i sl.). Uz ovu nastavnu cjelinu koristiti pjesmu *Lijepi riječi govorite*, Istina, str 38., hadise i ajete o lijepom govoru, *Sjećanje na profesora sa osmijehom*, Razumijevanje mlađih, str. 60. (1 nastavni sat).
- U okviru nastavne jedinice *Težnja za srećom* uloga nastavnika je da ukaže učeniku da sam bitno utječe na svoju sreću, te da je ne treba tražiti izvana. Može se pomoći različim didaktičkim materijalom kao što je narodna priča (npr. *Car i košulja*), poslovica (*Za sreću treba dvoje, U sreću se uzda lud a pametan u svoj trud.*), *Pismo oca sinu*, Razumijevanje mlađih, str. 135., pjesmu *Sreća*, Istina, str. 120., Razgovor o misli D. Radovića *Prije nego što krenete da tražite sreću, provjerite možda ste već srećni. Sreća je mala, obična i neupadljiva i mnogi ne umiju da je vide*, afirmativne riječi: ljubav, ljepota i sl., povezivanje sreće sa vlastitim mislima i osjećanjima, pogledima islama na sreću (može se pomoći Gazalijinim djelima *Ihja*, *O mladiću* i *Izbavljenje iz zablude*, uz obavezno prilagođavanje uzrastu). (1 nastavni sat)

Parametri deskriptivne evaluacije

- Nivo razvijenosti međusobne tolerancije i prihvatanja individualnih razlika, radi boljeg i kvalitetnijeg života pojedinca i zajednice.
- Evaluacijski slojevi: aktivno učešće učenika, pounutrašnjeni efekti samospoznaje i spoznaje svijeta u kome žive (razumijevanje, prihvatanje, tolerancija, praštanje i sl.).
- Doprinos grupnom radu.
- Napredovanje u usvajanju i primjenjivanju pravila ponašanja u razredu, školi, zajednici i društvu.
- Doprinos kontroli, usmjeravanju i pokazivanju emocija ljutnje, sreće, radosti ljubavi i sl.
- Sposobnost lijepog izražavanja i komuniciranja.
- Nivo uključenosti grupne aktivnosti.

5. VJERA U ŽIVOTU ČOVJEKA

- Vjerom do prosvijetljenosti i oplemenjenosti.
- Kontinuitet vjerovanja.
- Upoznajmo Stvoritelja kroz milost Njegovu.
- Posljedice mojih djela.

Didaktičke naznake:

- Kroz nastavnu jedinicu *Vjerom do prosvijetljenosti i oplemenjenosti* cilj je da se rasvjetli pojam vjere i vjerovanja kao duhovne potrebe svakog čovjeka. Važno je učenike upoznati s raširenošću vjere, razviti im vjersku toleranciju shodno slobodnoj volji kao daru Božjem čovjeku. Nastavnik će učenike potaknuti, npr. adekvatnom debatom, da pronađu odgovore na pitanja o životu, smrti, smislu i svrsi postojanja i življenja. Imati na umu uzrast učenika u ovom razredu i ne ulaziti duboko u pojam smrti, već ih samo navesti da zaključe činjenicu o nepostojanju adekvatnih odgovora u nauci o fenomenu smrti i onom što je vezano uz njega. Vještim rukovođenjem će ih dovesti do zaključka o vrijednosti i značaju vjere u životu čovjeka, kao i njenoj prirodnoj urođenosti u čovjeku. Primjerena ovoj nastavnoj jedinici je pjesma *Allah, Istina* str.10. (1 nastavni sat)
- Kroz nastavnu jedinicu *Kontinuitet vjerovanja* cilj je da se nastavi razvijati svijest o zajedničkoj misiji poslanika još od prvog čovjeka i poslanika Adema, a.s., i religijama koje su se razvijale pod djelovanjem njihovih misija. Uz nastavnu jedinicu koristiti pjesmu *Potreba vjere*, Ćatić, M.Č., Pjesme i prepjevi, Svjetlost, Sarajevo.
- Učenici treba da shvate da pored različitosti u izgledu i pojedinim učenjima, postoji povezanost sa prvim poslanikom i nužna potreba za suživotom i zdravim dijalogom objasniti misiju poslanstva kao gradnju jedne građevine od temelja do njenog završetka, odnosno svijest o tome da je svaki poslanik nastavljao poslaničku misiju shodno razvoju ljudske civilizacije. Podsetiti učenike na govor kralja Abesinije. Navesti primjere ljudi drugih vjeroispovijesti sa kojima živimo, susreti, pozdravi, praznici, čestitanja i sl. Nastavnik će različitim metodama aktivnog učenja upućivati učenike jedne na druge iz potrebe za društvenim životom čovjeka. Primjereno je korištenje igre gradnje od različitih materijala. (Učenicima se da po grupama pripremljen materijal za gradnju što veće kule, slamke, papir, ljepilo, makaze, grah, čaše i sl. Jednoj grupi se ciljano da materijal od koga je nemoguće graditi, npr. grah, i ta se grupa dodatno ometa u radu. Cilj je da se utvrdi nivo osjećajnosti i prepoznavanja drugačijih kod učenika kroz razgovor poslije igre. (1 nastavni sat)
- Kroz nastavnu jedinicu *Upoznajmo Stvoritelja kroz milost Njegovu* razvija se želja za upoznavanjem i spoznajom Stvoritelja kroz Njegova lijepa imena i svojstva. Cilj je da učenici još u uvodnoj aktivnosti iz ponuđene liste osobina izdvoje one za koje misle da sami posjeduju, a u toku zajedničkog rada da razvijaju potrebu da kod sebe razviju i druge osobine koje opisuju Stvoritelja. Koristiti priču *Učenjak i učenik*.
- Izdvoji 5-6 ajeta koji govore o milosti Božjoj na osnovu kojih će potaknuti učenike da zaključe šta sve obuhvata milost Božija i istakne njezina neizmjernost. Uz korištenje *stihovanog značenja Fatihe*, Hodžić, Dž.(2003.), Islamska čitanka, Bemust, Sarajevo, str.10. i ilahije *Ljubav Boga milostivog*, pomoći učenicima da što bolje shvate veličinu milosti Božije. Najbolji rad je grupni sa specijaliziranim zadacima radi zajedničkih zaključaka o milosti Božjoj. Nastavnik će svojim vještim vođenjem navoditi učenike da zaključuju gdje bi oni mogli primijeniti i pokazati svoju milost s ciljem razvijanja milosti prema čovjeku i svim Božijim stvorenjima. Učenici će u završnoj fazi praviti vlastite liste u kojima će navoditi primjere Božje milosti i na njima samima. (1 nastavni sat)
- Posljedice mojih djela, cilj je razvijanje svijesti i samosvijesti o djelima ljudskim, zbog posljedica koje povlače za sobom na ovom i budućem svijetu. Kroz nastavnu jedinicu interpretirati suru **El-Ma‘un** sa prijevodom, te se posebno osvrnuti na suosjećanje i izvršavanje obaveza i dužnosti (prema Bogu, ljudima i sebi). Istači osobinu licemjerstva kao osobinu koja

čovjeka vodi ka propasti. Mogu se iskoristiti prigodne priče o pomaganju siročeta i siromaha, te ih povezati sa vrijednošću koja se tim djelima posebno vrednuje na Sudnjem danu.

- Upoznati učenike sa Sudnjim danom kao danom provođenja pravde Božije nad učinjenim djelima na dunjaluku. Istači osobinu pravednosti kao posebnu vrlinu koju ima i Uzviženi Allah te prirodnom potrebom ljudske duše za pravednošću. Povezati sa surom Al-Maun i ljudima koji čine nepravdu zaboravljući ili poričući dan provođenja apsolutne Božije pravde. (1 nastavni sat)

Parametri deskriptivne evaluacije

- Nivo učešća u debati.
- Doprinosi shvaćanju vjere i slobodne volje u životu čovjeka.
- Praćenje kontinuiteta poslanstva i doprinosa poslanika ljudskoj kulturi i civilizaciji.
- Vještina nenasilnog komuniciranja.
- Vrednovanje lijepih individualnih postupaka i karakteristika.
- Pomaganje učeniku u shvaćanju vjere i Boga, vidljivog i nevidljivog.
- Doprinos razvijanju milosti u čovjeku.
- Razvijanje saosjećanja i međusobnog pomaganja.
- Podsticaj na iskrenost i discipliniranost.
- Nivo usvojenosti sure **El-Ma‘un** i novih znanja o Sudnjem danu.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Doprinos boljem funkcioniranju odgojne grupe.

6. MOJE OBRAĆANJE BOGU

- Različiti oblici molitve
- Mesta hvaljenja i slavljenja Stvoritelja
- Kada sunce dostigne svoj vrhunac

Didaktičke naznake:

- U okviru nastavne jedinice *Različiti oblici molitve* nastavnik će interpretirati različite fotografije sa molitvama različih religija, a posebnu pažnju posvetiti molitvama muslimana. Nastavnik ima zadatku da sa učenicima pokuša oživiti u mislima i osjećanjima sve oblike molitve kako bi molitva postala živa riječ u dovi, tevbi, namazu i sl. Može se pomoći pjesmom *Kad ti srce zaželi*, Istina, str. 26. Navesti primjer hadisi-kudsije o fatihi i izdvojiti sve koristi i blagodati koje proizlaze iz ove molitve. U okviru ove nastavne cjeline ponoviti sabah i akšam namaz.
- Nastavnik će podsticati učenike da često razgovaraju s Bogom i održavaju tu vezu ističući da je to razgovor sa Stvoriteljem bez posrednika, najave, čekanja i sl. Neke od prilika koje se mogu navesti bi bile: radost, tuga, problemi, važne odluke, dobra djela i sl. Povezati ovakve razgovore sa dobrovoljnim namazima. Ovoj listi se mogu dodati i sedmični, godišnji i namazi po potrebi. (1 nastavni sat)
- Ovu tematsku cjelinu nastavnik može zaokružiti povezujući namaz i raspored dnevnih aktivnosti, cilj je da učenici uoče mudrost Božiju u ovakovom rasporedu radi stalne veze sa Gospodarom. Povezati i sa listom potreba i prioriteta sa prvog nastavnog časa.
- U okviru ove nastavne jedinice *Mesta hvaljenja i slavljenja Stvoritelja* nastavnik može sa učenicima otkrivati i upoznavati različita mesta na kojima muslimani obavljaju molitve. Važno je da se istakne njihova svrha, duhovnost i doprinosi boljem povezivanju sa Bogom. Tome pomaže sāmo mjesto, enterijer i eksterijer građevine i sl. Mesta koja bi trebali upoznavati na ovakav način bi bila: džamije, tekije, mezaristani, dovišta i sl. Nastavnik također može da upozna učenike sa osnovnim sakralnim objektima susjednih religija radi daljnog razvijanja tolerancije. (1 nastavni sat)

- U okviru nastavne jedinice *Mjesta hvaljenja i slavljenja Stvoritelja*, koristeći ilahiju *Putnik* upoznati učenike da se i različitim oblicima duhovne muzike čovjek može obraćati Bogu i doživljavati viša duhovna stanja. Nakon slušanja ilahije potaknuti učenike da opišu svoje duhovno stanje nastalo pod utjecajem ilahije.
- U okviru nastavne jedinice *Kada sunce dostigne svoj vrhunac* nastavnik će razgovorom o odmorima poslije različitih aktivnosti dovesti učenike do iznošenja mišljenja o duhovnim odmorima i relaksaciji duše. Savremeni čovjek koristi različite oblike meditiranja, dok musliman ima i odmor i meditaciju i korist i razgovor sa Bogom u namazu. Poslije obavljenog velikog dijela dnevnih aktivnosti javlja se potreba i za duhovnim odmorom kada sunce dostigne svoj vrhunac. U okviru ovakve interpretacije nastavnik će obraditi podne-namaz sa svim vrijednostima i koristima uz potvrdu sunneta o tome. Važno je da učenik ovaj namaz doživi kao blagodat, a ne kao opterećenje u napornom umnom i tjelesnom radu. (1 nastavni sat)
- Ove nastavne cjeline se ne moraju izvoditi u kontinuitetu i nastavnik ih može planirati u okviru vlastitog kreiranja nastavnog plana i programa za tekuću godinu.
- U okviru realizacije ove cjeline preporučujemo 1 nastavni sat ponavljanja.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Vrednovanje i isticanje lijepog odnosa između učenika.
- Kvalitetan individualni doprinos nastavi.
- Pozitivno vrednovati i najmanji vjernički individualni napredak i nastojanje.
- "Primijetiti" i vrednovati pokazana individualna dobra djela.
- Usvojenost načina i sadržaja podne-namaza.
- Razvijenost svijesti o različitim načinima obraćanja Bogu.
- Upoznavanje sa mjestima za molitvu i obraćanje Bogu.
- Doprinos duhovnom, tjelesnom i moralnom razvoju čovjeka.
- Kvalitet melodijske interpretacije ilahije Putnik.

7. UZORI ČOVJEČANSTVU

- Strpljivost kao vrlina
- Moć praštanja
- Izvršimo preuzete obaveze
- Istraj i kada ti je teško!
- Moji roditelji, moji uzori

Didaktičke naznake:

- U okviru nastavne jedinice *Strpljivost kao vrlina* učenici imaju zadatak da navedu priliku u kojoj su se strpili poslije koje im je bilo bolje. Povesti razgovor o tome da li se bolje strpiti ili odmah reagovati. Kazivanjem o Ejjubu, a.s. i interpretacijom pjesme *Strpljenje*, Istina, str. 130., podstaknuti učenike da zaključe koje su prednosti strpljenja na ovom i budućem svijetu. Organizirati debatu o tome da li je strpljenje loše za čovjeka. Nastavnik svojim vještim rukovođenjem treba da navede učenike da sami zaključe da je to vrlina koja pomaže čovjeku u prevladavanju različitih životnih problema. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Moć praštanja* nastavnik će vještim rukovođenjem dovesti učenike do zaključka da ima veliku moć onaj ko zna praštati. Potaknuti učenike da opišu situaciju kada su oprostili i osjećanja nastala poslije. Ove aktivnosti povezati sa kazivanjem o Jusufu, a.s., i njegovoj braći. Učenici svojim aktivnim radom traba da shvate njegovu veličinu i moć u materijalnom i duhovnom bogatstvu. Dopustiti učenicima da organizuju raspravu o opravdanosti postupaka Jusufa, a.s., ili postupaka njegove braće. Učenike uputiti da u narednom periodu pokušaju da oproste onima kojima to nisu mogli uraditi i poslije razmijeniti iskustva.

- Nastavnik može da ih uputi da se rukovode ajetom da mogu uzvratiti istom mjerom, ali je bolje da oproste jer ih za to čeka posebna nagrada. Upoznati ih i sa surom Asr te ih usmjeriti na njeno memorisanje uz obavezno usvajanje pouka sure. Uz nastavnu jedinicu iskoristiti pjesme *Moć praštanja*, Istina, str. 40. i *Jusufova košulja*, Pjesme i prepjevi, str. 199. (1 nastavni sat)
- U okviru nastavne jedinice *Izvršimo preuzete obaveze* nastavnik će podstaknuti razvijanje svijesti kod učenika o važnosti izvršavanja preuzetih obaveza. Primjereno je korištenje kazivanja o poslaniku Zu-l-Kiflu i njegovim preuzetim obavezama, kao i načinima izvršavanja tih obaveza. Kao pomoć u podsticaju za izvršavanje preuzetih obaveza koristiti pjesmu *Trud će ti se iskazati*, Istina, str. 114. (1 nastavni sat)
  - U okviru nastavne jedinice *Istraj i kada ti je teško!* važno je da učenici shvate da svi imaju poteškoće u životu, ali i da nauče kako da se nose sa njima. Nastavnik se može koristiti kazivanjem o Junusu, a.s., njegovom odustajanju, ali i kajanju za posustajanje u povjerenoj mu misiji. Nastavnik može da razvije svijest kod učenika da svaka teškoća otkriva nove poglede na život i jača čovjeka. Učenici treba da usvoje dovu i način pokajanja Junusa, a.s. (1 nastavni sat)
  - Cilj nastavne jedinice *Moji roditelji, moji uzori* jeste da razvija bolje razumijevanje sa roditeljima u ovom periodu postepenog osamostaljivanja. Kazivanjem o Poslanikovoj kćeri Fatimi, učenike potaknuti da izgrađuju što bolji odnos sa roditeljima. Uvažavajući sve veće nerazumijevanje koje nastaje između roditelja i njih navesti učenike da pokušaju otkriti uzrok problema, te da pokušaju pronaći rješenje u prevladavanju tog problema. Nastavnik će učenike usmjeriti da iz navedenog kazivanja naprave listu savjeta i pokušaju je primijeniti. Također će moći razviti svijest o poštivanju roditelja bez obzira na povremeno nerazumijevanje, te vrijednosti učenja dove: „*Rabbi-rhamhuma kema rabbejani sagira*“ – *Gospodaru moj, smiluj im se, oni su mene, kad sam bio dijete njegovali!* Uz navedenu nastavnu jedinicu primjereno je korištenje pjesama *Poštuj roditelje*, Istina, str. 42. i *Fatima ez-Zehra*, Pjesme i prepjevi, str. 150. (1 nastavni sat)
  - Uz ovu nastavnu cjelinu preporučujemo 1 nastavni sat ponavljanja i 1 nastavni sat utvrđivanja.

Parametri deskriptivne evaluacije

- Vještina lijepog pisanja i kazivanja.
- Usvojenost specifičnih poruka iz života Ejuba, Musaa, Jusufa, Lukmana i hazreti Fatime (kao što su strpljivost, praštanje, prepoznavanje lijepog i ljepote, upornosti, odgovornosti i sl.).
- Doprinosi u ogledanju u uzore tokom odrastanja.
- Vrednovanje individualnog učešća u razgovoru i debati.
- Vrednovanje grupnih i individualnih prezentacija.
- Usvojenost dove za roditelje.
- Zalaganje i doprinos radu grupe.

8. IZ HIDŽRETSKOG KALENDARA

- Nastavnici treba da prate hidžretske kalendar i prigodno obilježe datume u okviru kreiranja vlastitog izvedbenog nastavnog plana i programa. To mogu biti različite aktivnosti kao što su prigodni programi za nastavnike, roditelje i učenike, manifestacije, humanitarne i socijalne akcije, razne inicijative i sl. Ova sloboda izbora ostavlja veću mogućnost nastavnicima da sarađuju sa roditeljima i organiziraju živo obilježavanje muslimanskih mubarek dana i noći, s ciljem njihovog afirmiranja u životu muslimana. (2 nastavna sata)

NAPOMENE:

- Nastavnik će na kraju nastave u šestom razredu zajedno sa učenicima napraviti osvrt na početne potrebe i težnje i utvrditi nivo ostvarenog.

- Nastavnici treba da imaju na umu da je obavezno planiranje nastavnih sati ponavljanja, utvrđivanja i sistematizacije gradiva, koje sami uvode u vlastite izvedbene nastavne planove i programe.
- Ovakav plan i program je predviđen za 33 nastavna sata, dok nastavnici u preostala 2 nastavna sata imaju obavezu planirati još NZOT i sistematizaciju gradiva.
- Prilikom odabira kazivanja o Božijim poslanicima koristiti *Kur'anske pripovijesti* ili neki drugi izvor primjereno uzrastu učenika.

LITERATURA:

- Ćatić, M.Ć. (1998.): *Pjesme i prepjevi*, Sarajevo: Svjetlost.
- El-Gazali, Ebu H. M. (2005.): *Ihja ulumud-din*, Sarajevo: Libris.
- En-Nevevi, J. Ibn Š. (2000.): *Rijadus-salihin*, Sarajevo: Kulturni centar kralja Fahda u Sarajevu,
- Hafiz ibn Kesir (1997.): Kazivanja o vjerovjesnicima, Zenica: Org. akt. isl. omladine BiH
- Hodžić, Dž. (2003.): *Islamska čitanka*, Sarajevo: Bemust.
- Ilić, M.(2002.): *Responsibilna nastava*, Banja Luka: Univerzitet u Banjoj Luci
- Jensen, E. (2003.): *Super nastava, nastavne strategije za kvalitetnu školu i uspješno učenje*, Zagreb: Educa.
- Korkut, B. (1412. h): *Kur'an s prevodom*, Medina: Ministarstvo za hadž i vakuf Saudijske Arabije.
- Krupić, H.(2007): *Istina*, Sarajevo: Grafus.
- Mesnevija za djecu, 1. dio* (2005.), Sarajevo: Elementum
- Nasrudin hodža* (1996.), Zenica: Dom Štampe
- Seid bin Ali bin Vahfel-Katani: *Hisnu-l-muslim*, Zbirka dova iz Kur'ana i sunneta
- Slatina, M. (2005.): *Od individue do ličnosti*, Zenica: Dom štampe.
- Stojanović, S. (2003.): *Razumijevanje mladih*, Bijeljina: Grafika.
- Stoll, L. i Fink, D. (1999.): *Mijenjamo naše škole*, Zagreb: Educa.
- Sullo, A.R. (1995.): *Učite ih da budu sretni*, Zagreb: Alinea.
- Suvejdan, Tariq (2003.): *Vjerovjesnici i njihovi narodi (pouke i poruke)*, Živinice: Selsebil.

* * *

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu vjeronauke mogu izvoditi profesori i nastavnici koji su završili:

- Fakultet islamskih nauka u Sarajevu (pedagoški ili teološki smjer)
- Islamski pedagoški fakultet u Zenici ili Bihaću, odsjek za vjeronauku
- druge fakultete islamskih nauka priznate od Rijaseta Islamske zajednice u BiH, čije su diplome nostrificirane od strane Fakulteta islamskih nauka u Sarajevu i položena pedagoška grupa predmeta na ovom fakultetu, uz prethodno završenu jednu od medresa
- Islamsku pedagošku akademiju

Posebni uvjeti:

Pismena saglasnost nadležnog ureda muftije (shodno odredbi Člana 4. Zakona o slobodi vjere i pravnom položaju crkava i vjerskih zajednica u BiH)

PROFIL I STRUČNA SPREMA NASTAVNIKA

Nastavu iz nastavnih predmeta navedenih u nastavnom planu i programu za VI razred devetogodišnje osnovne škole škole mogu izvoditi nastavnici/profesori, kako je to utvrđeno nastavnim planom i programom za osnovne škole objavljenog od strane Federalnog ministarstva obrazovanja i nauke UP-I-03-38-2-3647/99 za svaki predmet pojedinačno.

Pored nastavnika iz prethodnog stava, nastavu iz odgovarajućeg nastavnog predmeta mogu izvoditi i nastavnici/profesori sa završenim I (Prvim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja (dodiplomski studij) u trajanju od najmanje tri, odnosno četiri studijske godine, sa akademskom titulom i stručnim zvanjem **Bakalaureat/Bachelor** za određenu oblast, odnosno sa završenim II (Drugim) ciklusom odgovarajućeg studija visokog obrazovanja (postdiplomski studij), sa akademskom titulom i stručnim zvanjem **Magistra** za određenu oblast, odnosno završenim trećim ciklusom studija i naučnim zvanjem **Doktor nauka ili Doktor umjetnosti** i odgovarajućim stručnim profilom.

Pored nastavnika iz stava 1. i 2. nastavu iz predmeta Tehnička kultura mogu izvoditi diplomirani mašinski inženjeri s položenom pedagoško-psihološko-metodičkom grupom predmeta.

Ukoliko lice iz prethodnog stava u toku studija nije polagalo ispit iz pedagoško-psihološko-metodičke grupe predmeta, dužno je ove ispite položiti u roku od godinu dana od dana stupanja na posao nastavnika

Broj: 10-38-   ***/12***
Goražde,   ***.2012.godine***

DOSTAVLJENO:
- Svim osnovnim školama
- Evidenciji

MINISTrica
Alma Delizaimović, mr.sci.